

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

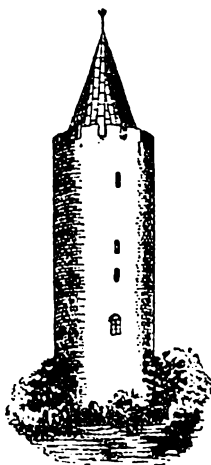
10. AARGANG 1921

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1921.

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

10. AARGANG 1921.

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1921.

Minder fra min Kapellantid i Dalby og Thureby Sogne.

Af *Henning Jensen.*

Den 6. Marts 1869 blev jeg kaldet til personel Kapellan for *Dalby* og *Thureby* Menigheder. — Sognepræsten, Pastor *Olsen*, var en svagelig Mand, som overlod hele Embedets Besørgelse til mig; men da jeg allerede i tre Aar havde været Kapellan i *Sæby* og *Gjershøi* ved *Roskilde*, og desuden var Søn af Præster i tre Slægtled, saa var jeg, saa at sige fra *Barnsben*, opdraget til at være Præst. Det eneste Pastor *Olsen* forbeholdt sig var at føre Kirkebøgerne.

Pastor *Olsen* var en alvorlig, noget indesluttet Mand med et noget kolerisk Temperament; han var indfødt *København*er, og havde vistnok ikke megen Forstand paa at omgaas Bønder; noget personligt Forhold tror jeg ikke der var mellem ham og dem; han kom aldrig ud i Sognene, maaske paa Grund af sin Svagelighed; de eneste Ture han gjorde var Spadsereture i *Haven*; dér kunde man se ham hver Eftermiddag gaa sine reglementerede Omgange, altid med høj Hat og et hvidt Silketørklæde om Halsen saaledes at det dækkede Munden; en sjælden Gang kunde han gaa op ad en Sti, der over Præstegaardens Mark førte op til *Dalby-Borup*; dog kom han aldrig længere end til Markskellet, hvor der var et lille Krat, i hvilket der stod en Bænk med temmelig god Udsigt ud over det smukke Landskab.

I de Aar jeg var i Præstegaarden, tror jeg aldrig han kom videre. Han kørte aldrig ud, og levede ogsaa i Præstegaarden tildels som en Eneboer, idet han næsten altid sad paa sit Værelse og læste. Noget personligt Forhold var der egentlig ikke mellem os, men heller ingen Rivninger. Vi havde, — men paa Afstand — personlig Agtelse og en vis Sympati for hinanden, som to Mennesker kan have hvis Natur er meget forskellig. —

Hans Hustru, Fru *Olsen*, var en Datter af den bekendte Pastor *Rønne* i Lyngby, den første Formand for Indre Mission i Danmark. Hun var en rar, elskværdig og hyggelig Husmoder, som forstod at gøre det hjemligt for sine Omgivelser; medens Pastor Olsens religiøse Sympathier nærmest gik i Retning af Indre Mission var hun snarest grundtvigsk paavirket. Men dette forstyrrede ikke det gode Forhold mellem dem; de kom, saavidt jeg kunde se, rigtig godt ud af det med hinanden. — Der var fire Sønner og en Datter; men Sønnenne var alle ude; de to af dem saa jeg dog jævnlig i Ferierne, nemlig *Benjamin*, der blev Læge, og *Emil* der blev Lærer i Helsingør. De er, saavidt jeg ved, begge døde. —

Datteren *Ingeborg* var derimod hjemme; hun var en ganske køn, livlig og opvakt Pige, stærkt interesseret i alle aandelige Spørgsmaal. Hun var forlovet med min gamle Skolekammerat *Hans Rørdam*, der derfor jævnlig kom i Besøg. Da han 1871 blev Kaldskapellan i Stege holdt han og Ingeborg Bryllup i Dalby Præstegaard. Som Bevis paa, at Pastor Olsen var en samvittighedsfuld Embedsmand fortalte *Hans Rørdam* mig, at hans Svigerfader afkrævede ham den sædvanlige Attest, som Brudgomme før Vielsen maa præsentere for at de ikke har faaet Understøttelse af Fattigvæsenet. Attesten blev ogsaa prompte udstedt af Faderen Sognepræst *Rørdam* i Ondløse, hvor hans Søn var forsørgelsesberettiget. — Det var vel Aaret efter at *Hans Rørdams* og *Ingeborgs* første Søn blev døbt i Dalby Kirke, og jeg var med blandt Fadderne. Drengen fik Navnet *Valdemar Rørdam*, et Navn som er kendt overalt, hvor det danske

Sprog lyder. Hans Rørdam blev senere Præst i Holeby paa Lolland og her døde hans Hustru, som efter sin Far havde arvet en Brystsvaghed.

Den gamle Præstegaard i Dalby har nu forlængst givet Plads for en ny og mere moderne i Villastil. Men for os gamle kan de nye Præstegaarde ikke taale Sammenligning med de gamle. Og Dalby Præstegaard var en af de ægte gamle med skæve Mure, mosgroet Tag og Roser op ad Murene. Som sædvanlig var der en stor Havestue der indtog hele Husets Bredde; der var ingen Kakkelovn saa den brugtes kun om Sommeren; saa var der en rummelig Dagligstue, en Spisestue og mange smaa Værelser. Ovenpaa var der en Kvist med et stort Værelse, hvor Sønnerne boede naar de var hjemme; Gulvet her var saa skævt, og Kvisten ludede saa langt frem, at man kunde befrygte, at det hele en skønne Dag vilde styrte til Jorden. Mit Værelse laa i en Sidebygning; en lille Forstue med en Trappe førte op til det. Man sagde at en af de gamle Præster i Dalby spøgede paa denne Trappe, mig forstyrrede han dog aldrig. Værelset var meget langt og smalt og der var saa lavt til Loftet, at jeg, som dog er en temmelig lille Mand, med Lethed kunde naa op til Loftet med min Haand. Der var dog en vis Hygge ved det, som maaske frembragtes ved, at Pastor Olsen havde de fleste af sine Bøger staaende her i Reoler, som fyldte den ene Langvæg. Og saa var der en af de gammeldags Kakkelovne med Tromle, som kun egnede sig til Bøgebrænde. Men da Sognekaldet havde 12 Favne Bøgebrænde i Udvisning fra Grevskaftet Bregentveds Skove, var Brændekurven om Vinteren altid fuld. Ved Siden af mit Værelse var et lille Rum, som jeg benyttede til Sovekammer.

Pastor Olsen drev selv Avlingen, som forøvrigt ikke var stor, ca. 30. Tdr. Land. Men den gav dog Husmoderen meget at bestilte, og Fru Olsen havde derfor til Hjælp i Huset en ung Pige *Petra Telling*, som var rigtig hyggelig og rar. Da Pastor Olsen var død, flyttede Fru Olsen til sin Fødeby Lyngby og Frøken Telling fulgte med. Her blev

hun gift med Skolebestyrer *Thyssen* i Lyngby, og dér bor hun endnu. Pastor Olsen forstod sig vistnok ikke meget paa Landvæsnet, men overlod hele Bedriften til en ældre Karl *Jens*, en Type paa en Præstegaardskarl af den gamle Skole, sindig, urokkelig rolig, med en Følelse af Værdighed og Ansvar. Til ham passede ypperligt de to brune, halvgamle Heste, som aldrig drev det videre end til en meget langsom Trav paa jævn Vej. Gik det lidt op ad Bakke benyttede de straks Lejligheden til en meget langsom Skridtgang.

Det var en rigtig flink Befolkning, der boede i Dalby og Thureby Sogne, da jeg for ca. 52 Aar siden var deres Kapellan. Det var gammeldags Bønder af en Type, som jeg hverken før eller siden har truffet her paa Sjælland; der var noget ejendommeligt hjerteligt ved dem, som ellers ikke hører med til den sjællandske Natur; senere, da jeg lærte Stevnsboerne nærmere at kende, traf jeg noget lignende hos dem. Der var ogsaa meget af den gammeldags Gudsfrøgt hos dem; de var hverken Missionsfolk eller Grundtvigianere, men de var meget modtagelige for religiøs Paavirkning, og navnlig i Dalby var Kirken næsten hver Søndag fuld. De modtog mig altid med stor Venlighed, naar jeg kom ud til dem, og jeg mindes endnu mange af dem med Glæde og Tak.

Da jeg kom til Dalby var jeg nærmest en Tilhænger af Indre Mission, og dette gav Anledning til, at jeg blev anmodet om at komme over til *Haslev* til en gudelig Forsamling. I *Haslev*, som nu er et af Centralpunkterne for Indre Mission, var denne kirkelige Bevægelse allerede den Gang saa smaat begyndt. *Haslev* var jo den Gang en ubetydelig Landsby med nogle Gaarde og Huse omkring Kirken. Der var en gammel Præst, Pastor *Schjøtz*; vistnok i alle Retninger en brav Mand, men Missionsfolkene kunde han ikke tilfredsstille. Forøvrigt blev hans Datter senere gift med en Oberst *Keyper*, og baade hun og hendes Mand udfoldede en betydelig Virksomhed i den københavnske Indre Mission. — Men nu vilde altsaa de *Haslev* Missionsfolk prøve om de kunde bruge den unge Kapellan i Dalby. —

Et Par Dage før Mødet fik jeg Brev fra Pastor Schjøltz, — hvem jeg forøvrigt aldrig havde set. Saavidt jeg husker var Brevet venligt, men han mindede mig om Hebr. 10, 25, hvor der staar, at „man skal ikke forlade sin egen Forsamling, som nogle have for Skik.“ Meningen var altsaa, at jeg skulde blive i Dalby og lade ham sørge for Haslev. Noget Indtryk gjorde Brevet paa mig; thi da jeg var af gammel Præsteslægt, var jeg vokset op i den Forestilling, at Sognebørnene tilhørte Sognets Præst, og at det var en utilbørlig Nærgaaenhed at trænge ind i et fremmed Sogn. — Men naturligvis tog jeg alligevel til Haslev. Saavidt jeg husker hed den Gaardmand hvor Forsamlingen skulde holdes *Jens Andreassen*. Han boede i en stor, nybygget Gaard, Stuerne var forsynet med moderne Møbler, jeg fik straks det Indtryk, at Bønderne i Haslev var af en anden, mere moderne Type end Bønderne i Dalby. Foruden mig var som Taler indbudt en indremissionsk Lægprædikant *Jakob Jensen* fra Skuerup. Samme Jakob Jensen kom forøvrigt senere til at høre til mine Sognefolk, da jeg en halv Snes Aar efter blev Sognepræst i Stenmagle og Stenlille; Skuerup ligger nemlig i Stenlille Sogn.

Jakob Jensen talte først. — Han talte en Time, han talte næsten to Timer. Jeg tog gentagne Gange mit Uhr noget demonstrativt op af Lommen, og saa paa det. Han forstod Vinket og fik Lejlighed til at komme med en Bemærkning om, at „man skulde ikke binde Aanden, naar den var over os“. — Jeg var ogsaa nogle Gange i Thestrup, hvor der var en Kreds af Missionsfolk, blandt hvilke jeg særlig husker en ung Gaardmand, der, saavidt jeg husker, hed *Peter Simonsen*. — Forøvrigt var disse Missionsfolk paa Hasleveggen rigtig elskværdige Mennesker, som jeg kom til at holde meget af i den Tid vort Samliv varede.

Men længe varede det ikke; thi det var netop paa den Tid, jeg kom i Berøring med den grundtvigske Bevægelse, hvor jeg, efter hele min Natur, hørte mere hjemme end i Indre Mission.

I de Aar var nemlig *Andreas Leth* Sognepræst i Ulsø

og Østeregede. Han var en af Grundtvigianernes mest kendte og begavede Præster, og da Ulsø kun ligger en halv Mils Vej fra Dalby, gik jeg en Dag over og aflagde ham et Besøg. Jeg følte mig i høj Grad tiltalt af ham og hans livlige og ejendommelige Hustru, og snart var jeg som hjemme i Ulsø Præstegaard. Der var ikke tale om, at de direkte søgte at paahvirke mig; det ligger overhovedet ikke for Grundtvigianerne at gøre direkte Propaganda for deres Anskuelser; men den indirekte Paavirkning var saa kraftig, at jeg snart blev fuldblods Grundtvigianer, og saa kunde Missionsfolkene ikke bruge mig mere. — Jeg kom nu ind i de Kredse, der i Syd- og Østsjælland den Gang samlede sig om Præsterne *Leth* og *C. I. Brandt*, Grundtvigs Eftermand i Vartov, men den Gang Sognepræst i Rønnebæk. Jeg var med som Taler ved flere af de Møder de holdt; der var vel nok et noget „missionsk“ Præg over mig i Begyndelsen; jeg husker at Brandt ved et Møde talte over det Ordsprog: „Man fanger flere Fluer med *én* Draabe Honning end med en hel Tønde Eddike“. Han anvendte dette paa den indremissionske og grundtvigske Forkyndelse, og jeg forstod, at han sigtede lidt til, hvad jeg havde sagt. — Bag-efter, da vi talte sammen, sagde jeg halvt i Spøg; „*Ja, Vilhelm Beck* er nu mit Ideal som Præst.“ — „Ja“, svarede Brandt tørt, „De søger ogsaa ganske heldigt at ligne ham“.

De to gode Venner, Leth og Brandt, var vidt forskellige baade i Ydre og Indre. Leth var lille, temmelig svær og ikke køn; Brandt var en smuk Mand, høj og rank; der var noget aristokratisk fornemt ved hans Væsen og Optræden. Leth var som Taler Fyr og Flamme, en af de mest vel-talende Mænd jeg har kendt; han kunde paa staaende Fod improvisere en ypperlig Tale, og jeg tror aldrig han nedskrev sine Taler og Prædikener; han nøjedes med grundigt at gennemtænke dem; men selv om han ikke fik Tid til dette, var de dog gode baade i Indhold og Form. I privat Samtale sagde han sin Mening lige ud; han kunde blive ilter, men han var en god og kærlig Mand. Han blev endnu medens jeg var i Dalby forflyttet til Middelfart, hvor hans

Far havde været Præst, og da jeg, mange Aar efter, blev Folketingsmand for Middelfartkredsen, boede jeg hos ham, naar jeg var derovre. — Han kunde godt finde paa en Spøg. En Dag i Middelfart, da vi gik en Tur i Kongebroskoven, fandt jeg en køn Fjer, og satte den i min Hat. „Nu ligner De en Jægermester“, sagde Leth. Da vi kom ind i Byen, mødte vi en Mand fra Jylland, som Leth kendte. Han præsenterede mig: „Det er Jægermester Jensen“, sagde han med den alvorligste Mine. Jeg tog mig i det og hilste fornemt.

Brandt var ikke i Besiddelse af Leths naturlige Veltalenhed. Der var noget roligt og køligt ved hans Tale ligesom ved hans hele Personlighed; men netop derved udfyldte de godt hinanden. — Forøvrigt var mit personlige Kendskab til Brandt ikke stort. Rønnebæk laa jo meget langt fra Dalby.

Der boede i de Aar i Sjolte i Snesere Sogn en Bonde som hed *Jens Olsen*. Det var ham, der havde væsentlig Andel i at Brøderup Højskole blev oprettet. Hos ham var der hver Sommer et stort Møde hvor Grundtvigs Venner fra hele Omegnen samledes i et stort Antal af flere Hundrede. Ved disse Møder søgte Jens Olsen at samle saa mange grundtvigske Præster som muligt som Talere. Jeg husker, at han en Gang aabnede Mødet med en Bemærkning om, at til et Gilde hørte der jo en 6—7 Musikanter, og det havde han nu ogsaa at byde paa ved dette Gilde. — Det var naturligvis noget rigeligt med en 6—7 Talere, men Folk kunde den Gang vanskeligt faa nok; den grundtvigske Bevægelse stod jo endnu i sin hele Ungdomskraft, og alle de nye Tanker den bragte faldt som en frugtbar Regn over en udtørret Ager. — Efter Mødet udfoldede Jens Olsen og hans Kone en storstilet Gæstfrihed; der var dækket lange Borde med en Overflødighed af Spisevarer og Jens Olsen indbød hele Forsamlingen til at tage for sig af Retterne. — Han havde kun et Barn, en Datter, som blev konfirmeret et af de Aar jeg var i Dalby. Der var indbudt en Mængde Gæster blandt hvilke *Baronesse Reedtz-Thott* fra Gaunø, en

saare elskværdig Dame, der sluttede sig til den grundtvigske Menighed, skønt det i hin fjerne Tid paa ingen Maade var velset i aristokratiske Kredse at være „Grundtvigianer“.

Et andet stort Møde mindes jeg fra hin Tid. Det holdtes d. 25. Juli, til Minde om Slaget ved Isted, i Skoven ved Høistrup. Der boede den Gang en Forpagter *Ovesen* paa Høistrup, der var ivrig Grundtvigianer, og det var ham, der havde foranstaltet Mødet. Brandt, Leth og jeg talte. Det var første Gang jeg skulde tale ved et egentligt Folkemøde, og jeg var noget nervøs; men efter Folks Sigende klarede jeg mig meget godt; det smukke Sted, Mindet om Istedslaget, som jo endnu den Gang var friskt og levende, selve Navnet *Høistrup*, Skuepladsen for Heibergs berømte Stykke „Elverhøj“, — alt bidrog til at frembringe baade hos Talerne og Tilhørerne en historisk-poetisk Stemning, som man i vore prosaiske og uhyggelige Tider har vanskeligt ved at forstaa. — Men blandt Talerne var ogsaa en Mand, som senere kom til at spille en stor Rolle i Danmarks Historie, men den Gang først stod ved Begyndelsen af sin Berømmelse. Det var den unge Folketingsmand *Christen Berg*. Hvad han sagde husker jeg ikke, men jeg formoder dog at hans Tale har gjort Indtryk paa mig, thi omtrent fra den Tid skriver sig min politiske Forvandling fra national-liberal Højremand til Venstremand. — Berg var den Gang en ung, slank Mand; da jeg mange Aar efter traf ham som Kollega i Folketinget, havde han, baade hvad Omfang og Berømmelse angik, lagt sig betydeligt ud.

Det maa dog have været *før* Mødet ved Høistrup, at jeg første Gang blandede mig i Politik. Berg har altsaa ikke ligefrem Æren af min Omvendelse til Venstremand, men han har bestyrket og befæstet mig i mit nye Standpunkt.

Der skulde være Valg til Folketinget. — Det var i de Tider, da Valgloven var saa fornuftig, at man skulde være 30 Aar for at have Valgret. Jeg var lige fyldt 30 Aar og var altsaa Vælger; men da jeg endnu ikke havde opholdt mig et Aar i Faxe Valgkreds, kunde jeg altsaa ikke benytte min Valgret dér. Dog var jeg meget optaget af Valgbevægelsen.

Der holdtes den Gang aldrig Vælgermøder. I det mindste husker jeg ikke, at der var noget Vælgermøde i Faksekredsen i Anledning af Valget. Der var Tale om to Kandidater: Baron *Rosenkrantz*, der var kendt under Navnet „Den røde Baron“, og Ungkarl *Ole Christensen* fra Herfølge. — Jeg husker ikke rigtig hvordan Partiforholdene var den Gang, men tager jeg ikke meget fejl, saa var der en Slags Alliance mellem „de store og de smaa Bønder“, altsaa Godsejerne og Gaardmændene, og Baronen var stillet op af denne Alliance. — Ole Christensen var stillet op af det egentlige Venstre. — Men nu var der i Folketinget et Parti som kaldte sig „Det nationale Venstre“, og det betragtedes som et særligt grundtvigsk Parti. Blandt Partiets mest kendte Mænd var de to grundtvigske Bønder *Lars Dinesen* og *Termansen*. Nu forekom det mig, at der ved Valget i Faxe ogsaa burde stilles en Mand op af dette Parti.

Der boede en Mand i Høsten i Dalby Sogn, som hed *Anders Christiansen*. Han gik under Navnet „Den rige Bonde“ for han havde en Gang vundet en temmelig stor Sum i Lotteriet. Han var en flink og efter Tidens Forhold vel oplyst Mand, Medlem af Sogneraadet, vel anset og afholdt i Sognet og Omegnen. Det forekom mig at Anders Christiansen kunde egne sig godt til at blive Folketingsmand, hvis han vilde slutte sig til „Det nationale Venstre“. — Jeg spadserede altsaa ned til Høsten; Anders Christiansens smukke Gaard var den første tilvenstre, naar man kom fra Dalby. Hans Slægt bor der formodentlig endnu. — Jeg forelagde ham min Plan, men han var betænkelig; han syntes ikke han var oplyst nok til det Hverv. Det kunde der jo være noget i. Men saa fik jeg en god Tanke. „Hør, Anders Christiansen“, sagde jeg, „hvis de bliver valgt til Folketingsmand, kan de jo melde Dem som Elev paa Grundtvigs Højskole“. — Den laa den Gang ved Vibenshus, altsaa lige ved København, og *Carl Grove* var dens Forstander. — Ja, det havde Anders Christiansen god Lyst til, og han besluttede at stille sig. — Da jeg fortalte oppe i Præstegaarden, at jeg havde faaet Anders Christiansen til at stille

sig ved Valget, smilede gamle Pastor Olsen ironisk og sagde: „De har ikke engang været et Aar her i Valgkredsen, og vil allerede lave en Rigsdagsmand“. —

Og naturligvis havde den gamle Præst Ret. Jeg vilde nu sige ganske det samme til en ung indbildsk Kapellan.

Nu skulde vi altsaa til at berede Vejen for hans Valg. Anders Christiansen var godt kendt i Valgkredsen, og vidste hvilke formaaende Mænd man kunde henvende sig til med Haab om, at de vilde støtte hans Valg. Til dem kørte vi saa rundt i nogle Dage, og fik en mer eller mindre venlig Modtagelse. Anders Christiansen holdt sig beskedent i Baggrunden; jeg førte Ordet, og anvendte min meget mangelfulde politiske Viden efter bedste Evne. — Der var den Gang en Lærer i Lidemark, som hed *Jensen*; han ansaas for en meget fremragende Politiker med betydelig Indflydelse. Det gjaldt altsaa særlig om at vinde ham. Og det lykkedes virkelig; han ikke alene lovede at arbejde for Anders Christiansen blandt Lidemarkerne og Bjeverskoverne, men han tilbød sig som en Slags politisk Manuduktør for ham, og lovede paa selve Valgdagen at tage Kampen op med hans Modkandidater. Mere kunde man jo ikke forlange, og vi drog bort, betydeligt styrkede i Haabet om et godt Udfald af Valget.

Der var imidlertid endnu et vigtigt Spørgsmaal tilbage: Hvem skulde være „talende Stiller“ for Anders Christiansen? Jeg var ikke Vælger i Kredsen og kunde altsaa ikke optræde. Desuden var jeg heller ikke tilstrækkelig kendt. Lærer Jensen havde paataget sig at støtte vor Kandidat i Kampen mod de andre Kandidater; det vilde ikke være heldigt om han tillige skulde være den af Stillerne, der anbefalede Kandidaten til Vælgerne. Det vilde røbe en vis Fattigdom, hvis vi kun havde denne ene Mand til at optræde fra vor Side. — Da faldt det mig ind, at vi kunde maaske faa Pastor *Leth*. Han var en kendt og anset Mand i hele Kredsen, og havde Tilhængere i en vid Omkreds. Jeg betænhte ikke, at han ogsaa havde Modstandere. Grundtvigianerne var for 50 Aar siden ikke saa godt lidte af den

almindelige Befolkning som de nu i Reglen er. Man be-
tragtede dem som Folk, der havde en Slags ny Religion, der
ikke stemmede med den, man var oplært i. — Men det
tænkte jeg altsaa ikke paa, og en Dag begav jeg mig paa
Vej til Ulsø Præstegaard. Jeg gik diplomatisk frem; fore-
stillede Leth, at „Det nationale Venstre“ burde opstille
en Kandidat i denne Kreds, hvor der var ikke saa faa
Grundtvigianere, og hvor der derfor var Chancer for
et heldigt Valg. — Dette indrømmede han. „Men hvem
skal vi faa“, sagde han. Jeg kom da frem med min Kan-
didat og spurgte, om han vilde anbefale ham til Vælgerne
paa Valgdagen. Leth sætte et betænkeligt Ansigt op. „Jeg
kender jo ikke det mindste til Manden“, sagde han. — Jeg
fortalte ham da, at Anders Christiansen var en saa brav og
hæderlig Mand, som man kunde ønske sig, anset og afholdt
af alle, som kendte ham. „Og jeg vil sige Dem“, føjede
jeg til, „at hvis han bliver valgt, saa vil han melde sig som
Elev hos Grove paa Grundtvigs Højskole“. — „Det er fornuf-
tig gjort af ham“, svarede Leth, og før jeg gik var Sagen afgjort.

Valgdagen kom, og Anders Christiansen kom paa den
fastsatte Tid kørende ind i Præstegaarden for at hente mig.
Vi var begge yderst nervøse, ønskede vistnok begge, at vi
aldrig havde indladt os paa den Historie.

Fra selve Valget husker jeg ikke meget. Anders Chri-
stiansen talte kort, men sundt og fornuftigt. Men jeg kunde
se hvor nervøs han var. Ole Christensen, den anden Kan-
didat, havde et glimrende Snakketøj og var tilsyneladende
fuldkommen rolig. Baron Rosenkrantz talte ogsaa godt. —
Under den paafølgende Debat førtes Kampen især mellem
Baronen og Lærer Jensen. Baronen var en meget høj og
svær Mand, Lærer Jensen var lille og spinkel; men han gik
i Striden med en Uforfærdethed og Ilterhed, som var be-
undringsværdig, og allevegne hvor hans Modstander gav sig
en Blottelse anbragte han sin hurtige og spidse Kaarde.
Flere Gange blev Baronen saa irriteret, at han vendte sig
mod Jensen, som om han med hele sin Vægt vilde falde
over ham og knuse ham.

Men Ole Christensen blev valgt og repræsenterede Kredsen i mange Aar. Da jeg 1886 blev Folketingsmand, sad han der endnu, og vi kom meget godt ud af det sammen. — Anders Christiansen fik dog et meget pænt Antal Stemmer, mellem 4 og 500. Og vi havde den Tilfredsstillelse, at næsten alle Vælgerne i Dalby-Thureby havde stemt paa ham.

Men da vi kørte hjem, var vi begge glade over, at det var overstaet.

Den anden August 1870 holdt jeg, hos mine Forældre i Ousted Præstegaard, Bryllup med *Elise Selmer*, Datter af Skolebestyrerinde Enkefru Selmer i Horsens. Det er nu over 50 Aar siden, og naar jeg er sluppen saa heldig gennem mit bevægede Liv, som jeg er, kan jeg væsentlig takke hende derfor.

Jeg havde lejet et Hus i Dalby-Borup af en Enke, som hed *Maren*. Selv havde hun indrettet sig en Stue i et Udhus; hun var en rar, men noget tungsindig Kone, som vi altid kom godt ud af det med. Vi havde 3 ret rummelige Værelser og en lille Spisestue, hvor vi til Nød kunde sidde 3 ved Bordet. Udenfor havde vi en lille Have med Blomster. — Beboerne i Dalby-Thureby Sogne havde foræret mig i Brudegave et stort Egetræs Skrivebord med Stol og et smukt Egetræs Bogskab. Alt hvad jeg har skrevet i disse 50 Aar, har jeg skrevet ved det Bord, og naar jeg sidder ved det, kan jeg ikke undgaa at se den lille Plade, der melder om, hvem der har givet mig det. Der er vel ikke mange af dem levende endnu.

Vi havde en Indtægt af 11—1200 Kroner om Aaret. En københavnsk Tjenestepige har nu 7—800 Kr. i *Penge* og undertiden mere. Og saa har hun Kost, Logi, Lys, Varme, Vask osv. Alt dette skulde vi betale. En københavnsk Tjenestepige har altsaa nu omtrent *dobbelt saa høj Løn* som en Kapellanfamilie for 50 Aar siden. — Saadan har Tiderne forandret sig.

Men takket være min Hustrus Dygtighed og Økonomi,

klarede vi os stolt. Ganske vist kom Bønderne os til Hjælp; det var ikke saa faa Fødevarer af alle Slags, som fra Bønderkonernes velforsynede Spisekamre vandrede over i Kappellanens. Jeg husker særlig nogle meget store, runde Hvedekager, som de bagte til Julen; det var en Mellemting mellem Julekage og Franskbrød, som jeg aldrig har set hverken før eller siden. Af dem fik vi saa rigeligt, at vi lang Tid efter Jul kun spiste Hvedekage. Heldigvis havde de den Egenskab, at de ikke blev tørre, men smagte godt, selv om de naaede en Alder, der langt overgik Gennemsnitsalderen for almindelige Brød.

Det var en halv Snes Dage efter vort Bryllup, at vi, sammen med nogle andre unge Familier, gjorde en Udflugt til Møn. Den sydsjællandske Bane var ikke færdig endnu, og vi maatte altsaa køre med Vogn. — Der boede den Gang i Dalby en Købmand *Linhard*, en brav og dygtig Mand, ivrig Grundtvigianer; han var Aaret før blevet gift med en udmærket Kone, en Datter af Slagter *Hansen* i Dalby. Han havde stor Handel og desuden en Jordlod paa en 6—7 Tønder Land. Derfor havde han Heste og Vogn; og det var ham der foreslog, at vi skulde gøre Turen. Vi var hele 14 Personer. Først *Linhard* og hans Kone og hans Søster *Hansine*, som senere hen blev gift med en ung flink Bonde, *Christian Pedersen* paa Estrupgaarden i Dalby Sogn. Saa var der Lærer *Engel* i Dalby og hans Kone; Pastor *Hans Rørdam* og hans Kæreste *Ingeborg Olsen* fra Præstegaarden; Tømremester *Jensen*, der havde meget Arbejde fra Grevskabet Bregentved, hans Kone og Svigerinde; de boede i et Hus ved Landevejen mellem Dalby og Thureby; Lærer *Jensen* fra Høsten, der var ugift; min Hustru og jeg. Og endelig *Niels*, *Linhards* Karl. Der skulde jo en stor Vogn til for at rumme os alle. Men *Linhard* lavede en lang Høstvogn om til en Slags Char-à-banc med Sæder paa Siderne. Over Vognen byggede han af Stænger et Stativ, over hvilket var spændt Lærred, hvis det skulde blive Regnvej. Hver Familie skulde tage visse Fødemidler med, saa

vi kunde være uafhængige af alle Kroer og Hoteller i de 4—5 Dage, der vilde medgaa til Turen'

Vi begav os paa Vej tidlig om Morgen. Fra Dalby til Møns Klint er en 9—10 Mil, og vi maatte være ved Maalet inden Aften for at faa Logi for Natten. Vi haabede nemlig at kunne faa Tag over Hovedet i en eller anden Bondegaard i Nærheden af Klinten. Paa Liselund, som den Gang var det eneste Hotel, vilde vi ikke tage ind; det vilde blive for dyrt for de fleste af os. — Den dejlige Tur ned gennem Sydsjælland gik med Sang og Samtale. Hestene var friske og og Humøret højt oppe. — Det var i de Dage, at Krigen mellem Frankrig og Tysland lige var begyndt; vi havde endnu ikke hørt noget om større Slag, men vi var sikre paa, at Frankrig vilde sejre. Der var gaaet Rygter om, at en stor fransk Flaade var paa Vej til Østersøen; vi glædede os til at se den sejle forbi Møns Klint. — Saaledes kom vi til Kallehave, hvor vi gjorde et længere Ophold og besluttede at bevilge os selv Kaffe med Brød. — Derefter med Færgen over til Koster. Hestene begyndte at blive trætte, men det gik dog nogenlunde til Stege. Her vakte vi stor Opsigt. Denne Vogn med et stort Lærredstelt over, havde de maaske aldrig set Mage til. — Vi kom til den berømte Stege Port. — Niels standser Hestene og ser bstænkelig ud. „Jeg tror Ikke vi slipper igennem“, siger han. Almindelig Forfærdelse. Skulde vi virkelig standse her? Tømmermester Jensen, som den mest sagkyndige, stod af Vognen og gjorde et skønsmæssigt Overslag over Portens Højde og Vognens Overbygning. „Det gaar nok“, sagde han. — Og det gik.

Da vi kom udenfor Stege, begyndte det at mørkne og der kom et Par Byger. Hestene var nu saa trætte, at de helst vilde gaa i Fodgang. Og da vi kom til Høje-Møn med de tunge Bakker, vilde de helst staa helt stille. Vi Mænd maatte staa af Vognen og skyde bagpaa. Vi vidste at der i Nærheden af Klinten skulde ligge en By, der hed Busene, og mod den styrede vi vor Kurs. Men Farten blev dog stadig langsommere, og det blev Sengetid før vi naaede

Busene. Nu gjaldt det om at komme ind i en Gaard. Linhard paatog sig at gøre et Forsøg, og vi begyndte ved den første Gaard; Porten var lukket, men han kom dog ind. Vi ventede med Spænding ude paa Gaden. Endelig kom han igen. Nej, Folkene var gaaet i Seng, de vilde ingen have ind. — Samme Resultat i to eller tre andre Gaarde; enten *var* de i Seng eller skulde lige til det. — Jeg formoder Linhard har forskrækket dem; han havde et mægtigt rødt Skæg og hvasse blaa Øjne; de har sandsynligvis antaget ham for en mistænkelig Person. — Nu var der kun én Gaard tilbage. Vi var forberedt paa at maatte tilbringe Natten paa Gaden; men vi var jo unge og fandt det egentlig ikke afskrækkende. Men vi følte det dog som en Lettelse, da Porten blev aabnet, og vi kom ind. — Om Sengeleje til en saadan Indkvartering kunde der jo ikke være Tale; vi fik to store Værelser til vor Raadighed, et til os Mænd og et til Damerne; der blev bredt Halm over en Del af Gulvene, Tæpper havde vi selv med, og efter et Aftensmaaltid fra vore Madkurve og et Krus gammelt Øl, som vi købte af Gaardens Ejer, — jeg husker ikke, hvad han hed, — lagde vi os til Ro. Men megen Søvn fik vi ikke i de tre Nætter, vi var der. Om Dagen turede vi rundt paa Klinten i hele dens Udstrækning, — men den franske Flaade saa vi ikke noget til. Og da vi paa Tilbagevejen kom til Stege, hørte vi om Tyskernes første Sejr. Det blev jo desværre ikke de sidste.

Der var paa den Tid der paa Egnen tre Brødre *Engel*, som alle var Lærere, den ene i Karise, den anden i Kjederup i Thureby Sogn, den tredie i Dalby. Den sidste havde vi naturligvis mest med at gøre; han og hans Hustru var dygtige og elskværdige Mennesker, som vi havde megen Glæde af at omgaas. De havde Barnedaab en Gang i den Tid, vi var i Dalby, og i den Anledning var der indbudt en Mængde Gæster. Da jeg spurgte Engel bagefter, om det ikke havde været ham en dyr Historie, svarede han: „Nej, tværtimod, for vi har faaet saa meget Smør og Mælk og alle Slags Fødevarer, at vi ikke alene havde nok til Gildet, men ogsaa meget tilovers. Og saa var der jo ogsaa et godt

Offer i Kirken til andre Udgifter.“ — Da Engel for en Del Aar siden tog sin Afsked, flyttede han til Haslev. Baade han og hans Kone er nu døde. — Lærer *Engel* i Kjederup var noget af et Geni; i den Tid jeg var i Dalby, syslede han med en ny Opfindelse, et Soluhr; han fik det ogsaa lavet, og fik, saavidt jeg husker, offentlig Understøttelse til det; men det fik vistnok ikke nogen videre Udbredelse. — *Engel* i Karise kendte jeg kun meget lidt til, men alle Brødrene var brave og dygtige Mennesker.

Der var en anden Lærer paa Egnen, som jeg ogsaa kom lidt i Berøring med, det var *Nielsen* i Ulsø, en flink og rar Mand. Da jeg en Dag var hos ham, kom der en køn Dreng ind i Stuen. „Det er vel Sønnen“, sagde jeg, „hvad hedder han?“ — „Han hedder *Keiser-Nielsen*,“ svarede Faderen. — Jeg anede ikke, at jeg stod overfor den tilkommende Kirke- og Undervisningsminister i Ministeriet *Zahle*.

Ved Landevejen mellem Dalby og Thureby laa en større Gaard, „Rødehus“, hvor der boede en Forpagter *Ulrich*. Han var ikke nogen videre kirkelig Mand, men — som alle *Ulricher* — en dygtig og brav Mand til hvem vi stod i venligt Forhold. Vi var bl. a. budne derned den 13. November 1872; saavidt jeg mindes var det til en Barne-daab. Jeg husker Datoen saa nøje, fordi det var den Dag, at den frygtelige Stormflod indtraf, der foraarsagede store Ødelæggelser navnlig paa Østsjælland og Lolland-Falsters Kyster. Da vi om Aftenen kørte hjem, var Stormen bleven til Orkan. Da vi kom op paa Borup Bakke, nærrede jeg alvorlig Frygt for, at Vognen skulde blæse om; men vi kom da hjem uden Skade. I Gavlen paa vort Hus var en Luge; jeg gik op for at lukke den; men det var nær aldrig lykkedes mig. Der stod et Sus ind gennem Loftet, det knagede i Bjælker og Sparrer, saa jeg tænkte, Taget skulde blæse af. Vi havde dog ingen Anelse om de Ulykker, der var sket. Men næste Dag rygtedes det, at der var strandet flere store Skibe ved Faxe Ladeplads. Købmand *Linhard* indbød os til at køre med derhen, og her fik vi Syn for Sagn. Der laa

bl. a. et stort Skib helt oppe i Udkanten af Skoven, et godt Stykke fra Vandet, som nu var sunket meget. Lang Tid efter laa der flere Skibsvrag langs Køge Bugt.

Paa Thurebyholm, som hører under Grevskabet Bregentved, boede den Gang Forpagter *Thalbitzer*, en i Præstø Amt velkendt og anset Mand. Han var Medlem af Amtsraadet og havde mange andre Tillidshverv. Jeg har sjælden kendt en mere ridderlig Personlighed baade i Ydre og Indre. Hans Hustru, en født *Neergaard* fra Førslevgaard, var stærkt grundtvigsk paavirket, og jeg kom der derfor tit, især saa længe jeg var Ungkarl. — Forpagter *Thalbitzer*, som i alle Retninger var en rolig og nøgtern Mand, uden Spor af Hang til det mystiske, fortalte mig engang en Oplevelse han havde haft. Han kom en Aften ridende over en Bro, — jeg tror, det var Drustrup Bro, — da Hesten pludselig blev sky, og gjorde et Spring til Siden. Da han saa sig for, saa han en Kvinde sidde med et Barn i Armen paa en Sten nede ved Aaen. Han standsede og sagde: „Hvad sidder De dér efter?“ Men i det samme var Synet forsvundet. — Det har formentlig været, hvad den psykiske Forskning kalder et „Efterbillede“, et Billede af en Kvinde, som engang for mañge Aar siden har siddet der, maaske i stærk Sindsbevægelse. — Det er rimeligt, at Rummet er fyldt med en Slags Æther — Fotografier af Personer og Begivenheder, som har været særlig knyttede til det Sted, hvor Billedet viser sig. Men disse Billeder er ikke altid synlige, men kun under visse Forhold, som vi ikke kender, og de kan heller ikke ses af alle, men kun af dem vi kalder „synske“. *Thalbitzer* maa altsaa have besiddet lidt af denne Evne, som ikke sjældent findes hos Personer, der ikke er det mindste „overtroiske“. Mærkeligt var det, at Hesten først saa dette Billede af en Kvinde; men det er en Erfaring, som mange har gjort, at der blandt Heste og Hunde er mange synske.

Hovedbygningen paa Thurebyholm skulde nok efter Bestemmelsen være Bolig for Enkegrevinden fra Bregentved; men da der i de Aar ingen Enke var, boede der en lille Koloni af Mennesker, som havde været i Grevskabets Tjeneste.

Det var nemlig saadan med Greverne *Moltke*, at naar et Menneske var kommen i deres Tjeneste, og ellers opførte sig ordentlig, saa var de forsørgede for Livstid. Den Familie vi havde mest med at gøre var Forvalter *Boethes*. Han havde i den forrige Greves Tid været Forvalter paa Jomfruensegede, som den Gang hørte med til Grevskabet; men da den gamle Greve, — den bekendte Conseilspræsident i Martsministeriet 1848 — døde, fik hans yngste Søn, den senere Landtingsmand, Lystrup og Jomfruensegede, og Boethe gik altsaa af som Forvalter med en rundelig Pension. Han havde, foruden en rigelig Pengeløn en stor herskabelig Bolig paa Slottet, en Masse Bøgebrænde, to Heste og en Karl og desuden andre Sportler. Han var gift med en rigtig rar og hyggelig Kone, og havde desuden i Huset sin Kones Søster og en anden Slægtning, en gammel Dame. De var alle sammen elskværdige Mennesker, og naar der var Sidsttjeneste i Thureby Kirke, var min Kone og jeg tit hos dem, spiste til Middag og tilbragte Resten af Dagen. Dér traf vi ikke saa sjældent Hr. *Bergmann*, en ældre Mand, som havde „Snedkegaarden“ i Dalby Sogn, og Forpagter *Villemoes* fra „Overdrevsgaarden“ i Karise Sogn, tilligemed hans Hustru. — Boethe var noget af en Original, ivrig Grundtvigianer, hver Søndag i Kirke. Han var meget bange for Forkølelse, og gik om Vinteren aldrig gennem en kold Stue uden at kaste et Slag, som han altid førte med sig, over Skuldrene. Han vidste, at som Grundtvigianer skulde man være glad og frejdig, og gik derfor med løftet Hoved. Jeg plejede at dukke lidt med Hovedet og se mod Jorden. Tit naar vi spadserede i Thureby Dyrehave kunde han sige: „Gaa dog ikke der og stir ned i Jorden. Se Dig ud Svend Vonved!“ — Han fortalte gerne om alt det Spøgeri, der var paa Jomfruensegede, slæbende Skridt paa Gangen, Raslen af Lænker og andre hemmelighedsfulde Lyde. Naar det begyndte krøb hans Hund ind under Sofaen, og det var ikke muligt at faa den frem igen.

Mange Aar efter at jeg var rejst fra Dalby, mødte jeg en Gang Boethe her i København. Vi havde en kort Tid

brevvekslet, men som det gik saa mange gode Venner i de Aar, havde Politiken adskilt os. Boethe havde den Teori, at al Politik var „Djævelskab“, men i Praxis var han fanatisk Højremand, jeg var ligesaa fanatisk Venstremand. Jeg havde faaet min Afsked som Sognepræst i Stenmagle ved Sorø paa Grund af en politisk Artikel i „Politiken“, og var flyttet til København. Boethe var ligeledes flyttet til Hovedstaden. Grev Moltke, som den Gang var Udenrigsminister, var død og Enkegrevinden var flyttet til Thurebyholm. Saa var det en Grundlovsdag i Slutningen af Firserne. Som sædvanlig i hine Aar havde der været to store Grundlovstog, Højres og Socialdemokraternes. Høire havde som Kendemærke et lille Billede af *Estrup* til at fæste i Hatten. — Da jeg havde set paa Togene, sprang jeg op i en af de røde Omnibusser, der gik til Frederiksberg; Vognen var fuld; der var kun en lille snæver Plads tilbage ved Siden af en ældre Herre med *Estrup* i Hatten. Det var Boethe. Jeg klemte mig ned ved Siden af ham; han vendte Ryggen til mig, og jeg vendte Ryggen til ham. Og saaledes sad vi to gamle Venner, uden at hilse paa hinanden, uden at veksle et Ord. — Jeg fortæller det som et Vidnesbyrd om, at der virkelig var noget „Djævelskab“ ved Politiken i de Aar. Og dette Djævelskab er vel ikke ganske forsvundet endnu og forsvinder maaske aldrig.

Paa Thurebyholm boede i min Kapellantid ogsaa to gamle elskværdige Damer, som havde Pension fra Bregentved; den ene hed Jomfru *Andersen*, den andens Navn har jeg glemt. At Pensionen var rigelig, kan jeg slutte deraf, at de i Julen havde et lille Gilde, hvortil ogsaa min Hustru og jeg var indbudte. Der var en saadan Opdækning af Madvarer, saa man ikke vidste, hvor man skulde begynde, og hvor man skulde ende.

Desuden havde Enkefru *Marcussen* Fribolig paa Gaarden. Hendes Mand havde været Sognepræst i Dalby før Pastor Olsen. Hun var en gammel, svagelig Dame; der var noget vist fornemt over hende, men man var altid velkommen paa en kort Visit. Hun havde en Plejedatter, der var gift med

Grevens Privatsekretær, Hr. *Lunn*, et dannet og elskværdigt ungt Par.

Der var i de Aar en Gartner *Galthen* paa Thurebyholm. Han og hans Hustru og to Børn boede i et idyllisk Hus i Thurebyholms Have; det var saare gæstfri og venlige Mennesker. Det var forøvrigt *Galthen* der opelskede den berømte „Grev Moltkes Pære“; han fortalte mig hvordan, han havde baaret sig ad med at drive den frem, men det har jeg glemt.

Med Grev *Moltke* paa Bregentved, kom jeg heller ikke saa lidt i Berøring, skjønt han jo hørte til Haslev Sogn. Men han og hans Familie kom ret hyppigt i Dalby eller Thureby Kirke, og vi var gentagne Gange indbudte til Bregentved. Han var i alle Retninger en Hædersmand og en Pryd for sin Stand. Greven havde en gammel Livkusk, der hed *Seden*; han døde i de Aar jeg var Kapellan og blev begravet paa Kirkegaarden i Thureby; Greven var selv med til Begravelsen. — Jeg havde hørt adskilligt om det kønne Forhold, der var mellem Greven og *Seden* og berørte det i min Tale. Greven maa have syntes godt om Talen, thi han sendte mig privat et rigeligt Honorar.

Imidlertid blev Pastor Olsen stadig svagere og laa altid tilsengs. Jeg var nede og berette ham, og vi tog venligt Afsked med hinanden. Et Par Dage før han døde, mødte jeg Lærer Engel. „Hvad“, sagde han, „nu er Pastor Olsen kommen op“. — „Op“, svarede jeg, „han ligger for Døden“. — „Da saa jeg ham i Gaar“, svarede Engel, „da jeg i Mørkningen gik forbi Haven ude paa Vejen. Han havde sin høje Hat paa og det hvide Silketørklæde op om Munden. Jeg stod stille og hilste, men han hilste ikke igen“. — Den gamle Præst har formodentlig i Drømme færdedes paa det Sted, hvor han i mange Aar har vandret. Og saa har hans Sjæl, ham ubevidst, formet et Billede af ham selv. Den psykiske Forskning har jo talrige Eksempler paa, at saadanne Billeder fremkommer enten kort før Døden eller kort efter.

Da Pastor Olsen var død, var min Tid i Dalby forbi

Sognefolkene vilde jo gerne have beholdt mig; men Dalby var et stort Embede, og jeg var en meget ung Mand, saa derom kunde der jo ikke være Tale. Men de sendte en varm anbefaling for mig ind til Ministeriet, og kort efter blev jeg kaldet til Sognepræst for St. Peders Menighed paa Bornholm den 4. December 1872.

Men jeg har sjældent truffet en saadan Samling af gode og hjertelige Mennesker som i Dalby og Thureby.

.

Et mystisk „oprør“ på Møn for 270 år siden.

Af *Fr. Bojsen.*

I ældre Mønsbeskrivelser findes herom følgende be-
retninger:

B. C. Sandvig skriver 1776:

„1651 gjorde Mønboerne et stort oprør for korntiendens skyld, da „næsten“ alle gårdmænd indfandt sig i København for at protestere derimod, foregivende, at de i 70 år havde været fri derfor; men forgæves; thi 13 af de halstarrigste bleve satte fast, dog kun så løselig, at de fik lejlighed til at undvige, og dermed stiltes denne larm.“ Sandvig er dog så forsigtig at indskyde et „næsten“ og ikke at indlade sig på nærmere forklaring af, hvad protesten gjaldt.

J. Paludan, der skriver 1822, er efter tidens smag dristigere og forklarer det således:

„De uretfærdigheder, voldsomheder og vilkårlige pålæg, hvormed de adelige bondeplagere, som Møn især i denne periode var opfyldt med¹⁾, pinede bønderne, bleve årsag til, at disse i lensmand *Henrik Rammels*²⁾ tid gjorde oprør. Næsten alle gårdmænd begav sig i året

---

¹⁾ Der fandtes på den tid ingen andre herremænd på Møn end lensmanden!

²⁾ Denne blev først udnævnt en månedstid efter oprøret. Vil Paludan undgå at nævne Ulfeldts navn?

1651 til København med klage. „Iblandt andet“ foregav de, men vistnok på kneb, at de, som i 70 år havde været fri for korntiende, hvilket intetsteds hjemles, blev nu tvungne til at yde den o. s. v. Men da dommen beroede på rigsrådet og de adelige lensmænd i samme, kan man tænke, at bønderne, på grund af denne tumultariske adfærd, ingen ret fik (!). Tretten af dem blev fængslede, de andre formanedes til at gå rolige hjem. Alligevel, af frygt for, at de skulde komme igen og befri deres brødre, gav man de fangne lejlighed til at undvige og løbe bag efter. Sagen blev derved.“

Paludans skildring er øjensynlig frihåndstegning, men såvidt vides har ingen senere historiker beskæftiget sig med dette mærkelige oprør.

Der findes formentlig kun én kilde til disse beretninger, det er et brey af 10. Juli 1651 fra rentemesteren (finansminister) *Peder Vibe* til den Danske gesandt i Stockholm, *Peder Juel*, sålydende (med lidt ændret retskrivning):

„Kære broder Peder Juel.

Siden mit sidste skrivelse er *Dina* torqueret (pint) haver i og efter pinselen bekjendt sin løgen om giften, hvilket hun siger sig selv at have inventeret, og siden at være encourageret derudi af ob. *Walter*, som dog mente, at det var sandhed; mens om mordet¹⁾ vil hun intet bestå. Hun haver bekendt selver at have stålet en nøgel af huset, og siden givet Langemacher skyld derfor. In summa, jeg tror ikke, at hendes lige skal findes i verden til at optænke og udstafere en løgen med sine apparentlige circumstantier (tilsyneladende omstændigheder). Jeg formener, at hun står hindes rett ud i morgen.“

(Herefter følger nogle uvedkommende linier, der skiller Dinasagen fra bondetoget).

„Udi går var alle bønderne af Møn her og supplicerede imod en forordning, som kongen haver gjort, at de herefter skulde give præsterne tiende, hvorfor de haver været befriet

---

¹⁾ Sigter til andre spørgsmål i forhørene.

udi 70 år og længere. Tretten af dem bleve sat på tårnet, formedelst at de sig således havde tilsammensrotteret, de andre bleve udført på bysens fortificationsarbejde; dog blev derhos befalet, man skulde intet give agt på dem, og lade dem løbe bort, når de vilde.“

Hisce (hersteds) vale (farvel) 10. Juli 1651.

Peder Vibe m. p. p. (egenhændigt).

(Udskrift) Hans kongelige Majest. udi Danmark og Norige velforordnede resident hos det kongelige hof udi Sverrig, velædle og velbyrdige mand Peder Juel til Åbjerg. Min kære broder og synderlig gode ven tjenstligen

Stockholm.

(Det originale brev findes i nysamlinger 1299 c).

Med hensyn til den i dette brev påberåbte tiendeforordning forholder det sig således:

Ved den i reformationstiden udstedte kirkeordinans var tiendepligten opretholdt. Den skulde overalt ydes ved at tælle negene på marken og udtage hvert tiende neg. Denne måde at give tiende på synes aldrig at være blevet gennemført på Møn, hvor tienderne leveredes med aftærsket korn i skæppe. Derom havde der dog ofte været strid, men det var lykkedes bønderne under lensmanden *Peder Munk* at opnå kongeligt åbent brev af 16. Maj 1570, hvorefter tienden fremdeles måtte ydes i skæppen, „som de have gjort fra arilds tid.“ Derved blev det i lange tider. At også kongetienden på Møn leveredes på samme måde ses af Chr. IV. håndbog 1602. Da dette var i vitterlig strid med kirkeordinansen, er det forståeligt nok, at præsterne flere gange har rejst spørgsmålet påny, mens lensmændene sikkert stadig har støttet bønderne; thi Møn var da et frit embedslen, hvor enhver forøgelse af bøndernes ydelser indirekte også ramte lensmanden. Vel drejede striden sig kun om *måden*, hvorpå tienden skulde ydes, ikke om tienden selv; men det er troligt nok, at tællingen på marken kunde give et noget større udbytte end ved at måle kornet i skæppen. Ulæmperne ved marktællingen var dog iøjnefaldende.

Ikkedestomindre havde Møns præster atter i 1650 andraget regeringen om at ophæve den begunstigelse, som Møns bønder hidtil havde havt i dette punkt, og de havde virkelig opnået et kgl. åbent brev af 2. Aug. 1650, der pålagde bønderne at levere tienden til præsterne i kærven, „medmindre anderledes derom med forskrevne præster kunde forenes.“ Den sidste vending synes at rumme en tvivl. I hvert fald har man langt senere på Møn fulgt denne anvisning, og forhandlingerne om en overenskomst fortsattes langt ind i næste århundrede.

Hvor uheldig end tiendetællingen på marken var, så er det dog lidet troligt, at en sådan ubetydelighed, som hele det øvrige land forlængst havde bøjet sig for, skulde kunne foranledige en revolution i en lille landsdel som Møn. Det ser også mistænkeligt ud, at selve rentemesteren skulde have misforstået sagen således, som det fremgår af hans brev, at nemlig Mønboerne skulde have modsat sig at *yde tiende* til præsterne, hvorfor de skulde have været fritagne i mere end 70 år! Når P. Vibe endvidere betegner bøndernes henvendelse som et andragende (supplik), ser det unægtelig besynderligt ud, at der svares med, at lederne strax kastes i fængsel, og de øvrige sættes til fæstningsarbejde, og end mere forbavsende, at man strax efter lader dem løbe.

Det lyder unægtelig også noget mystisk, når det hedder, at det store bondetog (*alle Møns bønder*) ankom den 9. Juli („igaar“), blev samme dag forhørte, dømte, fængslede og atter løsslupne! Dette kan næppe hænge rigtigt sammen.

Skulde der ikke findes en anden forklaring på denne mærkelige begivenhed, når man ser denne i belysning af det daværende øjeblikks overordentlige historiske betydning? Netop i disse dage udkæmpedes hovedslaget mellem kongemagten og rigshovmesteren, *Corfits Ulfeldt*, der tillige var lensmand på Møn; og det var en kamp på liv og død, der vilde få vidt rækkende følger. For at forstå øjeblikkets gripende betydning, må vi minde om hovedtrækkene i Ulfeldts historie, og da skelne skarpt imellem, hvad der ligger forud for Julidagene 1651, og hvad der fulgte efter Ulfeldts store

fald. Man kan umuligt give historikeren, *Fridericia*, rett i hans ytring (Biografisk lexikon XVIII 25), at U.'s adfærd efter 1651 „kom til at give Frederik III. rett.“ Dette kan *efterfølgende* begivenheder jo ikke bevirke.

Corfits Ulfeldt hørte til en af højadelens fornemste om end ikke rigeste slægter. Han havde ved flere års studier i udlandet, navnlig i *Padua*, tilegnet sig alle de kundskaber og egenskaber, som samtiden satte højest. Han var som skabt til at være højadelens fører i dens sidste store kamp, men var derhos en renaissance-skikkelse med adskillige af datidens lidenskaber, navnlig hensynsløs ærgærrighed og herskesyge. Straks efter hans hjemkomst fra *Padua* knyttede *Christian IV* den høje og elegante mand til sig og forlovede ham med sin 7årige datter, *Leonora Christine*; det var et led i kongens politik at knytte højadelens spidser til sig personlig. U. steg hastigt til de højeste poster og vandt fremfor alt tidlig *Leonora Chr.*'s trofaste kærlighed. 1634 fik han det lille, men rige og nærliggende len *Møn*, der helt og holdent var krongods. Endelig kunde brylluppet fejres med stor pragt på *Københavns slot* den 9. okt. 1636, og de nygifte drog så til lensmandssædet *Elmelundegård*, som var blevet istandsat for 500 daler, og hvor de tilbragte hvedebrødsdagene i vinteren 1636—37. I April 37 blev U. imidlertid statholder i *København*, og de flyttede da ind i hans gård på *Gråbrødretorv*. Han beholdt dog *Møn* som frit embedslen i 17 år, om end han næppe til nogen stadighed har opholdt sig her. Allerede 1643 blev han rigshovmester og som sådan rigets mægtigste mand. Enkelte træk tyder dog på, at han har følt sig knyttet til *Møn* med de lyse minders bånd. Navnlig synes han at have smykket flere af øens kirker med altertavler og prædikestole. Endnu findes hans navn på altertavlen i *Fanefjord*. Både altertavle og prædikestol i *Elmelunde* er udført i hans tid. *Paludan* beretter i 1822, at da fandtes hans våben og navn endnu på altertavlen, men det var oversmurt med sort farve. Øens hovedkirke i *Stege* fik også i hans tid en altertavle med Italiensk maleri og en pragtfuld ramme i ren Italiensk

renaissance, men hans navn er her forsvundet. Sandsynligt er det også, at han har støttet bønderne paa Møn i deres modstand mod at yde tiende i kærven; i hvert fald har han ikke i sin velmagtstid ændret den nedarvede skik, som var vel begrundet om end i strid med ordinansen, et forhold som var velbekendt. Når endelig Møn led forholdsvis lidt under den første besættelse af Svenskerne 1658, ligger det nær at antage, at det skyldtes U.'s indflydelse hos Svenskeregningen, i hvis tjeneste han da var trådt, overfor U.'s eget tidligere len. Ja, den Svenske feltmarskalk, *C. G. Wrangel* udstedte endog et formeligt beskyttelsesbrev for Møn og opretholdt dette til trods for kommandanten, hertugen af *Sachsen Weimars*, bittert klager over Mønboerne. Der er således god grund til at tro, at der har bestået et venligt forhold mellem Mønboerne og deres lensmand Ulfeldt.

Thronskiftet i 1648 blev grundlaget for den kommende omvæltning. Kampen kom til at stå mellem det ny hof og den gamle adel, repræsenteret ved rigshovmesteren og hans hustru, Leonora Christine; hun må ikke glemmes, thi striden mellem de to kvinder var ikke mindre heftig end mellem mændene. Men hvem kan undlade at sympathisere med den højt begavede og næsten overmenneskeligt trofaste kongedatter i hendes kappestrid med en Tydsk pragtsyg dronning? Sjælen i striden var fra hoffets side næst efter dronningen rentemesteren *Peder Vibe*, en mand af borgerlig herkomst, men nyadlet. Med opkomlingens hidsighed hadede han den hovmodige Ulfeldt. Under dennes langvarige fraværelse i Holland for afslutning af en betydningsfuld forbundstraktat med Nederlandene havde man indledet undersøgelse mod ham for mislighed i embedsførelse, hvilket dog ikke førte til noget brugeligt resultat. Om ovennævnte forordning af 2. Aug. 1650 om præstetienden på Møn er tænkt som et led i kampen mod U. (hvis denne har støttet Mønboernes modstand), kan næppe nu oplyses. Men kort efter nedlader man sig til at benytte noget hofkryb og et offentligt fruentimmer, Dina, til at rette et angreb på livet mod både Ulfeldt og hans hustru, der sigtedes for at ville forgive

kongeparret. Angrebet blev indhyllet i skræmsler af belejringsstilstand, forstærkede vagter m. m., og det blev forbudt U. at forlade byen. I de første måneder af 1651 svirrede vilde rygter omkring i landet, og man rustede sig som til krig, medens Dinas sag forberedtes for rådstueretten og herredagen.

Da indtræder den begivenhed, som her omhandles, *bondetoget fra Møn*. Efterretningen herom haves som sagt kun i ovenanførte brev af 10. Juli fra rentemesteren P. Vibe til en fortrolig ven P. Juel, der som gesandt i Stokholm havde det særlige hverv — som U.'s fjende — at udforske dennes forbindelser i Sverrig. At toget virkelig har fundet sted, tillader brevet ikke skygge af tvivl om. Mindst af alt vilde Vibe have kunnet finde på noget sådant. Derimod måtte det være denne i høj grad magtpåliggende strax at give bøndernes demonstration den mindst mulige politiske betydning. Man forstår da den mærkelige forklaring. Meget muligt, at bønderne har villet benytte den givne lejlighed til at søge den gamle strid om måden, hvorpå tienden skulde leveres, ændret på en rimelig måde, ja i det øjeblik, da den egentlige fare var overstået, kan de også have henvist til tiendesagen, som deres virkelige ærinde¹⁾. Men det er næppe troligt at et forholdsvis så ubetydeligt spørgsmål kunde have foranlediget alle Møns bønder (selv om man føjer et „næsten“ til, vilde der dog være mindst 500 mand) til at foretage et så besværligt og farligt skridt som et oprørsk togt til København. Når man ved, at dette store togt er en kendsgerning, og derhos forudsætter som sandsynligt, at der har været et gunstigt forhold mellem Mønboerne og deres lensmand, så klarer gåden sig selv.

Da budskabet i begyndelsen af året kom til Møn, at striden ved hove nu gik på livet løs for Ulfeldt og hans hustru, har dette gjort et stærkt indtryk, og planen er blevet lagt om at komme de angrebne til hjælp. Men at ordne og

---

¹⁾ Det kan endogså se ud til, at bønderne fik deres vilje; ialfald fortsættes den gamle praxis og gamle klager af præsterne.

gennemføre et sådant tog har næppe kunnet lade sig gøre, medmindre slotsfogden på Elmelundegård har støttet bønderne, måske endogså været deres fører. Tanken har formodentlig været at nå København netop i de dage, da Dinaprocesen skulde afgøres, og de har formodentlig tænkt at kunne øve et vist press på dommerne eller særlig på følgerne af dommen. Hvis ordet „igår“ i P. Vibes brev skal tages bogstaveligt, er bønderne kommen for sent, forsåvidt som herredagens dom med livsstraf over Dina allerede faldt den 3. Juli; men meget mulig har bøndernes ønske også nærmest været rettet på at være tilstede, hvis dommen gik Ulfeldt imod med de følger, som deraf kunde ventes. Efter dommen må bønderne vel have anset deres optræden for overflødig og har rolig ladet sig sende hjem; dog forlyder der intet om, hvorledes det gik de 13 anførere, som var sat i blåttårn, formodentlig to mand fra hvert af de 6 Mønske landsogne samt lederen (slotsfogden?). Den voldsomhed og hastværk, hvormed regeringen i disse spændende dage optræder imod bønderne, tyder imidlertid på en betydelig angst. Også Vibes brev vidner om nerveusitet. Først den voldsomhed, hvormed han tager afstand fra det uværdige redskab, Dina, ja endog triumferer ved tanken om hendes dagen efter forestående henrettelse. Dernæst hans undskyldende ord om medvideren, oberst Walter, mens Ulfeldt aldeles ikke nævnes. Det er indlysende, at frygten for dennes hævn behersker hofpartiet også i de følgende dage. Det måtte jo nærmest ventes, at Ulfeldt nu vilde søge at afsløre Dinas medskyldige. Altså måtte øjeblikkelig alt sættes ind på at knuse rigshovmesteren. For at få så tydeligt et billede som muligt af disse dages skæbnesvangre begivenheder, må vi fortsætte beretningen også, efterat Mønboerne havde trukket sig tilbage.

Anden dagen efter Dinas henrettelse forelagde regeringen 13. Juli for rigsrådet en formelig anklage imod Ulfeldt for hans finansstyrelse. — Atter dagen efter d. 14. Juli, flygtede U. og L. C. fra København og gik om bord i et ventende skib, der bragte dem til Holland. Disse data har

man hidtil benyttet til at begrunde den sigtelse mod U., at han flygtede for at unddrage sig den mod ham rettede anklage. Dette er øjensynligt urigtigt. I disse oprivende måneder har U. måttet føle sig forfulgt af mægtige fjender, ikke alene af hoffet med dets Tydske håndlangere, men også af mange standsfæller i rigsrådet. Tilsidst gjaldt det øjensynligt livet. Forlængst havde de forfulgte lagt planen til flugt, hvilket også bekræftes af nedenstående kongebrev. De fleste børn var allerede sendt ud af riget såvelsom det bedste løsøre. Et Hollandsk skib var lejet og lå parat nord for Helsingør. Alle disse forberedelser må naturligvis have taget længere tid. Det er altså ikke anklagen imod ham, der har drevet ham i landflygtighed; den havde han næppe stort at frygte af i et land med så mange brådne kar. Trods hans ukloge flugt kom der hellerikke denne gang noget væsentligt ud af processen, som snart synes at være stillet i bero. Ja, selv under de senere gennemførte domfældelser er U. ikke sigtet for personlig uredelighed, derimod nok for at have set igennem fingre med uredlige leverandører, som man dog ikke kunde eller turde komme tillivs. Hermed skal det dog ingenlunde være sagt, at anklagen ikke var den dråbe, der bragte forfølgelsens bæger til at flyde over. Når mennesker først gripes af angst, er det vanskeligt at skelne de forskellige motiver fra hverandre.

Ulfeldts flugt var i hvert fald hans nederlag og førte til hans store fald. Han havde derved bevist, at han ikke var den stærke mand, der kunde have standset tidens rullende hjul. Hofpartiet har sagtens også set således derpå; thi da U. var indespærret i København og altså under bevogtning, kunde man sikkert lett have hindret hans flugt. Man har ikke kunnet være uvidende om hans plan og forberedelser i så henseende; man har ladet ham flygte i erkendelse af, at han ikke kunde gøre sine modstandere nogen større tjeneste.

Derefter trak hoffet et lettelsens suk, som varede i 12 dage. Men frygten for U.'s hævn er åbenbart ikke helt forsvunden. Overvejelserne af, hvad der nu skulde gøres,

kendes ikke. Men det ser ud til, at rigsrådet nu har bedt sig fritaget for processen mod U. Man har da besluttet sig til udelukkende at holde sig til de foreliggende *kendsgerninger*. Hvis man havde villet takke U. for den overilede flugt, kunde man næppe have gjort det i galantere udtryk, end der bruges i det kongelige åbne brev, der endelig udstedtes under 26. Juli 1651. I sin *oprindelige* form lyder dette således:

„Kong Frederik III — — gør alle vitterligt, at eftersom [os elskelige] hr. Corfits Ulfeldt [til Saltø, ridder, uanset han var både rigens hovmester og befalingsmand på vort land Møn] sig os ganske uafvidendes og uadvaret her af riget begivet, de fleste af sine børn heden skicket og sit bedste løsøre tilforn ladet af riget udføre, foruden i ringeste måde nogen efterretning at gøre eller efterlade for hvis (∴ hvad) han på vor og kronens vegne haver havt at administrere, da haver vi med vores elskelige Danmarks riges råd samtykt og besluttet hermed alle og enhver at advare, at ingen sig med hannem udi nogen handling om noget hans jordegods her i riget skulde indlade, førend vi erlanger den tilbørlige satisfaktion for hvis (hvad) han os er pligtig til at svare og sig nøjagtig erklære. Hvorefter alle og enhver sig kunne rette og for skade tage vare.“

Vi ser heri, at kongen alene henholder sig til U.'s flugt og kun søger at hindre, at han skulde kunne afhænde sit gods her i landet, førend han har aflagt behørigt regnskab. Intet er forøvrigt foregrebet, medens der anvendes alle de sædvanlige titler og udtryk for høflighed. Hofpartiet har formentlig ønsket strax at føre krigen videre; det kongelige brev, der udsendes til alle landsting, er nemlig ikke strax blevet indført i brevbogen. Dette sker først halvandet år senere, og da har man udeladt alle de ord, som ovenfor er sat i klammer. Da var der nemlig endelig blevet udnævnt en ny rigshovmester, ligesom U.'s godser var blevet beslaglagte. Denne famlen tyder på en vedvarende ængstelse og vel også uenighed i rigsrådet.

Man kan undres over, at det kongelige brev særlig

nævner U.'s stilling som lensmand på Møn. Grunden dertil kan være, at man strax vilde have dette måske endnu urolige len forsynet med en ny *pålidelig* lensmand. Det er også det første positive skridt, man foretager sig. Allerede 17. August 51 udnævnes hertil *Henrik Ramel* af Pommersk slægt, tilhørende hofpartiet; han havde optrådt skarpt imod U. under Dinaprocesen. Han var altså vel egnet til at holde Mønboerne i tømme. Rigtignok taler Paludan (Møns beskrivelse) om et bondeoprør på Møn i Ramels tid, men det er øjensynligt en forveksling med bondetoget i Juli måned.

Fra Mønboernes side er der desværre ikke opbevaret nogensomhelst efterretning om disse begivenheder. Heller ikke ved vi, hvilken dag de er draget hjem fra København, navnlig ikke om de har været øjenvidner til U.'s flugt. I så fald kan man vel forstå, at de har tiet stille med den store rejsning til forsvar for en mand, der selv opgav ævred. Forøvrigt blev det jo enevældens mænd, der — som de sejrende — kom til at skrive samtidens historie. For denne historieskrivning vilde P. Vibes brev være typisk, hvis ellers den her fremsatte forklaring er rigtig. I hvert fald fortjener den hidtil lidet påagtede episode med Mønboernes store togt mand af huse til København at fremdrages med megen interesse. Måske kan der siden findes oplysninger, der kan fjerne enhver tvivl om Ulfeldts og Leonora Christines forhold til Mønboerne indtil den store krise 1651. Jeg daterer denne lille afhandling på 300 års dagen for Leonora Christines fødsel.

Rødkilde, 8. Juli 1921.

Jødefejden i Vordingborg 1819.

Af P. A. Klein.

I „En Jøde“ har Goldschmidt skildret Jødefejden i 1819 — „ikke efter dens Virkelighed — skriver han — men efter dens Sandhed, som den drog over Vordingborg. Alt, hvad der i „En Jøde“ fortælles om gamle Marthe, Simon Nasche, Wulff Mendel og hans Dødsfjende, Købmand Jensen, er opdigtet; men Fjendskabet, Lidenskaben er Virkelighed. Det er sandt, at Omegnens Bønder mødte med Sække, som de ved Plyndring vilde fylde, naar det blev mørkt; men saa længe det var Dag, købte de rigelig og betalte uden at prutte. Da det begyndte at mørknes, lukkede Fader Huset og gik med Moder og mig ufødte*) over til min vældige Onkel (der blev Model til Isak Bamberger i „En Jøde“). Fader, Onkel og hans ældste Søn væbnede sig hver med en Økse og stillede sig ved Døren til det inderste Værelse og ventede. Der blev ikke vekslet andre Ord end, at Onkel, da der lød et Brøl, sagde til sin Kone, min Moders Søster: „De skal ikke røre Sømmen paa din Kjole, saa længe der er en Blodsdraabe i mig!“ „Det ved jeg, Isak,“ svarede hun. — Nu hørtes Bulderet af de kommende; men straks efter kunde ogsaa høres, at der foregik noget uventet: det var Byfogeden, der ved at komme i rød Kjole i Spidsen for sine to Politibetjente og under Raabet: „I Kongens Navn!“ slaa om sig med sin Spanskrørsstok splittede hele Skaren. Og saa var alt forbi. — —“¹⁾

Saa vidt vides findes ingen anden Skildring af, hvad

*) Goldschmidt blev født ²⁶/₁₀ 1819.

der gik for sig i Vordingborg i de Dage.²⁾ Derfor kunde det muligt have nogen Interesse at undersøge, hvorledes Begivenhederne i det Hele udviklede sig.

Jødefejden havde sin Oprindelse i Tyskland, hvor en som historisk og filosofisk Forfatter bekendt Preusser Friedrich Buchholtz 1803 udgav en Bog, „Moses og Jesus“, hvori han gav en meget ensidig Fremstilling af Jødefolkets Historie. Denne Bog, der vakte umaadeligt Røre i Tyskland, blev 1813 oversat af Thomas Thaarup og gav Anledning til „den litterære Jødefejde,“ en Pennekrig, som er enestaaende i dansk Litteraturhistorie. Et Utal af Skribenter tog i Bøger, Pjecer og Bladartikler Parti for eller imod Jødefolket; blandt de første kan nævnes Mænd som Baggesen og St. St. Blicher. I det Hele maa det siges, at de Ord, der havde mest Vægt, vejede til Gunst for Jøderne. Man fristes derfor til at antage, at disse Skrifter har gjort et vist Indtryk paa Regeringen, thi kort Tid efter — den 29. Marts 1814 — udkom den Lov, der sikrede Bekenderne af den mosaiske Tro fuld Borgerret i den danske Stát.³⁾

Stridsbevægelsen forplantede sig imidlertid nedad til den Del af Befolkningen, som ikke nøjes med Pennen som Vaaben, til dem, der umiddelbart giver deres Stemning Udledning i Skældsord, Knippelslag og Stenkast. Ogsaa Pøbeloptøjerne var begyndt i Tyskland; og da Røster, som tillagde Jøderne Skylden i den hjemlige finansielle Misére, fandt villige Øren hos den københavnske Almue, brød Ophidselsen mod Jøderne her snart efter ud i lys Lue. Den 4. September 1819 fandt alvorlige Uroligheder Sted i København, og da Politimesteren, Hvidberg, langt fra formaaede at udfylde sin Plads, voksede Tumulterne Aften efter Aften i en Grad, at de næsten fik Karakter af Revolte; og Regeringen maatte træffe omfattende Foranstaltninger til Bekæmpelse af disse Uordner⁴⁾.

Jødehadet smittede, og Uvæsenet bredte sig til Provinsen. I Byer som Odense, Helsingør, Hillerød, Slagelse, Næstved og Vordingborg fandt lignende Spektakler Sted, om end i mindre Grad.

I Næstved var der Marked den 10. September; derfor kan det til Nød forsvares at skrive den Smule Optøjer, der dér fandt Sted den Aften, paa Markedslystighedens Konto — det maatte Købmand Moses Gottschalck i hvert Fald for et Par Ruders Vedkommende.

I Vordingborg var der en Del Jøder; og blandt Borger-skabet syntes de at nyde almindelig Agtelse. De deltog som de øvrige Borgere i den lille Bys offentlige Liv — i den eneste selskabelige Forening, Fugleskydningsselskabets, Medlemsfortegnelse for 1819 findes alle Byens kendte Jøde-navne, og een af dem, Levin Eskildsen, blev faa Aar senere Stadens Brandmajor.

Byens Øvrighed var Byfogeden, Kancellisekretær O. P. Kinch.

(Otto Peter Kinch, f. 31. Jan. 1785 i Kbhvn., Stud. 1803 privat, Kand. $18\frac{1}{10}$ 1806 l. l. 1809 Underkancellist i Kancelliet, 1812 Kancellist og Kancellisekretær. 1815—30 Byfgd. i Vbg.

I den Forestilling til Kongen, hvori Kancelliet indstiller ham til Udnævnelse til Byfoged, anføres, at han i $2\frac{1}{2}$ Aar har fungeret som Assessor ved den daværende Priseret i Aarhus, og at han er „en meget retskaffen og sædelig Mand“. I 1830 søger han om at blive By- og Skifteskriver i Hillerød og Birke- og Skifteskriver i Frederiksborg Distrikt og anfører i den Anledning, at „et Sammenstød af flere ubehagelige Omstændigheder gør, at jeg ikke længere kan finde mig tilfreds ved at opholde mig her“ (i Vordingborg). Dette sidste har dog næppe nogen Forbindelse med de her skildrede Begivenheder.

Han døde som Kancelliraad $\frac{1}{11}$ 1852 i Hillerød).

Kinch kom den 9. September om Aftenen hjem fra en Rejse til København. Han havde saaledes ved Selvsyn erfaret, hvorledes Tumulter af den Art kunde udvikle sig, naar der ikke blev grebet ind med tilstrækkelig kraftig Haand. Da der da ved hans Hjemkomst blev forelagt ham to Plakater, der havde været opslaaet paa Gaden og paa Kirkegaarden, og som indeholdt Opfordring til at jage Jøderne

ud af Byen, tilintetgøre dem (!), dele deres Penge ud blandt trængende, samt opfordrede „Folk“ til i den Anledning at give møde paa Waldemars Plads (o: Slotspladsen) Lørdag den 11. September Kl. 11¹/₂ Aften, gik han straks næste Dag i Gang med Forberedelserne til at møde ethvert Forsøg paa Oprør mod den offentlige Orden.

Lørdag Morgen lod han opslaa Proklamationer, der opfordrede til Ro og Orden, befalede enhver Haandværker og Husbond at lade Lærlinge og Tjenestefolk være hjemme om Aftenen efter Kl. 8, beordrede alle Værtshusholdere og Brændevinsbrændere at lukke deres Skænkestuer og Købmændene deres Butikker til samme Tid, samt bød, at enhver under Strafansvar skulde holde sig fra Steder, hvor Opløb fandt Sted. Dernæst sammenkaldte han Borgerskabet og opfordrede det til — uden Hensyn til om man stod i Væbningen eller ej — at deltage i Afpatrouillering. Dette var man villig til, ligesom Major Holm ved Landsenererne gav Løfte om militær Assistance.

Kl. 7 lod Kinch samle et Vagthold paa 16 Mand paa Raadhuset (nuv. Boghdl. Thunes Ejend.). Om Mandskabet fandt dette Tidspunkt for tidligt, ses ikke, men det viste nu ret stor Uvilje mod Vagttjenesten. Kinch mente derfor at maatte berolige Gemytterne med 4 Flasker Vin, ligesom Borgerkaptejnen, Bager Sætoft, lovede yderligere 2 Flasker, hvis enhver trofast gjorde sin Pligt — samme to Flasker blev paa Stedet rekvireret paa Kaptejnens Regning.

Kl. 8 gik Politimesteren rundt paa Værtshusene og udjagede de Gæster, som endnu fandtes der — et besværligt Arbejde, da disse indfandt sig igen, naar han vel var ude af Døren; hos Købmand Biørn maatte han saaledes rydde Skænkestuen tre Gange. Disse og en Del andre samlede sig da hos Borgervagten paa Raadhuset, hvor det gik lystigt til med Skaaler og Hurraraab, og en Del af Vagtmandskabet drak lidt for meget. Kaptejn Sætoft jog vel alle uvedkommende ud, men ved Halvtolvtiden gik disse og nogle andre, der sluttede sig til, under Hujen og Piben op over Slotspladsen ned mod Isak Mejers Bopæl.

Kinch befandt sig imidlertid paa denne Tid med en Patrouille paa 4 Mand i den Del af Byen, og da han havde en Fornemmelse af, hvem Angrebet gjaldt, tog han Opstilling foran Mejers Hus. Sværmen, der nu talte 40—50 Mennesker, vovede nu ikke at gaa til Voldsomheder, men indskrænkede sig til at trække hujende forbi et Par Gange, hvorefter den satte Kursen mod Købmand Goldschmidts Ejendom.

Gennem et lille Vindue over sin Bod iagttog Goldschmidt, hvad der foregik. Foran de urolige Hoveder, der marscherede taktfast som Soldater, gik en Person, som kommanderede, formodentlig ved Tegn, thi med fuldt militært Tempo svingede den op foran Huset og aabnede et Bombardement med Sten og Grus. Pludselig sprang en af Spektakkelmagerne, i hvem Goldschmidt mente at genkende Skomagermester Brandrup, frem af Hoben, smed Frakken og løb lige ind under Vinduerne og kastede en stor Kampesten ind, saa baade Træ og Ruder knustes. I dette Øjeblik kom en Landsenerpatrouille til; og i en Haandevending var Skaren splittet.

Da Landsenerne havde passeret Gaden, blev der pebet i Fingrene, og 5—6 Mennesker drog til Levin Eskildsens Hus, hvor de sønder slog Ruderne med Mursten.

Ved Totiden, da Sekretær Kinch havde permitteret Mandskabet, traf han Skomager Brandrup ved Raadhuset; og da flere havde ment at have set ham blandt Urostifterne og anmeldt dette for Byfogeden, lod denne ham arrestere. Dette foranledigede, at en Mængde Mennesker — baade af Vagtmandskabet og andre — fulgte ham til hans Bolig og højlydt fordrede Brandrup frigivet, og underbyggede deres Fordring med Trusler om selv at hjælpe ham ud, noget, der i det gamle Arresthus ikke vilde være vanskeligt. — Skønt Byfogeden ikke mente sig i Fare for personlig Overlast, føjede han dog tilsidst Mængden og gav Brandrup fri; thi han betragtede den som vildledt og vilde ikke udsætte nogen for den strenge Straf, en saadan Ubesindighed vilde paadrage.

Om Aftenen ved Ottetiden havde Byfoged Kinch ladet

alle Bønder, som var i Byen, vise ud. Dette tog de ham yderst unaadigt op og gjorde gentagne Forsøg paa at trænge ind igen, hvilket vel ogsaa lykkedes nogle. De samlede sig med stor Allarm uden for Portene og Vængerne, truede og ytrede deres Misfornøjelse med, at Jøderne fandt Beskyttelse. De kastede Sten ind ad Portene, hvorfor han flere Gange maatte lade dem adsprede med Patrouiller, der havde ladet med skarpt. Men Bønderne vedblev dog at omsværme Byen lige til Morgenstunden.

Søndag Aften var rolig i Byen, men Bønderne, som ogsaa denne Aften blev jaget ud Kl. 8, viste deres Fortrydelighed derover ved at lave Spektakler uden for Portene, særlig ved Vester Port.

I de Optøjer, som fandt Sted Landet over, maa dette, at man saa Bønder deri, forøvrigt betragtes som et enestaaende Tilfælde.

Under 16. September nedsattes ved kongelig Resolution en Kommission bestaaende af Justitsraad og Borgmester Schönheider i Næstved og Assessor Meinche, Byfoged i Stege, til at dømme dem, der havde taget Del i de forefaldne Optøjer.

Kommissionen gjorde sig store Anstrengelser for at finde Anstifteren af Optøjerne, men uden Resultat; og den opgav det tilsidst i Fortrøstning om, at der slet ingen Hovedmand havde været. Ligeledes søgte man at finde den, der havde opslaaet Plakaterne, men ingen havde set det, ingen kendte Haandskriften, og skønt Byfogeden straks havde udlovet en Ducør paa 200 Rdl. for hans Paagribelse, opdagede man ham ikke — vel snakkede man rundt om i Selskaber og paa Værtshuse om et Brev, der fra København var kommet til en vis Kontorist Hansen, men der var ingen fældende Beviser mod ham.

Den 26. Oktober sluttede Kommissionen sit Arbejde, hvis Omkostninger beløb sig 642 Rbd. 5 Mark i Sedler.

24 Personer blev idømt Straffe, der varierede fra 6 Gange 5 Dages Vand og Brød til Bøder paa 5—30 Rbd. Sølv. 8 af de dømte ansøgte om Benaadning, men Kancelliet afslog det.

Kun een fik en strengere Dom, nemlig Bonden Hans Olsen Plougmann fra Vestenbæk.

Hans Olsen var Søndag d. 20. September kommet til Bys i lovligt Ærinde. Han kendte intet til, at Værtshuse og lignende skulde være lukkede og Bønderne af Byen Kl. 8 om Aftenen, før han kom dertil. Han besørgede derfor sine Ærinder, og ved Ottetiden var han da med sin Kone i Færd med at forlade Staden, da han mødte Borgerkaptejn Sætoft. Den bryske og let fornærmelige Bagermester fandt sagtens, at Bondemanden viste for lidt Hast med at komme ud, hvorfor han i Embeds Medfør tildelte ham et Par Slag med Sabelen. Hans Olsen, der havde faaet lidt at drikke, følte sig irriteret over dette, og gjorde sig derfor skyldig i noget saa op-rørende og for Kaptejnens Værdighed saa krænkende at gribe ham ved Armen og højlydt sige ham *sin* Mening om Sekretær Kinch og hans Lukkebestemmelser. — Han blev selvfølgelig arresteret.

Da Kommissionen fandt, „at han havde lidt Uret ved de ham paa Gaden tildelte Hug“, og da Kinch gik i Forbøn for ham, idømtes han den mildeste Straf, man mente Omstændighederne tillod — Arbejde i Møns Tugt- og Forbedringshus i 8 Maaneder, Betaling af de af hans Arrest lovligt flydende Omkostninger, samt $\frac{2}{21}$ af Sagens øvrige Omkostninger.

Denne Dom var den eneste, der blev appelleret. Højesteretsdommen faldt 1. Februar 1820 og forandrede Straffen til Fængsel paa Vand og Brød i 4 Gange 5 Dage samt Betaling af de af Aktionen lovlig flydende Omkostninger. —

Paa den Tid var alt forlængst roligt i Vordingborg. Kristne og Jøder levede atter i Fred og Fordragelighed. Kan der end paavises Fejl i Byfogedens Maade at gribe Sagen an, skyldes det dog i første Række hans Beslutsomhed og kraftige Optræden, at Byens Ro og den gode Tone Borgerskabet imellem intet større og varigere Skaar fik; thi Jødehadet kvaltes med Trangen til Brud paa den offentlige Orden.

Men uden et loyalt Borgerskab havde Byfogeden intet

kunnet udrette, med sine to aldrende Politibetjente vilde han staaet magtesløs overfor Hoben. Dette paaskønnede Regeringen, thi 14 Dage efter Urolighederne modtog Amtmanden over Præstø Amt, Geheimekonferentsraad Grev Danneberg-Samsøe, følgende Kongeskrivelse:

„Med Welbehag have Wi af den allerunderdanigste Beretning af 21. dennes erfaret de til Ordenens Wedlige-holdelse i Præstø Amt truffne Foranstaltninger og ville derfor have dig paadraget at tilkendegive de Personer, der have ladet sig antage for at assistere Politiet i Wordingborg, Wor allernaadigste Tak og Tilfredshed. —

København den 24de Septbr. 1819.

Frederik R.“

Ved Udarbejdelsen er benyttet følgende trykte Kilder:

1. Goldschmidt: Livserindringer og Resultater (Kbhvn. 1877) S. 27 f.
2. J. Davidsen: Jødefejden i Danmark (Kbhvn. 1869) S. 153.
3. Chr. Villas Christensen: Den litterære Jødefejde. „Musæum“ 1890.
4. J. Davidsen: Optøjerne i København 1819—20 (Fra det gamle Kongens København. 2. Udg. Kbhvn. 1883).

Utrykte Kilder:

- Vordingborg Politiprotokol 1819. Landsark.
Byfogedens Kopibog 1819. Landsark.
Præstø Amts Arkiv. Sager til Journal for Købstæderne. *Næstved* 1819. Nr. 84. Landsark.
Danske Kancelli: 2. Dep. Reg. $\frac{16}{9}$ 1819. Rigsark.
D. K. 2. Dep. Indlæg til Brevbog 1819: Nr. 3432, 3433, 4123, 4441 og 1820, Nr. 31 og 420. Rigsarkivet.
Højesteretsdom Nr. 309 af $\frac{1}{2}$ 1820. Rigsark.

Jomfruens Egede.

Østeregede Sogn, Fakse Herred, Præstø Amt.

Af *Vilh. Lorenzen.*

Til de ejendommeligste Anlæg af Herregaard i Forbindelse med Kirke hører Jomfruens Egede eller Egedegaard, som dens ældste Navn er. Saa intimt er de knyttede sammen, at Kirken tilligemed Kirkegaarden er indføjet i selve Herregaardens Park. Selve Landsbyen, hvoraf Jomfruens Egede i sin Tid var en Del, er forlængst forsvunden, og kun Kirke, Herregaard og Gadekær er nu tilbage af den tidligere Bondeby.

I denne har der — hvis man kan slutte fra den romanske Kirkes Karakter af Gaardkirke — allerede i den ældre Middelalder ligget en større Gaard, og paa et ret tidligt Tidspunkt maa den som Hovedgaard være bleven Midtpunkt i et stort Godskompleks, hvortil Mænd af mægtige Slægter tidligt er bleven knyttet. I Midten af 14. Aarh. tilhørte Egedegaard Valdemar Atterdags gode Ven, *Ove Pedersen*, af den gamle Slægt Neb, der særlig i 13. og 14. Aarh. nød stor Anseelse over al Sjælland og Skaane. Hans Sønner Peder, Johannes og Niels skrev sig alle til Egede, men *Peder Ovesen*, der sikkert var den betydeligste af dem og blev Ridder, var vistnok den egentlige Ejer af sin Fædrengaard. I 15. Aarh. gik det imidlertid tilbage for Slægten, og det var allerede et daarligt Varsel, at Egedegaard gled ud af dens Haand kort efter Peder Ovesens Død, da hans Enke Ingeborg Nielsdatter Panter 1391 ægtede Ridderen

Anders Jakobsen af de gamle Lungers Slægt, og hvem hun, efter at have arvet Egede efter sine Børn af første Ægteskab, bragte sin Gaard — maaske som Arv efter hans og hendes fælles Børn. 1399 vides *Anders Jakobsen* for første Gang at have kaldt sig til denne Gaard, hvortil han fra da af følte sig nær knyttet, og som han siden bestandig skriver sig til. Rig paa jordisk Gods — han anslog 1424 selv sine Ejendomme til den for hin Tid fabelagtige Værdi af 4000 Gylden, Rig paa Anseelse — han var Rigsraad, havde store Len og blev 1412 Rigshofmester — kastede han Glans over sin nye Sædegaard, som han gjorde til Midtpunktet i et stort Godsomraade. En Overenskomst mellem ham og hans anden Hustru, *Eline Moltke*, af St. Hans Dag 1423 giver en Forestilling om, hvor omfattende en Ejendom, Egede den Gang var. Da regnedes til den, foruden selve Hovedgaarden, hele Egede By og Mølle, tilligemed Bøndergods i 25 Byer og desuden 2 Møller. Da *Eline Moltke* Aaret efter blev Enke, tilfaldt efter Overenskomsten alt dette Gods hende, med Ret til at „oppebære Frugt og Landgilde“ deraf, foruden af det Gods i de omtalte Byer, der mulig var erhvervet af hendes afdøde Ægtefælle efter Kontraktens Affattelse. Det var tilfælde Meningen, at Godset efter hendes Død skulde tilfalde *Anders Jakobsens* Arvinger. Imidlertid giftede hun sig senere med den ellers lidet kendte *Frederik Wardenberg*, en Mand af tysk Herkomst, der derved blev nøje knyttet til Edegaard, til hvilken han skrev sig endnu 1456. Samme Aar døde hans Hustru, og Gaard og Gods faldt nu tilbage til Lungeslægten, idet den arvedes af *Anders Jakobsens* Broderdatter *Cæcilie Ovesdatter Lunge*, siden Hofmesterinde hos Dronning *Christine* og gift med Ridder og Rigsraad *Torben Bille* til Allindegaard, Søholm og Svanholm. Senere bragte hun ham yderligere *Nielstrup* paa Lolland. De havde 12 Børn og fra de tre Sønner: *Peder*, *Sten* og *Bent* nedstammer hele den følgende Billeslægt. „De Sønner gav Slægten hver sin Greh, saa videlig de sig spredte, af dennem er *Biller* ret hver en, man nu kan i Danmark vide“ (*Lyskander*).

Ved Samfrændeskifte 1469 efter *Torben Billes* Død

4 Aar i Forvejen, fik hans Enke Egede udlagt tillige med den hende tilkommende Del af Bøndergodset: 23 bygte Gaarde og 7 øde Gaarde og Bol. Denne mærkelige Kvinde, hvis Livskraft syntes ukuelig, var straks efter Mandens Død flyttet til Egede, hvor hun holdt Hus og foreløbig i Forening med sine myndige Sønner styrede Abrahamstrup Len. Hun blev op mod 80 Aar gammel, men var til det sidste fuld af Virketrang og styrede baade sine egne — og andres — Sager med usvækket Iver. For sin talrige Efterslægt var hun en kærlig og kraftig Støtte, og Kirken var hun en gavmild Tjenerinde. I sit Testamente betænkte den godsrige, gamle Dame mangfoldige Klostre og Kirker og glemte heller ikke sin Foged, Svendene og det daglige Tyende paa Egede. Da hun 1503 døde, gik Egede over til hendes Børn og kom dermed for længere Tid i Billeslægtens Eje.

Efter nogle — som det synes — højst indviklede og forvirrede Ejerforhold med Delinger mellem Børnene, af hvilke *Bent Bille* skrev sig til Egede, gik Gaarden til Slut over til dennes Søn *Hans Bille*; han samlede atter den hele Ejendom, der stadig var bleven ved med at være en betydelig Besiddelse. Med Hans Bille var en af Billeættens betydelige Mænd rykket ind paa den gamle Gaard. Han var tidlig fremme i første Række som Politiker, Krieger og Hofmand og stærkt benyttet af Kongerne Hans, Christian II og Frederik I. Allerede 1502 var han Rigsraad og indtog en militær Førerstilling under Undsætningstoget til Stokholm; 1514 blev han slaet til Ridder ved Kristian II.s Kroning og var Aaret efter med til at hjemføre Dronning Elisabeth. For ham, som for mange af hans Standsfæller, blev de bevægede Aar efter 1533 saare skæbnesvangre. Konservativ og ivrig katholsksindet, som han var, virkede han for Kongevalgets Udsættelse og støttede til det sidste Grev Kristoffers Parti. Men alt, hvad han kæmpede for, led Nederlag. Selv blev han, der nu var højt op i 60'erne, sammen med andre Ulykkesfæller, ført til Tyskland som Fange; hans Len, Skjoldenæs, blev ham frataget og hans private Ejendomme ligeledes. Men ogsaa overfor ham viste Kristian III Mildhed

og Maadehold. Len og Rigsraadstitel mistede han ganske vist, men sine Ejendomme fik han tilbage og kunde igen flytte ind paa Egedegaard, hvor han tilbragte sine sidste Aar i Ro og hvor han faa Aar efter døde.

Hans Bille samlede al sin Godsejerinteresse om denne, sin eneste Hovedgaard. I Tidens Løb var Hovedgodsejeren

Ligsten i Egede Kirke over Hans Bille († 1522)
og Inger Rønnow († 1548).

imidlertid ikke mere eneste Lodsejer i Egede By; i al Fald træffer man baade Kronen og Private som Ejere helt op i anden Halvdel af Aarhundredet. Adskiligt tyder imidlertid paa, at det er Hans Bille, der har nedlagt de Gaarde, der paa hans Tid hørte Hovedgaarden til, har inddraget dem under Egedegaards Drift og dermed skaffet den næppe synderlig store Ejendom et anstændigt Jordtilliggende, saa den kunde blive bedre skikket til Sædegaard for en af Rigets gode Mænd.

Det var sikkert ogsaa ham, der skaffede sin Gaard Herligheden og Rettigheden til Egede Kirke, der senere blev gjort hans Arvinger stridig. Ligeledes i hans Tid kom det Gaarden underliggende Bøndergods til at udgøre et eget Birk. En Mand som Hans Bille maatte det da være magtpaaliggende ogsaa at skaffe sig en værdig Bolig, saa meget mere som hans rige og mægtige Slægtninge af Billeætten holdt til paa anselige og

velbygte Gaarde, og hvorfor skal han staa tilbage for dem! Det nuværende Jomfruens Egede skyldes da ogsaa delvis ham. Ingen anden kan tænkes at have opført den store østlige Del af søndre Længe, der bag senere Tiders graa Pudslag endnu har sine gamle, senmiddelalderlige Mure i Behold. Hans Billes Borggaardsbygning var et Enkelthus, liggende i Øst—Vest og noget kortere end den nuværende Bygning, hvoraf den er en Del. Som Datidens Huse er det meget smalt, og da det havde Kælder og derover to Stokværk, virker dets slanke Rejsning paa-faldende i Nutidsøjne, men er paa den anden Side overordentlig karakteristisk for sen-gotisk Byggeskik. Den fuldstændige Omdannelse af Hans Billes Hus, baade ind- og udvendig, i Slutningen af 18. Aarh. har forøvrigt

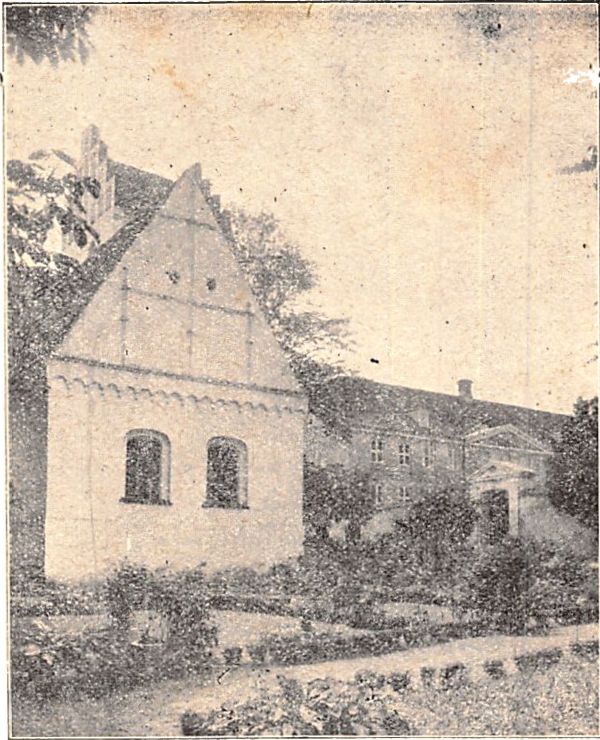

Ligsten i Egede Kirke over Jomfruene Ermegaard og Birgitte Bille († 1587).

berøvet det saa godt som enhver Antydning af, at man her staar overfor et anseligt gotisk Stenhus. I een Henseende er denne Gaard mærkelig, idet den aldrig har været ind-gravet. Landsbyhovedgaard, som den var, anlagt tæt op ad den ret højtliggende Kirke, har det ikke været muligt at omgive den med vandfyldte Grave. Den er en af vore faa store adelige Hovedgaarde, der har været ubefæstet.

Hans Bille døde 1542 og fulgtes 6 Aar efter af sin Hustru, Inger Rønnow. Atter kom der forvirrede Tider paa Egedegaard med stærkt delte Ejerforhold. Den ene Halvdel af Gaarden gik i Arv til Familien Barnekow, idet Rigsraad Hans Barnekow afkøbte Hans Billes Sønner, Torben og Bent, der stadig var i Pengetrang, deres Parter. Efter hans Død

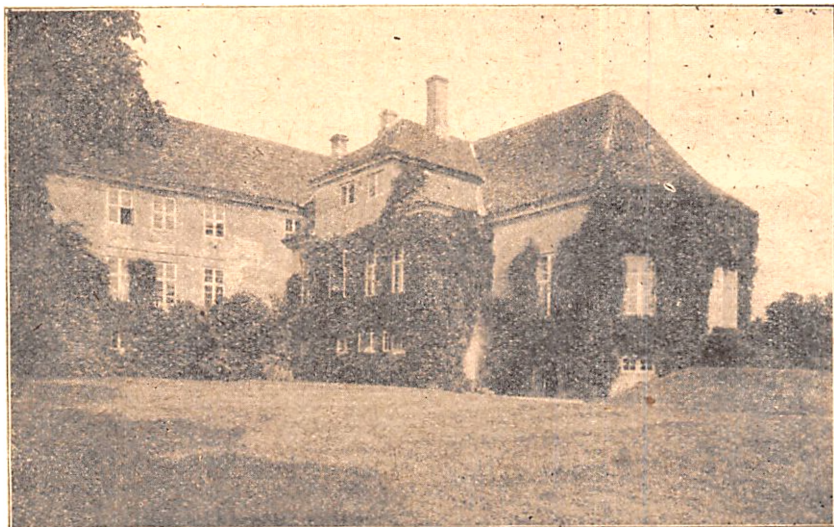
Jomfruens Egede, set fra Kirkegaarden, med det af Ermegaard og Birgitte Bille 1579 opførte Kapel.

1559 blev Enken, Mette Oxe, Ejer. Den anden Halvdel ejedes af Hans Billes to Døtre, Ermegaard og Birgitte. Disse to gamle Jomfruer, Birgitte Gøes nære Veninder, holdt endrægtig sammen, værnede om Slægtsminder og om Gaard og Gods, saa godt de kunde og døde næsten samtidig 1587. Deres Part af Gaarden styrede de ved Fogeder og det er

betegnende for Tidens landborettslige Forhold, at en af disse, Erik Boesen, under en Retssag med Held kunde gøre gældende, at Adelen havde en almindelig anerkendt Ret til at gøre sig sit Gods saa nyttigt som muligt. Det blev, efter de gamle Damers Død en ugift Datter af Hans Billes Broder, Anders Bille til Søholm, der arvede deres Del af Gaarden, der nu efter hende og dem fik Navnet „Jomfruernes Egede.“

Langt om længe lykkedes det *Tage Andersen Thott*, Ejer af flere skaanske Herregaarde, at samle hele Gaarden paa sin Haand. Oprindelig fattig, senere rig, vel aflagt med store Forleninger rundt om i Riget og til Slut slaaet til Ridder, døde han dog 1643 som en forgældet Mand. For ham havde Jomfruens Egede sikkert nærmest været en almindelig Pengeanbringelse. Men helt uden Interesse for Gaarden var han ingenlunde, og det var ham, der udvidede Borggaarden med en vestre Længe 1620, nu for længst nedbrudt. Mulig var det ogsaa ham, der opførte den taarnagtige, i Renaissanceskifte murede Udbygning mod Syd op til Hans Billes gamle Hus. Da det begyndte at knibe for ham, saa han sig nødsaget til at sælge løs af sine Gaarde og mageskiftede 1631 sin sjællandske Hovedgaard bort til en Slægtning af sin første Hustru, Clara Sparre. († 1636) fra Klogerup i Skaane, den rige Hr. *Jens Sparre* til Sparreholm, der imidlertid døde allerede i Begyndelsen af det følgende Aar, og hvis Enke, Sidsel Parsberg foreløbig beholdt Gaarden og fra hvem den senere kom til Sønnen *Christian Sparre*. I Sparrernes Ejertid opførtes det endnu staaende nordre Hus, en anselig Renaissancebygning, i to Stokværk, ganske vist senere hen stærkt ombygget og berøvet de oprindelige Gavle, men endnu med tydelige Spor af den gamle Riddersal, der høj og lys har strakt sig gennem hele Husets Længde fra Gavl til Gavl og har været en af de allerstørste af den Art Sale i Danmark. Danske Atlas meddeler, at nordre Hus, der skal have haft Taarn og Spir, blev bygget af *Jens Sparre* 1636; Tidspunktet lyder meget rimeligt. Kun kan det ikke være *Jens Sparre*, der har været Bygherren,

han kan højst regnet netop have paabegyndt Byggearbejderne. Den egentlige Bygherre kan have været Christian Sparre. Denne Mand kom til at gennemleve den for Godsejerne saa kritiske Periode under Svenskekrigen og hvad derpaa fulgte. I Krigens Tid gik det haardt ud over Egede By. Landsbyen, eller rettere den Del, der endnu var tilbage, blev afbrudt, hvilket for saa vidt blev til Gavn for Hovedgaarden, som

Udloberløjen mod Syd.

Ejeren benyttede Lejligheden til at lægge de øde Jorder i Brug med Herregaardens Marker.

■ ■ Aarene efter Adelsvældens Fald blev overhovedet gunstige for Jomfruens Egedes Vækst som Storbedrift. Efter at være gaaet over til Clara Sparres Søsterdatter, Sidsel Kaas, kom den gennem hende til hendes Mand, Christian V.s Yndling, Overjægermester *Vincens Joachim Hahn*, der; taget i Tidens Stil, blev Jomfruens Egede en god Mand. Han fik 1663 for 60 Rdl. pr. Td. Htk. af Kronen overladt

9 Helgaarde og 3 Halvgaarde i Faxe Herred — en klækkelig Udvidelse af Hovedgaardens Godstilliggende, der senere — 1669 — yderligere øgedes med to Gaarde. 1674 fik han desuden Bevilling til at lægge de allerede i Praksis inddragne Marker fra de sidst afbrudte Gaarde ind under Egedes Hovedgaardstakst, hvorved et tidligere noget angribeligt Forhold legaliseredes. Samtidig fik Hahn ogsaa overladt Birkeretten til Gaard og Gods og hvad senere maatte blive lagt dertil. Om Ejendommens Størrelse i disse Aar — endelig fastsat ved Matriklen 1688, ved man god Besked. Nævnte Aar blev selve Hovedgaarden sat til lidt over 98 Tdr. Htk. Ager og Eng og godt 8 Tdr. Htk. i Skovskyl. Udsæden var sat til 348 Tdr. og der kunde avles 298 Læs Hø; desuden var der Græsning til 30 „Høveder“. Efter at Egede By var lagt under Hovedgaarden, var der tilbage i Sognet kun 2 Gaarde i Aas, 5 i Attrup og de to Hedegaarde samt Enliggaarden Nyrupgaard — alt under Hovedgaarden. I Dalby Sogn havde Jomfruens Egede 32 Gaarde og 3 Huse, i Ulse Sogn 3 Gaarde og i Kongsted Sogn 12.

1674 købtes Jomfruens Egede af Kongens Elskerinde *Sophie Amalie Moth* paa et Tidspunkt, da hun endnu førte en ret beskeden Tilværelse og inden hendes Ophøjelse til Grevinde af Samsø, der først fandt Sted tre Aar efter. Ved Kongens Død 1699 forlod hun sin anselige Gaard bag Børsen i Slottets umiddelbare Nærhed og tog bort fra Hovedstaden for at tilbringe Resten af sine Dage paa sin mere diskret beliggende landlige Besiddelse, hvor hun levede endnu mange Aar til sin Død 1719. Efter denne celebre Ejerinde kom Folk af jævner Stand til Jomfruens Egede. Grevindens Arvinger solgte 1721 Gaarden — 153 Tdr. Htk. med 409 Tdr. Htk. Bøndergods — til Københavneren *Nikolaj Esben Poulsen*, født $\frac{8}{7}$ 1690. Aaret før han tiltraadte sin Ejendom, havde han faaet Bastalling som Hs. kgl. Majestæts Søkaptajn. Efter at hans første Hustru, Anna Margrethe Clausen, var død i København $\frac{8}{7}$ 1723, ægtede han $\frac{25}{2}$ 1724 — ikke 8 Maaneder efter — Anna Dorothea Meller,

der dermed gik ind i sit tredje Ægteskab. Som Godsejer har Søkaptejnen efterladt sig Mindet om et meget spændt Forhold mellem ham og Gaardens Fæstebønder. Efter hans Død 1735, solgte Enken, der — som der staar i Indskriften paa hendes Kiste i Egede Kirke — „i sin Enkestand har levet som en ret Enke“, fem Aar efter — 1740 — Gaard og Gods til Oberstløjtnant *Claus Bendix Beenfeldt* til Lystrup, og fra da af er der en stadig, til Tider overordentlig intim Forbindelse mellem de to hinanden saa nærliggende Gaarde.

Beenfeldt skødede Jomfruens Egede til sin Svigersøn, Kancelliraad *Thomas Holmsted*, 1765 adlet under Navnet Hjelmskjold (f. 1715), der ejede den til sin Død 1773. Hans Enke, Christine Ulrikke, ægtede tre Aar efter Kammerherre *Niels Rosenkrantz Holstein* til Cathrinebjerg, der tidligere havde været gift med hendes Søster. Ved dette sit andet Giftermaal bragte hun Gaard og Gods til denne i mange Henseender udmærkede Mand, der dog betragtede Lystrup som sit egentlige Hjem og Virkefeldt.

Allerede 1782 døde Fruen og Kammerherren fire Aar efter. Han havde i sit tidligere Ægteskab en Søn, *Chr. Fr. v. Holstein*, f. 1758, der arvede begge Gaarde og desuden var Stamherre til Rathlousdal og Brunswarden i Oldenburg. Han var to Gange gift, første Gang 1782 med Christiane Catrine Wedell-Wedellsborg (1757—1813), anden Gang med Christiane Elisabeth Frijs (1779—1846). Han døde 1828 som Gehejmekonferensraad, men havde fortrinsvis virket som Godsejer, og med ham havde Jomfruens Egede efter lange Tidens Forløb atter faaet en Ejer, der interesserede sig for den og med største Iver tog sig af Styrelsen af sine Godser. Det var i hans Tid de store Landboreformer indtraf, og de satte deres Spor ogsaa paa Jomfruens Egede. Men ikke blot for Godsdrift og Landbrug interesserede han sig. Borggaardens Bygninger har han præget stærkere end nogen Ejer efter Sparrernes Tid. Siden Poulsens Dage havde kun Thomas de Hjelmskjold beboet Jomfruens Egede, og at dens

Beboelsesbygninger har været stærkt forfaldne, er mere end troligt. Holstein foretog en gennemgribende Ombygning og Udvidelse i Slutningen af 1790'erne. Det var vistnok ham, der nedrev den ældre Vestlænge og gjorde Borggaarden til et Parallelanlæg, der her aabner sig saa smukt mod Kirken til den ene Side og mod Ladegaarden til den anden — et samlet Arkitekturanlæg i en egen storslaaet og samtidig idyllisk Stil, der gør Jomfruens Egede til en virkelig Seværdighed. Det var uden Tvivl ogsaa Holstein, der forlængede Hans Billes gamle Hus, saa begge Fløje blev lige lange, som Tidens Ordensbegreb krævede det. Og baade i det Ydre og Indre foregik store Forandringer. Søndre Hus, Billernes, fik nyt, lavere og afvalmet Tag, ligesom den taarnagtige Udbygning mod Syd. Det Hele pudsedes i Graat. Søndre Hus blev den egentlige Hovedfløj, fik Midterrisalit med Fronton mod Gaarden, og her førte en anelig Sten-trappe op til Døren. Midt i Huset lagdes den store Vestibule, hvorfra man kommer ind i Udbygningen og derfra videre i et helt nyt, af Holstein opført, palæagtigt Hus, der blev bygget ud mod Syd, ud i Haven. Alt blev indrettet i ren Empirestil, særlig i den helt nybyggede Fløj, der fik en Art pompejanske Vægdekorationer og Kasettelofter. Jomfruens Egedes tidligere, blandede Karakter af Sengotik og Renaissance blev ved alt dette ualmindelig godt gemt under den nye Empiremaske. Men selve Masken er lagt særdeles godt an, og det maa beklages, at Navnet paa den dygtige Bygmester, der har virket her, ikke er kendt.

Efter Holsteins Død 1828 er Jomfruens Egedes Historie som selvstændig Ejendom forbi. Den blev købt for 140,000 Rdl. af Lensgreve *A. W. Moltke* til Bregentved. Dette Køb skyldtes et Ønske fra Moltkes Side om ved Magelæg mellem de to Ejendomme, der laa filtret ind i hinanden, at bringe et højst generende og skadeligt Fællesskab ud af Verden — et Fællesskab, som man hidtil forgæves havde søgt at faa ophævet. 1840 opnaaede han da ogsaa Tilladelse til, at der fra Grevskabet til Jomfruens Egede afgaves Gøds, godt

96 Tdr. Htk. Ager og Eng, foruden Skov og et Kroprivilegium, i Faxe, Dalby og Østeregede Sogne, mod at sidstnævnte Gaard i Stedet fik tilsvarende Gods i Dalby Sogn. Senere efterlod Moltke Jomfruens Egede til sin yngste Søn Greve Christian Moltke til Lystrup, og siden da har de to Gaarde haft samme Ejer. Den nuværende Ejer er sidstnævntes Søn, Grev Aage Moltke, der efter sin Faders Død 1918 har overtaget begge Ejendomme.

Præsterækken i Magleby-Holtug Pastorat i Stevns Herred.

Meddelt af Førstelærer *Carl Henrichsen*, Søborg.

I Aaret 1893 blev det paabudt alle Pastorater at indsende ældre Kirke- og Embedsbøger til Provinsarkivet, hvor de opbevares som værdifulde Kildeskrifter ved Historieforskning, medens Kontraministerialbøgerne bevares ved Præstembedet.

I Aaret 1738 paabød Biskop *Hersleb*, „at Præsterne skulde føre en *Embedsbog* („*Liber daticus*“), hvori saadant skulde indføres, som kunde være Efterkommerne til Underretning og Videnskab“. Af denne findes selvfølgelig ingen Duplicat, og disse Embedsbøger beroer altsaa nu i Provinsarkiverne, hvor de er en Kilde til Underretning om Præsterne i de sidste 200 Aar i Danmark.

Da Paabudet om denne Embedsbog blev givet, var der i Holtug-Magleby Pastorat en Præst ved Navn *Jens Jensen Mariager*, som tillige var Provst for *Stevns* Herred. Han nævner 3 Præster før ham, nemlig: Hr. *Jens*, en ældgammel Mand; Hr. *Lars Christensen*, som blev 60 Aar gml., og endelig Formanden, Hr. *Christian Høyer*, der blev 65 Aar gml. efter at have været Præst i 36 Aar (1655—1691). Hr. *Jens Jensen Mariager* var Præst i Holtug-Magleby 1691—1746. Hr. *Peder Frederiksen Holmsted*, 36 Aar gml.: 1746—50; Hr. *Martin Jakobsen Ohnsorg*, 59 Aar gml.: 1750—66; Hr. Provst *Jens Lintrup*, 73 Aar gml.: 1766—1812; Hr. *Frederik Holmsted Palludan*, 83 Aar gml.: 1812—27; Hr.

Provst *Joachim Poulsen Bering*, 66 Aar gml.: 1828—35; Hr. *Lauritz Christian Huulegaard*, 69 Aar gml.: 1836—48; Hr. Consistorialraad *Christen Møller-Holst*, 64 Aar gml.: 1848—61; Hr. Slotspræst *Johannes Galskjøt* 1862—75*); Hr. *Sophus Andreas Ørsted*: 1875—88. Hr. *Albert Emil Theodor Køningsfeldt*, 69 Aar gml.: 1889—1920. Hr. *Valdemar Danemand Jensen*: 1919.

Hr. *Jens Jensen Mariager*, som var kaldet til Præst af daværende Besidderinde af Gjorslev Dronning *Charlotte Amalie* og beklædte dette Embede i den lange Aarrække 55 Aar, gør i Embedsbogen forskellige Bemærkninger om Embedets Indtægter, hvilket viser, at det — som venteligt var — stod daarligt til med Agerbruget paa disse Egne ved Aaret 1738. Da Tienden den Gang blev ydet i Kærven (Negene), var Lønnen forskellig efter Aarets Høst. „Mand kan“, skriver Præsten, „ungefær vente sig aarlig: Rug 39 Traver, Byg 63 Traver, Havre 28 Traver.“ Kvægtienden er saa ubetydelig, „at den er nu intet at tale om.“ „Ærter og Vikker nyder mand her kun faa af; thi de bliver opædte af de mangfoldige Dyr, som her nu findes“. Før Dyrene (Vildtet) blev indførte i Herredet, fik Præsten 10 til 12 Tdr. af disse Sædarter; men senere maatte han nøjes med 3—4 Tdr. „Ofret paa de tre Højtider er nu siden Rytterriet, som laa i Garnison paa Gjorslef, kom bort — Søholms Herregaard blev nedbrudt — Forvalteren, Urtegaardsmanden, begge Hollænderne og andre Betjenter alle blev afskaffede — blevet saa ringe, at det ikke kand svare en tredie Del mod de forrige Tider. Bønderne lever i saadan usel Tilstand, at de fleste har intet sêlf, kand derfor ej heller give meget got til andre, men allermindst giver de dog til dem, som skulle lefve af Alteret . . . . Alt mit Offer paa de tre store Højtider kand Aaret igennem ej beløbe sig til højere end til 60 Rdlr. . . . . Accidentserne er her kun ringe, thi her

*) I Aaret 1864 oprettedes et Kapellani pro loco, hvilket nedlagdes 1889. Præsterne i dette var: D. Hrr. *Rasmus Møller* 1864—72; *Wiithm* 1872—78; *Vest* 1879—81; *Kayser* 1881—86; *S. A. Ørsted* 1886—89.

boer i begge Sogne ældgamle Folk, saa det er rart (sjældent), at her begjæres Brudevielse, Barnedaab eller andet; Accidentserne kan derfor ej højere beløbe sig om Aaret end til 12 Rdl. Naar nu kgl. Skatter, Folkeløn og hvad en skikkelig Husholdning udkræver, drages fra, saa kand enhver, som forstaar Økonomien, nok se, hvad der kand blive i Behold til Præsten.“

„For at hjælpe mig i min høje Alderdom haver Hs. kgl. Maj. efter underdanigst Ansøgning af særdeles kongelig Mildhed og Naade, som den kjære Konge Christian den Sjette fra sin første Regeringstid har ladet kende imod mig, Self kaldet og beskikket min Søn, hvis Navn og er Jens Jensen Mariager, til at være Vice-Pastor til forbemeldte Menigheder. Han boer i Annexet Maglebye og nyder aarlig til Løn ikke alene hvad den kgl. Forordning befaler, men og mere, alt som en Fader af Kærlighed kand dele med sin Søn“.

„Annexgaard er i Holtug ingen; men i Maglebye findes en Præstegaard, som er kjøbt og betalt af mig; er og allernaadigst bevilget at nyde samme Friheder, som andre Præstegaarde, hvorimod jeg med ald Underdanighed har afstaet de 20 Pund Korn, som til de forrige Præster blev aarlig given.“

„Ellers da det behagede Hs. kgl. Maj. Kong Frederich den Fjerde, nu i højsalig Ihukommelse at indrette Baraqver (Barakker) paa Gjorsløf og der atter lod nedbryde det skønne Slot og Herresæde Søeholm, foruden to andre Landsbyer, den ene kaldet Søerup, den anden Gjorsløf By, og alle disse Marker bleve udlagte bare til Græsgang for Rytteri-Hestene — da af en medfødt kgl. Mildhed, som den uforglemmelige, nu højsaligste Konge altid lod se imod Guds og Kirkens Tjenere, vilde hand ikke Præsten ved denne Forandring noget af sin Løn og forrige Indkomster skulde afgaa; thi beordrede den høje Herre Self og allernaadigst udgaff en skriftlig Befaling til vedkommende Betjentere, at i Steden for Offer og anden Rettighed af Herregaarden, sampt for Offer, for Korn og Qvægtiende og anden smaa

Ritzel af begge de nedbrudte Byer, skulde Præsten aarlig betales i Penge 54 Rdlr. 4 Mark, hvilke Penge ogsaa hidindtil af Deres Kgl. Maj. Krigsraad, velædle og velbyrdige Jens Bruun rigtig er betalt. Endnu tillagde den Høje Konge Præsten her ved Holtug Kald aarlig at nyde 15 Skovlæs til sin Ildebrand.

For Vin og Brød betales af Holtug Kirke 7 Rdlr. 2 Mark og af Maglebye Kirke 8 Rdlr. 4 Mark.“

Hr. Jens Jensen Mariager beretter endvidere:

„I Aaret 1740 haver Deres Maj. Forpagter paa Gjorsløf og Søeholm, ædle Sigr. *Jens Andreassøn* af en fremfor mange andre af hans Stand berømmelig og meget christen Barmhertighed skænket og allerede betalt og udgivet til de Fattigste i Holtug og Maglebye Sogne 500 Rdlr., hvorom findes Dokumenter ikke alene i Stifts-Kisten, men og hos Ampt-Manden og i Stefns Herreds gejstlige Protokoll.“

Nævnte Etatsraad Jens Andreasen lod desuden 1742 opføre et Hospital i Magleby med Plads til 8 Fattige i 4 Stuelejligheder, til hvilke Renten udbetales af 1706 Rdlr.

Hr. *Morten Jacobsen Ohnsorg*, som afløste Hr. Holmsted 1750, er født i Bjevskov 1707. Han var Præst i Strøby-Varpelev fra 1743—50, hvortil han kom fra Femø. Han døde som Præst i Holtug-Magleby 1766 og blev begravet paa Holtug Kirkegaard. Han var 3 Gange gift og blev Fader til 4 Sønner. Hans 2den Hustru Maren f. Jensen (1715—1748) var Datter af kgl. Hofslagter Jens Jensen og Hustru Marie f. Birch. Disse forærede d. $\frac{23}{100}$ 1748 en smuk Lysekroner med Inskription til Strøby Kirke. Den findes endnu i god Stand. Hans 3die Hustru, Marie Johansdatter Plovckross (1722—80) overlevede ham og boede som Enke i Køge. Hun blev bisat i Køge Kirke og Liget derefter ført til Holtug Kirkegaard.

Provst *Lintrup*, som beklædte Embedet fra 1766—1812, gør bl. a. følgende Bemærkninger:

„I Aaret 1776 blev en Præsteskov paa Holtug Mark, der tilhørte Kaldet, udvist af Gjorsløvs daværende Ejer, Frue Etatsraadinde *Mette von Lindenchrone*, paa Grund af,

at Bønderne nu og da havde omhugget og borttaget Træer af Skoven, som intet Hegn havde, men laa i Fællesskab med Byens Overdrev og Græsmark. Det Stykke Jord, hvorpaa Skoven havde staaet, der er ansat i Hartkorn 6 Skp. 5 Fdk. $1\frac{7}{9}$ Alb., blev først bortfæstet til Fisker Christen Olsen paa Livstid; men siden fik han det med kgl. Bevilling paa Arvefæste for aarlig Afgift 14 Rdlr. og 5 Rdlr. i Recognition ved Forandring af Arve-Fæster.

Da Kammerherre *Johan Frederik von Lindencrone*, til hvem hans Moder Etatsraadinden havde afstaaet Godset, fik kgl. Bevilling til at sælge det, og i Aaret 1792 skulde holde Auktion over samme, blev imellem de af Kammerherren antagne Kommissarier Conferenceraad Hansen og Justitsraad Lunn paa den ene og mig paa den anden Side bestemt, at af Gjorsløv Skove skulde som Refusion for bemeldte Præsteskovs Udvisning og aldeles Nedhugning aarlig afgives 6 Skovlæs Brænde, hvilken Aquisition, saa ringe den end synes, her er meget vigtig, hvor intet Brænde er tilfals og ingen Udvisning af nærværende Ejer finder Sted til Præsterne paa Godset. De 15 Skovlæs Brænde, som Salig Provst Mariager har meldt, var af højsalig Kong Fr. IV tillagt Kaldet, er — siden Godset blev privat Ejendom — ganske fragaaet dette Kald.

En Overdrevspart, som ved Udskiftningen 1786 var tilfalden Holtug Præstegaard, og grænsede til foranførte Præsteskovs Vænge, der er ansat til 2 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. Hartkorn, blev 1797 i Følge kgl. allernaadigsk Bevilling overdraget førnævnte Christen Olsen mod aarlig Afgift 30 Rdlr. og i Recognition 10 Rdlr. ved Arvefæster Skifte.

Da Holtug Præstegaard fra den Tid af, jeg havde tiltraadt Kaldet og havde taget min Bopæl i Magleby, samt der af ny opbygget Præstegaarden, bestandig havde været bortforpagtet snart til en, snart til en anden, hvoraf fulgte, at Bygningen ved mislig Behandling var geraadet i temmelig forfalden Tilstand, saa at den ringe Forpagtningsafgift næsten medgik til Reparation, ansøgte jeg om Tilladelse til at faa den med tilliggende Jorder, noget over 83 Tdr. Land,

afhændet paa Arvefæste, hvilket dog ikke vilde lykkes mig. Men derimod blev Præstegaarden med Jordtilliggende, samt det derved liggende jordløse Hus, efter Cancelliets og Rente-kamrets Foranstaltning solgt ved offentlig Auktion mod aarlig Afgift til mig og efterfølgende Beneficiarius 10 Tdr. Rug, 43 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre, beregnet i Penge efter et Middeltal af de sidste 10 Aars Kapitaltaxt, samt Kapital 2150 Rdlr., hvoraf 500 Rdlr. bleve mig for Præstegaardens Bygninger udbetalt d. 11. Juni 1804; 600 Rdlr. af den øvrige Kapital blev i den næstfølgende Dec. Termin indbetalt i Kongens Kasse, hvoraf saa vel som af de øvrige 1050 Rdlr. Renten svares til Kaldets Præster.

„Og saaledes er det indlysende,“ skriver Lintrup, „at Kaldet ved denne Operation har vundet betydelig, ligesom ogsaa det Sognepræsten i Magleby paaliggende Ansvar for Præstegaardens Vedligeholdelse bortfalder fra den Tid, Ejendommen kom i anden Mands Hænder.“

Kapellan pro persona *C. Boesen*, senere Stiftsprovst i Aarhus, som var ansat paa eget An- og Tilsvær hos Provst *Bering* fra 1835—36, skriver bl. a. følgende:

„Salig Provst *Lintrup*, der efter sin egen Angivelse i Slutningen af 1766 ankom til Kaldet, døde 73 Aar gammel d. 14 Januar 1812 og blev begravet her paa Magleby Kirkegaard, hvor en rød Granitsten med Indskrift er henlagt over hans Grav.

(NB. Ved Spires Brand 1854 styrtede Fløjet ned og ituslog Gravstenen, hvis Stykker desværre er bortførte).

I Lintrups sidste Aar havde han en personel Capellan ved Navn *Tauber*, som blev Sognepræst paa Sjælland.

Lintrup besad et udmærket Bibliothek.

Efter Lintrup kom Hr. *Frederik Holmsted Palludan*, (f. i Christiania ^{12/12} 1744) forhen Sognepræst til Strøby og Varpelev, han blev kaldet her til Magleby Sognekald af daværende Ejer af Gjorslev Gods Hr. Etatsraad *Scavenius*; men da Hr. Palludan stedse var svagelig, ogsaa forinden han hertil blev forflyttet, havde han bestandig Capellan og bestyrede kun gennem en kortere Tid selv Embedet.

NB. Løsrivelsen af Norge indtraf, medens Palludan

var Præst i Magleby og voldte denne og hans Søster, der begge stammede fra Norge, dyb Sorg, hvad ogsaa virkede stærkt paa Landsbyens Beboere, der hørte de to Søkende klage: „O Norge, Norge!“

„Jeg vil derfor,“ skriver Boesen, „nævne de Capellaner, som var her i hans Embedstid: 1) Hr. *Palludan*, en Slægtning af Sognepræsten og fulgt med samme fra Strøby; denne hans Capellan blev befordret 1815. 2) Hr. *Plesner*, forhen Missionær i Nordlandene, blev befordret efter $\frac{3}{4}$ Aars Tjeneste. 3) Hr. *Jakob Jakobsen* var Capellan fra 1816 til 1822, da han blev kaldet til Sognepræst for Gjedsted og Fjeldsø Menigheder i Viborg Stift. Han var meget virksom i sit Embede som Capellan, baade i Kirke og Skole. I Reformationsjubelaaret 1817 oppudsede og opmalede han selv og paa egen Bekostning Magleby Kirke indvendig, fornemlig Altertavlen og Prædikestolen, der derfor endnu (1836) er meget net.

Han var første og virksomste Deltager i at stifte et Bibelselskab for Magleby og Holtug Sogne, hvilket var en Underafdeling af det i 1814 stiftede „Danske Bibelselskab“. Desuden stiftede han et Læseselskab eller et Laanbibliotek for Pastoratets Beboere, for at Bonden og andre uden for Bondestanden kunde finde god og gavnlig Læsning, og derved udfylde deres Fritimer paa en passende Maade.

Mange benyttede dette Bibliothek flittigt gennem flere Aar og gav Bidrag til dets Vedligeholdelse. Senere er det kommen i nogen Uorden, ligesom ogsaa Bibelselskabet er gaaet overstyr.

NB. Pastor *Jakobsen* havde mange Interesser, var bl. a. Insektsamler. Det forbavsede ofte Landsbyens Folk at se Præsten paa Insektjagt! Undervisningen havde hans særlige Interesse. En kort Tid var min Fader, 17 Aar gml., Hjælpelærer hos Degnen *Sparre* i Holtug. For denne unge Mand var *Jakobsen* ved sine flittige Besøg i Skolen en fortrinlig Støtte, ligesom han forsynede ham med Bøger til sin Uddannelse; det er derfor let forklarligt, at han elskede denne fortræffelige Præstemand.

4) Hr. *Grove*, der kom 1823 og blev befordret 1827.

5) Hr. *Barfod*, der blev Capellan 1827 og forvaltede Embedet i Naadensaaret 1828, blev Capellan hos Faderen Hr. Amtsprovst Barfod i Faxøe og senere Sognepræst i Jylland.

Sognepræst Hr. *Frederik Holmsted Palludan* døde, 83 Aar gml., d. 30. Oktober 1827 og hans Lig henført til Familiebegravelsen paa Strøby Kirkegaard (hvor hans Mindesten, ved Lærer *Elvinges* Omsorg, endnu er bevaret).

Salig Pastor Palludans Eftermand i Embedet blev Amtsprovst *Joachim Poulsen Bering*, forhen Sognepræst for Sebber og Lundbye Menigheder i Viborg Stift og Amtsprovst for Aars, Slette og Gislum Herreder siden 1812.

Han blev kaldet af Kongen, da Gjorslevs Ejer ikke mere er i Besiddelse af Kaldsretten. I Oktober 1828 tiltraadte han Embedet; han var en virksom Mand, men paa den senere Tid meget svagelig, hvorfor han 1834 ansøgte om Capellan, og dertil blev jeg (*Boesen*) allernaadigst beskikket i Marts 1835. Dog kun kort var vor Samværen heneden; thi Herren hjemkaldte sin Tjener, Provst Bering, til sin himmelske Fred d. 21. Okt. 1835, 66 Aar gml. De jordiske Levninger af den rolig Hensøvede blev henbaarne til Magleby Kirkegaard d. 31. Okt. og hans Gravsted er ved Opgangen til Kirkens Sakristi, (hvor en stor Elm, plantet ved Begravelsen, betegner Stedet). En Plade af Bly med Indskrift, der laa paa den afdødes Kiste, er ophængt i Sakristiet. Han var 1804 gift med *Catarina Georgii Colding*.

D. 20. Januar 1836 skriver Capellan *Boesen* til Slut: „Til Dags Dato har jeg overtaget Embedet og forrettet den Herrens Gerning, hvem jeg i Svaghed tjener; og i den Frelseres Navn, i hvem der ene er Fred, Frelse og Salighed at finde, paa hvem jeg tror i Livet, paa hvem jeg vil haabe i i Døden, og paa hvem jeg alle Dage vil fortrøste mig, indtil jeg engang skal nedlægge Vandrestaven. Herren udsende stedse tro og redelige Arbejdere i sin Vingaard, og han lade aldrig disse sine Menigheder savne trofaste og nidkære Lærere og Tjenere!“

Pastor *Laurits Christian Huulegaard*, der var Præst i

Magleby-Holtug fra 1836—48, giver i Embedsbogen en kort Beretning om sin Livsførelse. Han var født 12. Marts 1779 i Brøndum, hvor hans Fader var Præst; fra Ribe Latinskole blev han dimitteret til Universitetet, hvor han ved den filosofiske Prøve blev indkaldt for Consistorium og offentlig berømmet. 1800 døde hans Fader som Præst i Hjørlande; han blev nu understøttet af Prof. Kjerulf, hans Slægtning, saa han 1803 kunde tage theologisk Embedseksamen med bedste Karakter. Han blev derefter Huslærer hos Major Schested til Nordskov paa Fyen, hvor han var i to Aar, hvorefter han drog til København for at studere levende Sprog, da han havde Udsigt til en Udenlandsrejse; Krigen 1807 hindrede imidlertid denne Rejse.

Han blev Lærer ved det militære Institut og boede paa Borchs Collegium, som afbrændte i Bombardementet, hvorved han mistede alt, hvad han ejede. Han maatte saa begynde forfra at samle og modtog da en fordelagtig Plads som Lærer for Factor Kjerulfs Børn fra Indien. Han indstillede sig senere til de praktiske Prøver og erholdt for sin Demis-Prædiken Karakteren Laud og for Katekisationen Laud med Udmærkelse. 1811 blev han Præst for Aasum Menighed paa Fyen og samme Aar giftede han sig med Anne Kirstine Louise Degn, og virkede der i 17 Aar. Da Embedet var lidet og Børneflokket stor, han havde 7 Døtre, søgte han Forflyttelse og kom til Hagested paa Lolland, hvorfra han 1836 forflyttedes til Magleby.

Her standser Huulegaard, og ingen af de senere Præster i Embedet har fortsat Beretningerne:

Huulegaard døde d. 19. April 1848, 69 Aar gml.; det sidste Aar havde han Capellan, nemlig Hr. *Steenberg*, der senere døde som Præst i Højelse.

Hr. Huulegaard var en velbegavet Mand, men stille og noget tilbageholden i sin Færd. I sin Fritid syslede han gerne med Husflidsarbejder, særlig var han en Mester i at dreje, grave og male. I min Faders Lommeur graverede han saaledes: „Gid dette Ur maa tilmaale Dem mange glade Timer!“ Min Fader var Skolelærer i Magleby, og

stod i det venskabeligste Forhold til Præsten. Madame Huulegaard var min Gudmoder, og jeg er endnu i Besiddelse af den første Læsebog, „Hallagers“, hun forærede mig.

Min gamle Graver, der blev over 90 Aar gml., fortalte mig, at Huulegaard blev lagt i Graven i fuld Ornat, og da han kort i Forvejen i København havde købt et Par nye Støvler, blev disse ogsaa nedlagte, hvad Hans „Væver“ (Graveren) fandt var lige ødselt nok! Gravstedet betegnes ved en prægtig Christtjørn.

Consistorialraad *Christen Møller-Holst*, der fulgte Huulegaard i Embedet, flyttede hertil fra Errindlev paa Lolland, han var en nidkær Præst. Med sin Hustru Elisa Maria f. Borch blev han Fader til 16 Børn (10 Sønner og 6 Døtre), og blandt disse kan nævnes *Erhardt Møller-Holst*, den fremragende landbrugskyndige Redaktør, der oprettede „Markfrøkontoret“ til analyseret Frø, hvilket blev af saa stor Betydning for vort Landbrug.

Pastor Møller-Holst døde uden nogen foregaaende Sygdom 1861, 64 Aar gml., af et Hjerteslag om Natten; han havde Aftenen forud holdt et stærkt bevæget Møde, hvor han bekæmpede Mormonerne, som dengang agiterede stærkt og fik adskillige lokket til Utah. Han er begravet paa Magleby Kirkegaard.

Hans Eftermand blev Slotspræst *Johannes Galskjøt* (f. $\frac{8}{5}$ 1804), der blev forflyttet fra Frederiksborg, hvor han var Sjælesørger for Frederik den Syvende. Galskjøt var en flittig Literat. Han udgav flere Skrifter, saaledes „*Firevangeliet*“, en Sammendragning af de fire Evangelier og „*Digteren Ingemanns Levnedsbog*“. Præstegaarden var et Tilflugtssted for trængende, hvad der bl. a. viste sig i Krigens Tid, hvor Præstefolkene tog sig af de indkaldte Soldaters Familier. Præsten og Skolelæreren (min Fader) hædrede de hjemvendte Krigere, hvad desværre ikke hørte til det almindelige i de Dage (1864), hvorom der ved 50 Aars Festerne i København 1914 faldt bebrejdede Ord fra Veteranerne. 1875 tog Galskjøt sin Afsked; han døde 21. Decbr. 1880, 76 Aar gml. Han var gift med *Amalie Elisabeth Antoinette de*

Kløcker og de havde en Søn, som blev Herredsfoged i Skelskør.

Galskjøts Efterfølger blev *S. A. Ørsted* fra Sønderby (f. i Rudkøbing 26. Juli 1818), en Brodersøn af de berømte Ørsteder. Han var i sin Ungdom i Anders Sandøe Ørsteds Hjem. Han fik Universitetets Guldmedaille for en theologisk Afhandling: „Philos Religionsfilosofi“. Han var Præst i Sønderjylland fra 1858—67, da han blev afsat, fordi han nægtede at aflægge Ed til Preusserkongen. Han røgtede sin Gerning med Pligttrøskab, men da hans Hukommelse begyndte at svigte, tog han sin Afsked 1888; han døde 15. April 1893.

Hidtil havde det været Mænd i en ret fremrykket Alder, der havde beklædt Magleby-Holtug særdeles vellønnede Præsteembede, det største i Sjællands Stift. Da Cappellaniet imidlertid nu skulde nedlægges og en Del af Tienden henlægges til et Fond med den Bestemmelse at faa oprettet et selvstændigt Præsteembede i Holtug, besluttede man at ansætte en yngre Mand i Embedet. Dette blev Hr. *Albert Königsfeldt* (f. 14. Febr. 1850), der 39 Aar gml. overtog Embedet 1889. Han var Søn af Historikeren, Overlærer K. ved Frederiksborg Latinskole. Efter et Par Aar at have været Huslærer paa Brahe-Trolleborg blev han Kateket ved Ærøskøbing Borgerskole, hvor han giftede sig med Charlotte Hedemann, Datterdatter af Overgeneralen Hedemann fra 1848. Fra Ærøskøbing flyttede han til Falslev Præsteembede ved Mariager, hvorfra han blev forflyttet til Magleby-Holtug 1889, hvor han virkede til $\frac{1}{6}$ 1919, da Døden ret brat rykkede ham fra den Gerning, som havde hans dybe Interesse, og hvor han var skattet af mange, hvad der gav sig Udtryk paa flere Maader, bl. a. ved Rejsning af et Mindesmærke. Han var to Gange gift; med sin første Hustru havde han 4 Sønner og 1 Datter.

Han oversatte *Morten Luthers* „Store Katekismus“ paa godt Nutidsdansk efter Opfordring af sin Ven Pastor *Dalhoff* (paa Diakonissestiftelsens Forlag), samt udgav Andagtsbogen, „Fra Dag til Dag,“ der har oplevet flere

Oplag. — I Aaret 1911 blev Holtug et eget Pastorat og fik til Præst Hr. *E. W. Begtrup* (f. $11\frac{1}{2}$ 1864) fra Alsted-Sønderdraaby.

1920 udnævntes Hr. *Valdemar Danemand Jensen* (f. $19\frac{1}{7}$ 1877) fra Vejerslev, Ajdt. og Thorslev Pastorat, Viborg Stift, til Præst i Magleby. Pastor Jensen, der med Nidkærhed og Dygtighed bestrider Embedet, er Søn af afd. Førstelærer Dbmd. *P. Chr. Jensen*, Bjæverskov, hvis Navn har en udmærket Klang i den sjællandske Skoleverden.

Jens Juel til Juellinge som Søkriger.

Af *H. D. Lind.*

Jens Juels Evner var saa rige, at han kunde anvendes i de mest forskellige Grene af Statsstyrelsen, uagtet han fortrinsvis nævnes som den veltjente Diplomat, han i Virkeligheden ogsaa var; og om hans Virksomhed som saadan kan især henvises til J. A. Fridericias udmærkede Skildring af hans Levnetsløb i Dansk biografisk Leksikon 8, 572—580. Allerede Samtiden paaskønnede hans Fortjenester, og der blev ham saaledes forskellige Udmærkelser til Del. 1671 dekoreredes han med Danebrogsordenens hvide Baand, næste Aar ophøjedes han til Friherre, og 1675 blev han udnævnt til Gehejmeraad.

Men den alsidige Mand kunde ogsaa bruges til militær Tjeneste; han deltog i Juni 1676 i Landhærens Indfald i Sverig og udmærkede sig især ved Erobringen af Vænersborg, hvor hans Tapperhed indhøstede Lovprisninger fra Statholderen i Norge, Ulrik Frederik Gyldenløves Side og fra andre Autoriteters. Men ogsaa ved Søværnet har Jens Juel udfoldet en betydningsfuld Virksomhed.

24. Maj 1677 skriver Rigsadmiralen Henrik Bjelke til Kongen: „Eders kgl. Majestæt vil fornemme af Hr. Baron

---

Af utrykte Kilder anføres: Indkomne Sager til Krigscancelliet, Søetaten vedkommende; Ekstrakt af kgl. Ekspeditioner, Søetaten vedkommende; Admiralitetets Kopibog; Kgl. Missiver til Admiralitetet, — alle i Rigsarkivet. De trykte Kilder er i Reglen anførte i Teksten.

Juel, hvorledes hans Broder, Hr. Admiral Juel, uansét adskillige Flaadens Mangler, særdeles paa Ø1, i Gaar Eftermiddag er gaaen igennem Drogerne med Christianus Quintus,“ — med hvilket Skib 10 andre Orlogsskibe skulde forene sig enten i Køgebugt eller under Stævns. Henrik Bjelke havde nemlig Natten til 23. Maj faaet den Efterretning, at en betydelig svensk Eskadre var løbet ud fra Gøteborg for igennen Storebælt at forene sig med den svenske Hovedflaade, som allerede den Gang ventedes at ville vise sig i Østersøen, men dog blev forsinket. Det gjaldt nu for Niels Juel om at tilintetgøre Gøteborgeskadren inden Foreningen. Rigsadmiralen slutter Brevet med de Ord: „Gud give Lykke, de svenske Orlogsskibe at rencontrere, saa vil jeg haabe, de svenske vil faa digt Hug.“ Det fik de ogsaa 1. Juni under Lolland, hvor deres Eskadre erobredes eller adsplittedes. Men det er første Gang Jens Juel vides at være stillet i Forhold til Søkrigsbegivenhederne, ganske vist kun som Budbringer.

Men næste Gang skulde hans Forhold til disse blive af langt større Betydning; det kan paa en Maade siges, at hele Flaadens Skæbne, ja endog hele Danmarks Fremtid var lagt i hans Haand. 30. Juni sendtes han af Regeringen om Bord paa den udrustede Flaade til Broderen Niels Juel. Her fremkommer naturligt det vigtige Spørgsmaal: Hvilket Hverv var der ved denne Sendelse blevet overdraget Jens Juel at udføre?

Der kunde svares og der er blevet svaret (bl. a. af Fridericia): Han skulde bringe sin Broder *et Forbud* mod at indlade sig i nogen Kamp med den svenske Flaade, som nu var under Opsejling. Et saadant Forbud vilde have været helt vel overensstemmende med Regeringens Optræden i Løbet af Juni Maaned. Niels Juel, der laa med Flaaden mellem Stævns og Falsterbo, havde i al den Tid ikke kunnet faa Tilladelse til nogen offensiv Bevægelse, hvorpaa han selv havde stort Mod, fordi man i Regeringskredsene af forskellige Grunde frygtede for at sætte Flaaden paa Spil og, ved et Nederlag, ud af Spillet. Dog er rigtigst at tilstaa,

at man intet positivt véd om denne Instruktion, — skriftlig eller mundtlig, — som Jens Juel maa have medbragt om Bord. Men noget vides der dog. Henrik Bjelke skriver 1. Juli, at Baronen var udrejst „for at give sin Broder Underretning om, hvis (∩: hvilke) Tidender vi her (i København) have haft.“ Disse nyeste Efterretninger skulde sikkert lægges til Grund, naar de to Brødre, vistnok sammen med Skibsraadet, skulde forhandle om Betimeligheden af at vove et Slag med den Fjende, som var i Sigte. „Forbud“ omtaler Bjelke ikke. Og hvad Tidenderne angaar, kan de vel kun have drejet sig om Ankomsten af den Hjælpeflaade, som ventedes fra Nederlandene, og om Størrelsen af den svenske Flaade. Om den sidstnævnte vidste Niels Juel i Forvejen, at den var større end den danske, men han havde 1. Juni selv sørget for, at den ikke var blevet *saa* absolut overlegen, at et Sammenstød med den ubetinget maatte fraraades. Og den hollandske „Auxiliærflaade“, der var ventet længe, var vel ogsaa under Vejs, men dog endnu *saa* langt borte, at kun enkelte Skibe af den naaede ind for København henad Aften paa selve Slagdagen; Niels Juel har højst sandsynligt slet ikke gjort Regning paa disse Hollænderes Bistand i Slaget, men kun tænkt paa at drage danske Reserver til sig.

To Momenter maatte især tages i Betragtning ved Overvejelserne om Betimeligheden af at kæmpe. Det *første* var, at den fjendtlige Admiral ej blot havde Ordre til at angribe den danske Flaade, men virkelig blev den angribende. Hvis de to Brødre Juel *ikke* havde villet tage Ansvaret for at optage Kampen, men ved Synet af den fremrykkende overlegne Fjende havde ladet sig skræmme bort fra den belejlige Kampplads og ind til de grundede og snævre Farvande i Hovedstadens Nærhed, hvor der ingen Plads var til de strategiske Evolutioner, som Niels Juel forstod at anvende, — da kunde *det* let være blevet Følgen, hvad der skete i Aaret 1700, da overlegne maritime Kræfter indespærrede den danske Hovedflaade paa Inderreden til nødtvungen Uvirksomhed og udsatte den og Staden for Bombardement. — Det *andet* Moment var Vindforholdene. Datiden kendte

jo ingen anden Bevægkraft, foruden den besværlige Bugsering ved Rofartøjer, end Vinden; var den blæsende fra en Kant, som bar ind paa Fjenden, havde man „Luven“, som var gunstig til et Angreb. Men 30. Juni, da Jens Juel kom, om Bord, blæste Vinden sydfra og var saaledes ugunstig, saa at der *ikke* kunde være Tale om at beslutte et Angreb; ligeledes var Vinden ugunstig for den hollandske Hjælpeflaade, som havde Modvind paa sin Fart gennem de danske Farvande, men derimod gunstig for den svenske Flaade, saa at den kunde nærme sig den danske. Ganske paa samme Vis stod Vindforholdene om Morgenen paa Slagdagen; Brødrene kunde ikke overveje Muligheden af et Angreb fra deres Side men derimod Valget mellem enten at trække sig tilbage *eller* at blive liggende og tage imod Stødet. De havde begge det Mod at vælge det sidste. Niels Juel har Æren af, at han ved sin Dygtighed vidste at retfærdiggøre Valgets Rigtighed, og Jens Juel deler Æren med ham ved at bedømme Situationen rigtig og tage en dristig Beslutning, saa at han, som Traditionen beretter, maatte udbryde: „Slaa nu til, Niels!“ Som bekendt blæste Vinden i Løbet af Formiddagen fra Nord og blev gunstig baade for de danske under Slaget og for Hollænderne, der, som omtalt, dog efterhaanden naaede Københavns Red; ja, endogsaa for de svenske, da de maatte fly. „Lykken staar de kække bi.“

Jens Juel tog paa sin Maade personlig Del i Slaget, idet han under Kampen paa en Avisojagt besøgte Flaadens forskellige Skibe og opmuntrede Chefer og Mandskab til at gøre deres Pligt imod Konge og Land. Efter Slagets sejr- rige Afslutning rejste han med Niels Juels Rapport, der var forfattet endnu 1. Juli, til Kongen i Skaane. Rapporten er desværre senere gaet tabt. (Bruun, Niels Juel og Hollænderne, 67. 70., Tidsskrift for Søværnen, 89. Aarg. 471—479).

Vel var Niels Juel efter Sejren blevet belønnet med Stillingen som Generaladmiralløjtnant, men han var dog ikke derved blevet den *højstbefalende* over den danske Flaade, da en berømt Flaadefører, Hollænderen Cornelis Martenz Tromp, allerede det foregaaende Aar var taget i

dansk Tjeneste som Generaladmiral; den Gang var Niels Juels Evner endnu ikke blevet anerkendte. Tromp havde i det første Halvaar af 1677 været sendt til Holland for at varetage danske, især maritime Interesser og var nu kommet tilbage med den hollandske Hjelpeflaades først indtrufne Skibe. Men var han end berømt for sin store Dygtighed, kom man her hjemme til at kende ham som en Mand, der i sin store Selvfølelse var meget vanskelig at omgaas; straks efter hans Tilbagekomst fik man Prøver derpaa.

9. Juli modtog Tromp Instruktion til som øverste Admiral at afgaa til Østersøen med den danske Flaade for at vise dennes Overlegenhed der, bl. a. ved en meget haardhjertet Strandhugst paa de svenske Kyster. Men samtidig underrettedes han om, at Gehejmeraad Jens Juel havde faaet Instruks om at skulle følge med ham som kommitteret, bivaane Krigsraadet og hjælpe ham med at befordre det ham befalede Dessein. Desuden fik Jens Juel to andre Ordre. I den ene paalagdes der ham at arbejde paa god Forstaaelse mellem de hollandske Officerer og vore egne; den anden, som viste den egentlige Hensigt med hans Sendelse til Flaaden og derfor skulde holdes hemmelig, tilføjede, at det var klart nok, at Tromps Agt var: ikke i alle Ting at fuldbyrde Kongens Villie, men derimod at gøre Vanskeligheder; og derfor var det i saa Fald Kongens Befaling til alle Officerer om Bord, baade paa danske og hollandske Orlogsskibe, at de skulde parere Niels Juel og efterkomme hans Befalinger angaaende det ham paalagte Hverv.

Uagtet denne hemmelige Ordre ikke blev brudt men holdt tilbage, mærkede Tromp meget vel, at Jens Juel egentlig skulde kontrollere *hans* Færd paa Togtet, og derfor maatte han ansé Jens Juels Færd paa Flaaden og i Krigsraadet for at være til Disrespekt og Ringeagt for ham i Verdens Øjne, hvorfor han gjorde Paastand paa Juels Tilbagekaldelse, uden hvilken han erklærede sig uvillig til at gaa ud med Flaaden. Hertil svarede Kongen, at Juels Bivaanelse af Krigsraadet ikke kunde være paafaldende, da han jo var Kongens Gehejmeraad og havde stor Erfaring,

ligesom han ogsaa kunde give gode Raad. At have saadanne Raadgivere om Bord var ogsaa Brug andre Steder, ogsaa hos Hollænderne, hvor nogle af de civile Generalstater bivaanede Krigsraadet til Søs. Skønt Juel ikke fjærnedes fra Flaaden, gav Tromp dog nu efter og gik til Søs. Men Mistilliden til ham var derfor ikke forsvunden.

Jens Juel medunderskriver Niels Juels separate danske Rapporter under Togtet; ofte deltager han i Forundersøgelser og i selve Ekspeditionerne. Vi anfører nogle Eksempler. Under 18. Juli gives der en nøjagtig Beskrivelse af Forholdene ved Kalmar, „hvor og jeg, Jens Juel, i 8 Dage været haver,“ men det fremgaar af Rapporten, at Kalmarsund kun kan angribes nordfra. 5. Aug., da Baade skulde afpejle Løbet derind, var „vi begge“ foruden flere andre ogsaa med der og tog det i Øjesyn. 8. Aug. gjorde Flaaden Landgang paa Øland; den svenske Undsætning blev vist tilbage, men Brødrene maatte udsætte sig for stor personlig Fare. 19. Aug. var det blevet meldt, at det var umuligt at nærme sig Svenskerne i Kalmarsund; „for ligevel bedre at tro vore egne Øjne end nogen andens, drog vi begge selv derop,“ men maatte tilstaa, at Orlogsskibene kun kunde varpes ind og ud der, Skib efter Skib. Ved Angrebet paa Kalmar Forstad maatte begge Brødrene ile i Land og lede Kampen. Paa sine sidste Dage fortæller Jens Juel følgende Erindring: „I sidste Krig fattede vi det Dessein, om muligt var, at coupere (∴ afskære Transporten af) vivres fra Sverig til Skaane; brændte saa nogle og 30 Møller paa Øland og Smaaland og fattede Pas i (besatte) Bleking; med Flaaden laa vi under Hanø og krydsede af og til;“ men Provianttransporten kunde dog ikke hindres.

Tromp havde Overkommandoen ved Kalmar fra 3. til 26. Aug., hvorefter han sendtes til Rygen for at medvirke ved dens Erobring, medens Juellerne blev ene tilbage for at fortsætte de forgæves Kampen. Togtet endte 6. Oktbr. Spændingen mellem Tromp og de danske endte først ved Generaladmiralens Afskedigelse i April næste Aar (Bruun, 97—109).

Til Generalkommissariatet, der havde at sørge for Søetatens Forsyning med alle Fornødenheder, Lønninger, Proviant o. s. v., udgik der 13. Maj 1678 kongeligt Missive om, at Jens Juel skulde deltage i Kollegiets Sessioner, for at han kunde underrette Kommissariatet om Søfolkets Underhold, eftersom han ogsaa dette Aar skulde følge Flaaden for at assistere med Raad, og for at paasé, at god Skik blev holdt, og at Flaaden og Mandskabet intet fattedes. Da Niels Juel som Øverstkommanderende afsejlede 1. Juni, var Gehejmeraaden om Bord for at deltage i alle forefaldende Krigsraad. Da Flaaden laa i Nærheden af Rygen, blev den (4. Juli) overfaldet af en vældig Storm. „Om Aftenen Kl. 9, som vi begge stod paa Overløbet for at se efter Skibenes Tilstand,“ brast Ankertovene paa 6 Orlogsskibe, deriblandt paa Admiralskibet Christianus Quintus, men Tove og Ankere fik man dog hurtig erstattede. „Som vi staar og taler om, hvor gemachlig Skibet Prins Jørgen red, saa at det næppe i Comparaison med de andre Skibe bevægede sig, ser vi paa et Øjeblik hans Bugspyd og alle hans Master gaa over Borde.“ Under Bornholm blev dernæst Skibenes Havarier istandsatte. Da den svenske Flaade nu er i Søen, drager man til de smaalandske Kyster og gør 20. Juli Landgang, hvorunder vel Carlshavn opbrændes; men Affæren endte dog med Landgangstroppernes store Nederlag og Flugt, uagtet de var fem Gange saa talrige som Forsvarerne. „Aldrig var noget bedre overlagt og skammeligere exequeret.“

12. Aug. faar Baron Juel Kongens Ordre angaaende hans Forhold ved det forestaaende Angreb paa Rygen. Han maatte først rejse til Kurfyrsten af Brandenburg for at træffe Aftale om „Attaken“, der skal foretages i Fællesskab fra flere Sider af Øen. Dernæst er han 11. Septbr. tilbage paa Flaaden og deltager i Landgangen ved den høje Klint ved Wittow næste Dag. „Vi var begge selv med i Land,“ alle Admiraler og Schoutbynachter gjorde alt deres for at presse Folket i Land; disse sprang i Vandet, saa det stod dem til midt paa Laarene. Denne Gang roses Soldatesken: „det var en Lyst at se dem gøre Modstand i flak Felt og bruge

Sanddynerne til Værn.“ Efter Kampen underrettede Jens Juel personlig Kurfyrsten om det heldige Udfald. Straks efter fik Baron en Godtgørelse af 4496 Dlr's Værdi for Omkostninger ved Forretninger paa Flaaden og ved Rejser til Kurfyrsten i Anledning af Rygens Okkupation (Kronens Skøder, 2,458). Efter igen at have lidt under en forfærdelig Storm, der heldigvis rasede hurtig ud, laa Flaaden 1. Oktbr. til Ankers ved Dragør. 11. Oktbr. var Jens Juel vendt tilbage til Rygen, aflagde et nyt Besøg hos Kurfyrsten og blev udnævnt til Gouvernør paa Øen, men opholdt sig dog kun kort der. Det danske Herredømme varede kun til Maj næste Aar, da Øen maatte rømmes.

1679 deltog han i Fredsunderhandlingerne i Lund og benaadedes med Elefantriddernes blaa Baand. Men dette og de følgende Aar optoges han af andre Statssager, og først i Aaret 1683 træffer vi ham igen paa Søetatens Omraade.

Dette Aar nærede de danske Mistanke til Sverigs Hensigter, og en stor Søudrustning var Følgen. Constellationen var forandret fra sidste Krig; Sverig støttedes nu af Hol­ lænderne, som de danske var fast bestemte paa at gøre Modstand imod, om de kom i de danske Farvande. Danmark derimod fik virksom Hjælp af Frankrig ved en større Flaadeafdeling, der ved sit Komme underlagde sig Niels Juels Kommando, i saa stor Enighed med de danske, „som om de tjente en og samme Herre.“ 31. Marts genoprettedes Generalkommissariatet for begge Etater, og Gehejmeraad Jens Juel blev dets Præsident. Men derfor blev han ikke fritaget for at følge med Flaaden ligesom i Krigsaarene; han blev heller ikke fritaget for at arbejde sammen med en ny Collega paa denne Plads. Det var Christoffer Sehestedt til Nislevgaard, Etatsraad og Medlem af Generalkommissariatet, et „oraculum ved Søetaten,“ saaledes som en svensk Gesandt kalder ham. Der er Spor til, at han ikke var velkommen om Bord for Brødrene Juel; de mente vel, at de ikke behøvede hans Hjælp, eftersom Sagerne var blevet varetagne saa godt baade 1677 og 1678; da de var alene

om dem. At Sehestedt dog ikke har indtaget første Plads blandt Raadgiverne, ses af de paa Dansk affattede Skibsrapporter; hvis de stammede fra ham, vilde de være skrevne paa Tysk, da han altid kun benyttede dette Sprog.

Den danske Flaades Sejlorden blev udstedt 31. Juli, og man mente, at Orlogsskibene kunde blive færdige til 6. Aug. Om Afrejsen skriver Jens Juel: „Jeg følger med dem enten straks eller et Par Dage derefter, paa det at der ikke før Postens Afgang skal gaa for stor bruit (deraf).“ Flaaden kom af Sted 14. Aug. og de franske forenede sig med den 6 Dage efter, hvorpaa der ankredes op ved Bornholm, men det kom ikke til noget Sammenstød med de svenske. Medens Flaaden laa ved Bornholm, fremsatte Brødrene Juel og Sehestedt Forslag om Ærtholms Befæstning og Indretningen af en Krigshavn ved Arnager. Den danske Flaade blev oplagt i Oktbr., og Generalkommissariatet ophævedes 1685.

Aaret 1689 udviste en lignende Situation som 1683. Misforstaaelser med Sverig forvoldte en stor Flaades Udrustning baade i dette Land og i Danmark. 1. Juni resolverede Kongen, at Baron Juel og Etatsraad Sehestedt ligesom sidst skulde følge med som deputerede om Bord paa Admiralskibet; det var det nybyggede Christianus Quintus, der „sejlede mesterligt“. Uagtet alle paa den danske Flaade, der afsejlede 2. Juni, nærrede det Ønske „at faa Lejlighed til en Aktion til Kongens Tjeneste,“ bestemte dog Krigsraadet, at man ikke vilde gøre nogen Offensiv, men kun beskytte Kongens Lande. Alt gik ogsaa fredeligt af: de svenske laa den meste Tid ved Ystad eller Falsterbo,; til Køgebugt kom de ikke, saasom „den er dennem endnu formedelst forrige Tider mishagelig.“ Naar de to Flaaders Krydsere mødtes, „gastererede de med hverandre og talte ikke om andet end Fortrolighed og Venskab.“ Da de svenske havde tilbudt at indlægge deres Flaade samtidig med den danske Flaades Indlæggelse, bestemte Christian V den Dag til 15. Aug. Kort efter var der Ro over Farvandene, og de diplomatiske Raadgivere om Bord maa have glædet sig over Fredens Bevarelse.

1694 blev Baron Juel første deputerede for et Generalkommissariat, der førte Navn af „de deputerede for Landetaten og for Søetaten.“ Aaret i Forvejen havde han i Stockholm kunnet undertegne en Traktat, som fornyede og udvidede en tidligere Traktat af 1691, hvorved de tre nordiske Rigers Handelsforhold til Søs blev sikret under de daværende usikre og krigerske Tilstande, der herskede paa Havene. Paa Grundlag af disse Traktater udrustedes i Aarene 1691—95 skandinaviske Krigsskibe, som skulde konvojere danske, norske og svenske Handelsskibe til og fra England og Frankrig.

20. Januar 1699 kom Jens Juel efter veludført Hverv tilbage fra Stockholm, men lidende af Podagra. Formodentlig har denne Svagelighed tilskyndet ham til at nedskrive sin sidste Vilje i et Testamente, som konfirmeredes af Kongen 5. Aug., men som ikke alle Arvinger var fornøjede med. I det mindste en saadan frasagde sig næste Aar baade Arv og Gæld efter Baronen, da han som Arving paa egne, Hustrus og 6 umyndige Børns Vegne maatte ansé sig brøstholden ved Testamentets Bestemmelser.

Trods hans Svaghed og fremrykkede Alder (68 Aar) blev der dog nu tiltænkt ham en ny fremragende Stilling af megen Betydning. I Admiralitetet havde „Hans høje Ekselense“ Kongesønnen Ulrik Christian Gyldenløve fra 1697 i en Alder af 18½ Aar — som en Arv efter Niels Juel — indtaget den første Plads som Præsident og som Generaladmiral-løjtnant, hvormed fulgte Bestillingen som Patron for Bremerholms Kirke. Men da en Krig med Sverig snart syntes uundgaaelig, har Halvbroderen, Kong Frederik IV, med Rette betragtet Gyldenløves Ungdom som en Hindring for Søkrigens lykkelige Førelse og ikke holdt Jens Juel for at være *for gammel* til at erstatte den unge Mand. I Begyndelsen af Oktbr. 1699 maa Sagen være bragt i Orden med Jens Juel som Generaladmiral og Præsident for Admiralitetet; 7. Oktbr. underskriver han første Gang i dette Kollegie og 21. Oktbr. udfærdiges hans Bestalling. Men skulde han, som nu indtog en højere Stilling end Gyldenløve, dog alligevel have „Gang

og Sæde“ *efter* Kongesønnen? 6. Oktbr. havde han fremført denne Sag for Kongen, men i forsigtige Ord. Han takker, fordi der er betroet ham Generaladmirals Karakter, og fortsætter: „Mig bekendt er den Respekt, som jeg Hans høje Eksellense Hr. Generaladmiralløjtnant Gyldenløve skyldig er, og jeg altider (er) overbødig at bevise; men i Admiralitetet agter (jeg) saasom Session og Underskrivelser øvrig Eders Majestæts Befaling, forventende, hvorledes Ed. Maj. dermed vil have forholdet.“ Svaret kom hurtig og til alt Held tilfredsstillende; 7. Oktbr. staar Generaladmiralens Navn *foran* Gyldenløves, der endnu 4. Oktbr. havde staaet forrest. 21. Oktbr. omordnedes Admiralitetet saaledes, at det kom til at bestaa af alle høje Officerer til Schoutbynachter inclusive (foruden 2 civile Medlemmer); men derved udelukkedes Peder Raben som det eneste Medlem, der var Kommandørkaptejn. Han gav senere sin Harne Luft over dette. Han vidste ikke, „om det var foretaget efter Kongens Vilje eller paa Grund af den Uvilje, som Jens Juel flere Gange havde vist mod dem, der ikke hørte til hans Slægt og Venner.“ — Han kunde dog ikke være uvidende om, at Ændringen af Kollegiet var sket ved en kongelig Resolution.

Det blev en travl Virksomhed, som den nyvalgte Generaladmiral gik ind til i 1700; den store Flaade, han selv skulde føre, skulde udrustes i Krigsøjemed og under vanskelige Forhold. Der er ingen Tvivl om, at han gjorde Arbejdet med Iver og Troskab.

Ordnungen af Kommandoforholdene om Bord viste sig at være en vanskelig Opgave bl. a. paa Grund af de hemmelige Intriger, der gik i Svang i Søofficerskredse. Det forhen meddelte Brev fra Peder Raben er trodts dets uberettigede Sigtelse et Vidnedsbyrd derom. Et andet meddeles her efter D. biogr. Leksikon 13,341: Jens Juel skriver i et fortroligt Brev til Kongen, at han vel har hørt det Rygte, at Peder Raben skal være udsét til at være Flagkaptejn hos Gyldenløve, men Generaladmiralen fraraader det stærkt, „da Raben var almindelig forhadet.“ Et andet udateret Brev fra de Dage, da Jens Juels Helbred begyndte at svigte, viser

ogsaa, at vigtige Bestemmelser først ad Omveje kunde komme til hans Kundskab. Han skriver tillige: „Jeg erindrer mig Eders Majestæts Befaling af Indhold, at dersom det skulde hænde sig, Gud ej skulde give mig de Kræfter, at jeg kunde gaa med Flaaden, da at gøre Eders Maj. Forslag om dens Overkommando. Som nu det første dependerer af Guds Haand, lader jeg det til hans almægtige Vilje henstaa; det andet angaaende, ser jeg for Eders Maj.s Tjeneste intet sikrere, end Admiral von Stöcken traadte for sin Person over til Generaladmiralløjtnant Gyldenløv. Og som maaske dette være et Omslag, ingen af dennem behagelig, saa beder jeg Eders Maj. vil være af den Naade og ikke for nogen sige, at samme Forslag kom fra mig.“

Cheferne m. m. for Skibene i de fem Eskadrer, hvori Flaaden var delt, bestemtes i Slutningen af Marts, men nye Ændringer fandt snart efter Sted. I første Eskadre skulde Kommandørkaptejn Just Juel være Flagkaptejn hos Generaladmiralen paa Christianus Quintus, i anden Eskadre Raben hos Gyldenløve paa Danebroge; paa Prins Frederik bestemtes Mattias von Paulsen Helt som Admiral over fjerde Eskadre og Holmens Chef Christoffer Ernst von Stöcken paa Sofia Hedevig over femte. Det var dog ikke den endelige Ordning, da Flaaden kom til Søs. Hos Gyldenløve, nu paa Christianus Quintus, kom Paulsen som Raadgiver og Kaptejn Frans Trojel som Flagkaptejn, og Raben blev Chef paa Dronning Lovisa. (Garde, Efterretninger, 2, 47. 48. Generalstaben, Store nordiske Krig 1, 390. 391).

For at opmuntre Officererne til villig Udførelse af deres Pligter i Krigstiden talte Jens Juel deres Sag, da „man overalt i Byen“ fortalte om en Ændring i Rangforordningen, som Kongen paatænkte. I et Brev af 7. April beder Generaladmiralen Kongen om at have Søofficererne i Consideration, da de jo havde den vigtige Kommando over Folk og Stykker. Christian V havde sat en Admiral jævnsides med en Generalmajor i Landhæren og en Viceadmiral med en Brigadier, men derpaa var der et stort Spring mellem disse Admiraler og de øvrige Officerer. Jens Juel foreslaar, at en

Schoutbynacht bør have samme Rang som en Oberst, en Kommandørkaptejn som en Oberstløjtnant og saa fremdeles. „Dersom Eders kgl. Maj. vil til Søs have Officerer af Honor og Ambition, skal Eders Maj. let kunne dømme, at der maa være noget, som kan lade (opmuntre) dem dertil.“

Til at bemande Skibene skaffedes efter Haanden knap 7000 Matroser til Veje foruden dem, der var i fast Tjeneste; men Søfolkene fremkom saa langsomt, at man maatte lægge Orlogskibene, saa snart de var ekviperede paa Holmen, ud paa Reden med faatalligt Mandskab, indtil Resten gav Møde. Endnu 24. April skriver Jens Juel: „Noget solidt kan ikke foretages, førend Flaaden er i fuldkommen Stand; den østlige Vind har hindret Folkene i at komme fra Norge.“ 3. Maj har han sammenlignet Tallet paa de hidkomne Matroser med Tallet paa dem, som nu fandtes paa Flaaden, og han „lever i største Bekymring for at faa at vide,“ hvor det Mandskab, som endnu ikke er om Bord, dog er blevet af. Det maa være i Byen og bør under Pengestraf presses til at indfinde sig paa Skibene.

9. April var man kommen saa vidt, at der var udlagt omtrent 28 Krigsskibe, store og smaa, gennem Bommen. Jens Juel befaler derfor Gyldenløve og Admiralerne Fred. Ejler Gjedde og Støcken at fare ud til de udlagte Skibe og inspicere, om der manglede noget paa dem. 4 Dage derefter indberettede de udsendte, at 8 Skibe var helt klare „eller næsten klare.“ 17. April blev Gyldenløve efter Jens Juels Forslag udset til at have Interims-Kommando over de udlagte Skibe. 4. Maj tænkte man, at 21 Orlogsskibe kunde afsejle „med det første.“

Om Angrebsplanen for det kommende Togt udtaler Generaladmiralen sig i et Brev af 24. April: „Jeg for min Person holder det aldrig at være (til) Eders Maj.s Tjeneste at gaa højere norden med Flaaden — delt eller al, saa længe de svenske ligger med deres Flaade i Carlskrone, — end Carlskrone er, paa det at de svenske ikke skal komme mellem Eders Maj.s Skibe og Lande.“ Et Angreb paa Stockholm (Danske Magazin 5, 3, 334) var altsaa langtfra

hans Tanke. I Begyndelsen af næste Maaned skrev han endvidere (Store nord. Krig 1, 390) følgende Memorial til Kongen: Flaaden burde forsynes vel med Slupper og Brandtøj for at kunne løbe til Carlskrone og ødelægge den svenske Flaade der. Det var af største Vigtighed at gaa angrebsvis og hurtigt til Værks; det hele maatte være afgjort i 3 Uger; var man ikke i Stand dertil, kunde man lige saa gjerne begynde paa Fredsunderhandlingerne. Ellers vilde Stormagternes Flaader lægge sig for København, og den svenske Flaade spille Mester i Østersøen samt bruge al sin Magt mod Danmark, medens der ingen Hjælp var at faa hos de allierede. — Hans gode Raad blev ikke fulgte og hans fremsynte Forudsigelser gik desværre i Opfyldelse.

Men hans Svagelighed tog Overhaand og 7. Maj nedlagde han Kommandoen over Flaaden, hvor Gyldenløve kom i hans Sted. Endnu 10. Maj underskrev han dog i Admiralitetet. Og endnu senere, 21. Maj, tiltænkte ham en ny Post som Medlem af den saakaldte Slotslov, som var bestemt til at lede Styrelsen i Kongens Fraværelse. Men allerede to Dage efter stod hans Plads her tom. Han var død — vistnok i rette Tid. Han havde ikke kunnet udfylde Pladsen fyldestgørende for *ham selv*, hvis den Instruks, som udstedtes for Gyldenløve, ogsaa, hvad der er sandsynligt, skulde gælde for ham. Thi da havde hans Hænder været fuldstændigt bundne, saa at han ikke havde kunnet udrette det, *han* ansaa for sin Pligt. Den ovennævnte Instruks, som han vistnok har haft Kendskab til, udstedtes 11. Maj og lød i Korthed saaledes: Den Øverstbefalende maatte ikke sætte noget i Værk uden ¹⁾det forud var drøftet i Krigsraadet, og ²⁾at Etatsraad Ole Hansen, (deputeret i Generalkommissariatet), der var om Bord som Raadgiver, saavel som Paulsen havde afgivet deres Votum dertil. Saa vidt mulig maatte ³⁾Forbindelsen med Slotsloven holdes ved lige og, ⁴⁾hvad der var det vigtigste: Besked skulde ubetinget indhentes hos Kongen, som ene kunde fatte Beslutning. Og 22. Maj rejste Kongen til Hæren i Holsten! Inden „Beskeden“ kom fra ham, kunde Situationen have forandret sig helt. Den første

kongelige Ordre, som Flaaden modtog efter sin Afsejling, var dateret 1. Juni, men indtraf først 8. Juni paa Flaaden. Her var ingen Plads for Anførerens Initiativ og Dygtighed. (St. nord. Krig 1, 389. 393)

Jens Juel var født 15. Juli 1631 paa Gaarden Nørtorp i Thy og blev altsaa ikke 69 Aar gammel.

Med Embedet som Generaladmiral og Præsident for Admiralitetet var som omtalt ogsaa Stillingen som Patron for Bremerholms Kirke forenet. Niels Juel havde haft den til sin Død 1697, dernæst Gyldenløve i et Par Aar og endelig Jens Juel fra 21. Oktober 1699. Men hvor kort en Tid hans Funktion end omfattede, indbragte Stillingen ham dog en Del Bryderier. Kirkepatronen havde at svare til en Del Pengemidler, baade Kirkens egne og de, som tilhørte Sognets Fattigvæsen, og Niels Juels Arvinger havde ved Overleveringen af Stillingen til Gyldenløve ikke afgivet noget Regnskab for dem, ligesaa lidt som Gyldenløve nu gjorde Mine til at bringe Sagen i Orden med Jens Juel. Efter en kort Tids Venten maatte Juel minde Gyldenløve derom, „saasom jeg ikke er sindet at komme an paa mit eller mines Forsvar udi sin Tid, om noget skulde uformodentlig forkomme eller forrykkes,“ da det ikke tilkom *ham* at bemænge sig med, hvad der tilforn *var* passeret i Niels Juels Tid. Meningsforskellen mellem Parterne maa efterhaanden være blevet saa stor, at Kongen stillede en mæglende Kommissions Kendelse i Udsigt. Gyldenløve paa sin Side mente, at en saadan Foranstaltning var unødvendig, „og, skrev han 25. Decbr. 1699, Arvingerne kan lige saa godt levere Midlerne til Jens Juel som først til mig og saa til Jens Juel; Midlerne er nok *saa* forsikrede i Niels Juels Stervbo, at de, naar det begæres, kan udleveres (derfra), uden at det paa tredie Haand sker. I øvrigt underkaster jeg mig Kongens Vilje.“ — Kommissionen blev dog nedsat 30. Decbr. og bestod af Admiralerne Støcken og Gjedde, Schoutbynacht Johan Skinkel, Admiralitetsskriver Peder Vorm og Præsident i Admiralitetsretten Christian Schiønning, — alle Medlemmer af Admiralitetet. De skulde bringe Sagen i Rigtighed og

foranledige Pengene overleverede mod Kvittering. For at faa Parterne i Tale maatte Kommissionen udstede Stævning til Arvingerne og Gyldenløve, men kunde ikke afgøre Sagen i Mindelighed, hvorfor der udgik kgl. Befaling til Kommissionen om at adskille Tvistigheden ved Dom og Sentens; Parterne havde uden Undskyldning og i rette Tid at fremlægge i Retten alle de Breve og Bevisligheder, som kunde tjene til Oplysning, og ikke vente dermed, indtil Sagen kom for Højesteret, hvortil der altsaa var Regres. Det syntes at have hjulpet. I Febr. n. A. fremkom Holmens Sogns Fattigforstander Kommerceraad Peter Klauman med alle de 8162 Dlr., som han stod Fattiggassen til Ansvar for; men for Kirkens eget Regnskab savnedes endnu kvitterede Regninger, som Kommissionen maatte bede Gyldenløve personlig skaffe til Veje. Saaledes var Sagen paa det nærmeste helt klar, da Jens Juel døde, men Kommissionen holdtes fremdeles i Live. Gyldenløve selv blev 26. Oktbr. 1700 udnævnt til Patron og kunde nu øve Gengæld ved i Decbr. at anmode Jens Juels Enke, Dorte Mogensdatter Krag (af 3dje Ægteskab) og hans Arvinger om at udlevere alt til Kirken henhørende. Da Gyldenløve i Maj n. A. skal foretage en Studierejse til fremmede Marinestater, giver han Admiral Støcken Fuldmagt til i hans Fraværelse og paa hans Vegne at give Møde i Sagen, som nu igen drejer sig om de fattiges Midler. En af Arvingerne var Jens Juels Svigersøn Etatsraad og Stiftsamtmand i Viborg, Frederik Vind til Juellinge. Efter at have modtaget et Paamindelsesbrev fra Kommissionen, sværer han 20. Septbr. 1701, at Gyldenløve efter hans Mening havde faaet udbetalt *alt*, hvad der tilkom ham af de fattiges Midler; men Kommissionen gør ham omgaaende opmærksom paa, at der dog endnu var en — ikke stor — Rest tilbage, som ikke kunde eftergives, men kun trak Renter og Rentesrenter, og som man haabede, Etatsraaden i Mindelighed vilde berigtige. At hans Svigerfader vel før sin Død ved sin Nidkærhed har bragt de fattiges Midler i god Rigtighed, maa bekendes til hans berømmelige Eftermæle; men netop derfor skulde samme Midler hos Etatsraaden

som Arving ikke bringes i Urigtighed ved Kommissionens Naklæssighed. — Kommissionens Balance udviste iøvrigt paa den Tid 8804 Dlr., hvoraf 3147 Dlr. var udsat paa Rente hos Kongen. Frederik Vind døde allerede i April næste Aar.

Jens Juel selv døde som en rig Mand; han havde forstaaet at varetage sine Pengesager med Økonomi. Med sin første Hustru Vibeke Ottosdatter Skel tilgiftede han sig den gamle Valbygaard i Stævns Herred, Præstø Amt, og oprettede 10. Decbr. 1672 af den sit Baroni, hvilket ligesom Gaarden, som han ombyggede i italiensk Stil, fik Navn af Juellinge (nu under Grevskabet Bregentved). Godt et Par Mil nord herfor laa i Vollerslev Sogn, Bjæverskov Herred, de to Gaarde Herlufsstrup og Jonstrup; dem købte han og forenede til én Gaard, Juellund, hvor han ogsaa opførte nye Bygninger. Desuden ejede han Herregaarde paa Lolland og i Nørrejylland. Paa Juellund er en samtidig Buste af ham endnu bevaret.

Juellinge ligger i Hellested Sogn. Sognepræst her var fra 1664 til 1702 den bekendte Poet, Antikvar og Udgiver af Folkeminder Peder Syv. Med ham stod Jens Juel som Godsherre i venlig Forbindelse. Da Rygen blev erobret i 1678, udsendte Syv til Tak et rimet „Lovskrift“ til Niels og Jens Juel; da Gehejmeraaden 1686 holdt Bryllup med sin 2den Frue, Regitse Sofie Gyldenkrone født Vind, hyldede hans Sognepræst ham i et lignende Poem, og ved Jens Juels Død forfattede Syv et Gravvers, hvori han priste ham som

en Mand i Daad saa mægtig,
en Fyrst i Israel,
til alle Sager drægtig,
en modig Admiral,
i Nød et Ankerhold,
i Vilderede vis,
i Modgang Værn og Skjold.

Nysøminder.

Af *Albert Repholtz.*

Nu da Baroniet Stampenborg gaar over fra Stamhus til fri Ejendom, og dets Lenssæde-Tid dermed for bestandig vil være forbi, ligger det nær at dvæle i Tankerne ved den Periode deraf, da Baron Hendrik Stampe, en Brodersøns Søn af den bekendte Statsminister og Bondeven af samme Navn, og hans Hustru Christine, født Dalgas, en Datter af reformert Præst Jean Marc Dalgas i Fredericia, indskrev Stedets Navn i dansk Kulturhistorie paa en lignende Maade som Rahbeks paa Gamle Bakkehus og Fru Frederikke Brun paa Sophienholm, idet de gjorde deres Hjem til et gæstfrit Samlingssted for Digtere, Videnskabsmænd og Kunstnere — kort sagt det, man den Gang kaldte for „skønne Aander“. Medens Bakkehus og Sophienholm især blev bekendt ved Beboernes Tilknytning til Digtekunsten, er det særlig Familien Stampes Forhold til de bildende Kunster, som gjorde Navnet Nysø berømt langt ud over Landets Grænser. Ikke at Familien Stampe var ensidig — naar man blandt dens Venner og Gæster nævner Navne som Oehlschläger, Grundtvig, H. C. Andersen, Ingemann, Hauch, Sibbern, en af Ørsted'erne, Høyen, J. F. Schouw, H. N. Chlausen, N. C. L. Abrahams o. a., er det tilstrækkeligt til at vise, at Familien var mangesidigt interesseret, litterært, kunstnerisk, religiøst, politisk — men det blev dog især Thorvaldsens Samvær med Stampes i hans sidste fem Leveaar, der kom til at kaste Glans

over Stedet, og som bragte Nysøs Beboere til mere og mere at give de bildende Kunster en Hovedplads i deres aandelige Interesser, ikke blot Billedhuggerkunsten, men ogsaa den af Thorvaldsen saa højt elskede Malerkunst, der tilmed senere blev repræsenteret af Baronesse Stampes Brodersøn, Carlo Dalgas, som døde ung (han faldt i den første slesvigske Krig) og hendes Søsterdatters Mand P. C. Skovgaard, som kom ind i den stampekreds efter Thorvaldsens Død og i mine Drengaar kom til Nysø, hvor Fader var Godsforvalter, hver Sommer som Gæst for længere Tid sammen med sin Familie:

I min Barndom var Nysø indtil Hendrik Stampes Død i 1875, ganske uforandret baade udvendig og indvendig som i Stedets „store“ Tid i den Betydning, hvori vi her tager Ordet. Hus, Have, Gaard, Omgivelser, alt var som paa Thorvaldsens Tid. Christine Stampe, kaldet „Gamle Baronesse“, som havde været Drivfjederen i det hele, var ganske vist død i 1868, men man havde hele Milieuet fra hine Dage for sig, naar man besøgte den venlige gamle Baron og hans elskelige Husbestyrerinde, den statelige Adamine Kleist med Tindingkrøllerne, hvem han hver Aften ridderligt fulgte til hendes Dør med et „Godnat, Adamine!“ Huset var fuldt af skønne Sager, en Mængde Billedhuggerarbejder i Gips og Marmor af Thorvaldsen, Malerier, Akvareller og Tegninger af Marstrand, Ernst Meyer, Constantin Hansen, P. C. Skovgaard, Carlo Dalgas o. a., italienske og danske Kunstflidsarbejder i Mosaik og Broderi — jeg husker især en herlig Sofapude med en hvid og en brun Hjort efter Tegning af Skovgaard — Kopier af antiske Kunstværker m. m.

Haven, som desværre senere blev ændret paa forskellig Maade, var ogsaa ganske uforandret. Den var af Hendrik og Christine Stampe bleven prydet med Statuer, væsentlig Kopier efter Antiken, hvoraf flere var anbragte paa særdeles malerisk Maade paa Steder, hvor Gangene med de i Versailles-Stil klippede Hække overskærer hverandre. Paa disse Steder danner Hækkene runde Pladser med Lysthuse ved

Siderne, og her fandtes den Gang smaa ringformede Damme, i hvis Midte en Figur ragede op fra en Jordforhøjning, som skjultes af høje Skræpper. Ogsaa i Havens store Midterplæne var der en saadan lille Dam med en Figur i Midten, og et lignende Anlæg ses endnu i Midten af det store Lysthus, som kaldes „Buegangen“ og er dannet af Træer, der er plantede i to concentriske Cirkler og tilklippede under ét som en Slags cirkelrund Søjlegang. Her havde der under „Gamle Baronesses“ Regimente været afholdt Bal og Lampefester i den varme Aarstid.

Nær Hovedbygningen og op ad den Kanal, som forbinder Havens to store Grave, hvis Sider alle var dækkede af store maleriske Skræpper, laa et lille Telysthus med Buster af italienske Digtere: Dante, Torquato Tasso o. a., paa høje Sokler.

Fra et Par skilderhuslignende Bure ved Siderne af den aloëprydede og clematisomrankede Havetrappe lød Turdelduernes kælnе Kurren. Paa en stor Plads under skyggefulde Træer ved Foden af den saakaldte Sneglehøj, fandtes en Række Midler til legemlig Adspredelse, saasom en romersk Familiegyngе — et vidunderligt Apparat, som bevægede sig vandret og var ophængt i fire gamle Popler — Skraastang, Vippe, Ligevægtsbrædt, Trapez og Keglebane. For at forene det nyttige med det behagelige havde man anbragt en Række Bistader, om hvis interessante Indre man fortalte os Børn saa smukke Ting, at vi en Dag af Nysgerrighed eller Videbegærlighed fandt paa at vælte Kuben af et af Staderne og naturligvis øjeblikkelig fik hele den rasende Bisværn paa os. Om Resultatet vil jeg kun sige, at ingen af os, som var med, senere i Livet følte Trang til at se Bistader efter indvendig. Lige ved Gyngelpladsen havde man en smuk Udsigt over Præstø Fjord fra Toppen af „Sneglehøjen“, hvortil man naaede op ad en spiralformet Sti med en lav, tilklippet Granhæk som en Slags Rækværk; naar man var kommen helt op, stod man pludselig overfor en legemsstor Teracottamunk med naturlige Farver og glaserede Øjne, som i Skyggen under de store Lindetræer saá meget levende

og tilstrækkelig mysteriøs ud til at aflokke de fleste Damer, som første Gang kom derop, et Skrig.

Haven var den Gang — skønt der fandtes, og endnu findes, en 8 Tdr. Land stor, særskilt Frugthave „Træskolen“ — forsynet med Rækker af Kirsebær- Æble- og Pæretræer, hvortil vi Børn havde uhindret Adgang. Den gamle Have, som den var den Gang, staar for min Erindring som et Paradis, hvori der ikke engang var en Slange, og hvor man frit kunde æde af alle Havens Træer uden Undtagelse — var der noget Kundskabstræ, skulde det da være Kvæde-træet, hvis Frugter saa' nogenlunde pæreagtige ud, men smagte nederdrægtigt, naar man vilde spise dem raa. Maaske var det mest karakteristiske ved Haven de mange store Skræpper, som fik Lov til at indramme alt Vand i den. Paa dem var der fuldt af store lysegraa „Vingaardssnegle“ med brune Huse; de skal være blevne indført fra Italien af „Gamle Baronesse“ af kulinariske Grunde, men er næppe blevne spist paa Stedet efter hendes Levetid.

Sidst, men ikke mindst, blandt Havens Prydelser bør nævnes den smukke lille Pavillon, kaldet „Thorvaldsens Værksted“, der staar den Dag i Dag, bygget paa et Hjørne ud mod Kanalen og den ene af Gravene (eller Parkene, som de kaldes paa Nysø), med høje Træer paa Siderne og fyldt fra Gulv til Loft med Afstøbninger af Thorvaldsens Nysø-Arbejder; udvendigt er den pyntelig dekoreret med en smal Relieffrise af vingede Smaagenier, afvekslende med stiliserede vilde Roser, samt med et Thorvaldsensk Relief paa hver af dens seks Sider.

Gaarden bestod den Gang paa ægte gammeldags Herregaardsmanér af den anselige Hovedbygning, (hvis Ydre heldigvis er uforandret) med dens ærværdige Patina, de pyntelige Pilastre og den smukke Frontispice, hvorfra Kirsten Kimer og Per Døver lader Kvarter- og Timeslagene lyde, og en rummelig Gaardsplads, som flankeredes af lutter lave, rødkalkede og straatækte Bindingsværkshuse, overmaade maleriske, men naturligvis alt andet end bekvemme. Paa den ene Side laa Forpagterboligen med Mejeriet og bagved

Stalde og Avlsbygninger, paa den anden Side Godsforvalterboligen, der ikke engang omfattede hele den lille Bygning, men i den Ende, som laa fjernest fra Hovedbygningen, husede baade Selekammer og Soveværelse for Bødkeren, under hvis Seng der en Gang blev fundet en velassorteret Snogerede! Saa lave var Rummene, at baade „Gamle Baron“ og Apotekeren fra Præstø maatte bukke sig, naar de vilde ind ad Døren til vor Spisestue.

I Vognporten tronede blandt Minderne fra den store Tid en vældig, tosædet Familiekane, med Sæderne vendende imod hinanden, og hele det skønne Tilbehør af Svejfer, Bjælder, Kanenet og, hængende paa Væggen, et mægtigt Kane-tæppe af Grævlingeskind med alle Hovederne siddende paa.

Alt det smukke og gode gamle blev bevaret i Fred og Stilhed som Minder fra de store Dage. Selv Hendrik Stampes Broder, Captajn Carl Stampe, og hans ældste Datter Elise, de eneste af hans Nærpaarørende, som plejede at tilbringe længere Tid hos ham om Sommeren, gik omkring som levende Minder. Captajn Stampe, eller, som han sædvanlig kaldtes, „Baron Carl“, var en stor Original, omtrent stokdøv (efter Sigende af Kanontordenen i Krigen) og bundmelankolsk. Ude vandrede han gerne ensom omkring med Hænderne paa Ryggen, slæbende Fødderne efter sig og med et Halmstraa paa tværs mellem Læberne, af og til, naar han saå en af os Drengene, nynnende et „Hjem i Seng, hjem i Seng, hjem i Seng, Seng, Seng!“ til Melodien af et Hornsignal fra hans Soldatertid. Enhver, med hvem han kom til at sidde til Bords, og som ikke haandterede Kniv og Gaffel paa samme Maade som han, belærte han uden Personsanseelse om, hvordan man skulde sidde korrekt til Bords, hvad enten det var store eller smaa. Hver Jul fik Fader et smukt Cigarfederal af ham, saa at det tilsidst blev en hel Samling. Iøvrigt var han Kunstelsker og havde en fin og smuk lille Samling af Malerier. Baade Fader og vi Drengene holdt meget af ham og sørgede oprigtig, da han frivillig havde gjort Ende paa sin stadig mere triste Tilværelse.

Elise Stampe, som havde gjort Thorvaldsenperioden og hele den „store“ Tid med, synes altid at have levet sit eget indre Liv. Hun havde som ung, ligesom ogsaa hendes Fader i de unge Dage, en Overgang været sindssyg, men efter en Gang at være gaaet bort fra Hjemmet og at have tilbragt Natten i en Skov havde hun atter rettet sig. Hun var et umaadelig kærligt og umaadelig upraktisk Menneske, som levede og aandede for Godgørehed og grundtvigsk prægede, religiøse Interesser.

Sin store Elskværdighed havde hun taget i Arv fra sin Fader, der var langt den originaleste af alle Nysøboere. Der kunde skrives en hel Bog om hans Snurrigheder, hvoraf mange, ret beset, var meget fornuftige. Han var et stort Barn, og jeg tror, at vi Børn i Grunden forstod ham nok saa godt som de voksne. Han var den høfligste af alle paa Gaarden, og skønt han plejede at gaa barhovedet ude, gemte han gerne sin Kasket i en af Hækkene for at kunne tage den paa og hilse, hvis der kom fremmede Damer gennem Haven, hvortil mange Mennesker i de Aar fik Nøgle. Naar han havde hilst, gemte han den igen. Penge kunde han ikke have, da han straks gav dem bort. Mest færdedes han i sine Haver, Sommer og Vinter uden Overfrakke. Han var en stor Pomolog og eksperimenterede især med Pæredyrkning. Af og til kom han og bragte os Børn en Kurv med de mest udsøgte Pærer, for at vi skulde spise dem og give ham Kærnerne til Saaning. Som bekendt formeres et dyrket Frugttræ bedst ved Podning, medens en saadet Kerne plejer at give et degeneret (vildt) Træ, men i visse Tilfælde kan give en helt ny og god Træsart. Paa denne Maade lykkedes det ham at tiltrække en ny Pæresort, en Slags stor „Bergamot“, som af en hollandsk Gartner, med hvem han stod i stadig Forbindelse, opkaldtes efter ham — selv var han naturligvis for beskeden til at give den sit Navn. Desværre findes der, saavidt jeg véd, ikke mere noget Træ af denne Sort paa Nysø. Iøvrigt var han en poetisk Natur, der elskede Blomster og Fugle, var musikalsk, skrev Kvartetter og kønne Lejlighedsdigte. Som han var den

høfligste paa Gaarden, var han sikkert ogsaa den nøjsomste, hvad Mad og Drikke angik. Hans Middag bestod, medens man nød gode Sager omkring ham, sædvanligvis af et Fad smaa Kartofler med Rugbrød, Salt og Vand til. 40 Aar tidligere levede han, som man kan se af et datidigt Brev fra H. C. Andersen, paa samme nøjsomme Maade. Yderligere hærdede han sig ved lange Spadsere- og Løbeture og Strandbade og Luftbade i det uendelige. En Gang var hans Hustru kørt med nogle Gæster til København uden at tage ham med. Efter at være bleven færdig i sin Havø, begav han sig af Sted til Fod, passerede Selskabet, da det bedede i Køge, og stod selv og tog imod det i Familiens Vinterbolig i København. Sin Hustrus Bekendtskab havde han gjort i Livorno paa en Fodtur til Italien, som han havde foretaget i 1819 sammen med en ung Gartner, der havde ondt ved at følge ham.

I én Henseende især var Hendrik Stampe som skabt til at være Thorvaldsens Vært. Han havde aldrig kunnet se noget uanstændigt i at være nøgen. Som ung skal han en Gang være svømmet over Fjorden fra „Næbet“ ved Kristinelund, hvor han boede, til Nysø og være gaaet nøgen op paa Gaarden for at tale med sin Moder uden at kunne se noget anstødeligt deri, og naar han senere i Livet tog Luftbade om Morgen, staaende i sin Vindueskarm for op-lukkede Vinduer og klædt som Adam før Syndefaldet, raabte han muntert: „Godmorgen!“ til Gaardens Damer og sagde til Pigen, som kom med Barbérvand: „Kom du bare indenfor, Stine; vi er alle Mennesker!“ Hvor godt harmonerer ikke dette med Thorvaldsens Slagord, at „Nøgenheden er Vorherres Dragt“.

„Gamle Baronesse“ husker jeg ikke personligt, eftersom hun døde, da jeg kun var 4 Aar gammel, men jeg kan efter Billeder og Omtale ikke alene se hende for mig, men ligefrem høre hendes Tonefald. Hun og hendes Mand var de mest afgjorte Modsætninger. Hun var ligesaa heftig, som han var blid, lige saa handledygtig, som han var uskikket til al Administration. Personlig havde han meget at takke

hende for fra de Tider, hvori hans Særheder havde truet med at overmande ham. I sine sidste Aar havde hun desværre udviklet sig til en ganske urimelig Tyran og Despot, som bragte selv de medgørligste og flinkeste af sine Undergivne til Fortvivlelse. Det er ikke for meget sagt, at Nysø aandede lettet op efter hendes Død, og dog har hun utvivlsomt tidligere i Tiden formaet at udfolde stor Venlighed og Charme overfor Folk, som hun kunde lide, selv om det kunde komme til Tordenvejrs en Gang imellem, hvorved det gik løs med hendes specielle Kraftudtryk „Vorherredød“, som hun brugte som en Slags Ed. Blandt H. C. Andersens Breve findes et fra Nysø, skrevet i Sommeren 1838 — Aaret før Thorvaldsen kom dertil — hvori det blandt andet hedder: „Baronessen varierer i Lune, alt gaar med Enthusiasme, eller det gaar slet ikke, vi have haft 5 á 6 store Kampe, der dog alle ere endte med en smuk Forsoning; for Øjeblikket staar jeg særdeles højt, muligvis fordi jeg rejser overmorgen.“ 5 á 6 store Kampe under et Feriebesøg er jo temmelig meget, men Andersen var utvivlsomt selv vanskelig og let at fornærme. Dog gik heller ikke den medgørlige Thorvaldsen, efter hvad et Ørevidne har fortalt mig, fri for Skændescener med Baronessen. Min Fader forhindrede hun i fem Aar i at gifte sig, fordi hun havde sat sig i Hovedet, at hun ingen gift Godsforvalter vilde have, og til Trods for at hun selv indrømmede Fader, at hans Kæreste „gefaldt“ hende, og at hun i de Aar plejede at invitere Moder til Middag om Søndagen, naar hun havde været særlig slem imod Fader i Ugens Løb. Trods alt maa „Gamle Baronesse“ have haft betydelige Evner som Værtinde, naar hun i sin Glansperiode har kunnet samle en saa stor og venligsindet Kreds af betydelige Personligheder omkring sig, og der haves ogsaa Eksempler paa en storslaet Offervillighed fra hendes Side overfor Folk, som hun holdt af.

Men lad os i Tankerne gaa tilbage til den store Tid!

Thorvaldsen vendte i 1838 hjem til Danmark efter i Rom at have tilkæmpet sig Verdensberømmelse som Fuldbyrderen af Samtidens Drøm om en Genfødsel af den

klassiske Oldtids simple og naturligt ædle Menneskefremstilling. Fra sit Ophold i Livorno vidste Baronesse Stampe, der allerede som ung havde fattet stor Kærlighed til de bildende Kunster, at Thorvaldsen havde skabt flere af sine skønneste Ungdomsværker som Gæst hos Baron Schubart's paa Villa Montenero ved Livorno. Hun har aabenbart tænkt, at han maatte kunne gøre noget lignende, hvis hun fik ham til Nysø, og da hendes Kreds for en Del bestod af hans gode Venner, var det kun naturligt, at hun søgte at drage ham ind i sin Kreds og erobre ham for Nysø. Efter at have gjort hans nærmere Bekendtskab hos sin Søster, Joachim Frederik Schouws Hustru, i hvis Hus Thorvaldsen kom meget, og derefter at have truffet sine Forberedelser til hans Komme, kørte hun selv i Begyndelsen af Juni 1839 til København og hentede ham. Han skulde se Nysø om Sommeren, han skulde indlemmes i Kredsen og han skulde arbejde dér!

Alt gik efter den energiske Dames Ønsker. Hun vidste endogsaa, hvad han skulde arbejde paa: han skulde gøre sin egen Statue! Det lykkedes ogsaa at overtale ham dertil, skønt det egentlig var hans Beskedenhed imod, og han gjorde en Skitse, men var dermed lige vidt, da der ikke paa Nysø fandtes noget Rum med Ovenlys, egnet til at udføre en Statue i. Nuvel, saa loð hun bygge den lille Havepavillon, som blev paabegyndt, medens han for nogle Dage opholdt sig i Hovedstaden. Den skulde være hans Værksted! Indvielsen foregik allerede d. 24. Juni med en Sang og en Tale, begge af Grundtvig og fulde af Skønhed og Dybsind.

Bygningen døbte Grundtvig „Völunds Værksted“ (i Talemåden havde han kaldt Thorvaldsen for Völund Vingesmed og Nordens Dædalos og den tilstedeværende Oehlenschläger for Brage Bænkepryder), og der kom i mange Aar til at staa „Völunds Værksted“ over Indgangen. Nu staa der dog „Thorvaldsens Værksted“. Her skabte denne sin skønne og højtbeundrede Selvportrætstatue: Thorvaldsen støttet til Haabet (en formindsket Gengivelse af hans egen Statue af Haabets Gudinde). Gibsmødellen forærede han sin nye

Veninde, og den staar endnu i samme Rum og paa det samme Modellérbord, hvorpaa Statuen blev til, og gør et mærkeligt levende, paa samme Tid troværdigt og dog forædlet Indtryk. Baron Holger Stampe sagde engang til mig, at den lignede godt, men Thorvaldsen var ikke saa smuk; han havde selv sét den blive til.

Dette blev Begyndelsen til en lang Række Arbejder, som viste, hvilken Friskhed og Arbejdsevne Thorvaldsen trods sine 69 Aar og et usædvanlig stort Livsarbejde havde bevaret. Han knyttede sig nu ogsaa nær til Familien Stampe, blev en Slags Bedstefader for den, foruden at være en højt hædret Gæst. Baronessen ansporede ham ideligt til Arbejde, plejede ham, underholdt ham, gjorde sig til hans Sekretær og Haandlanger. Børnene, af hvilke den ældste, Henrik, var født i 1821 — de øvrige var Holger, der ligesom Henrik senere blev Ejer af Baroniet, Elise, som allerede har været omtalt, Christian og Jeanina, Thorvaldsens specielle Yndling — kom, ligesom Stampe selv, alle til at holde af ham undtagen Henrik, som dog næppe har ladet sig mærke med sine kølige Følelser.

Thorvaldsen har selv skildret det daglige Liv paa Nysø i to Basrelieffer, formentlig de eneste, hvori han nogensinde har givet en egentlig genreagtig Fremstilling uden mythologisk eller allegorisk Iklædning. Paa det ene, som maa tænkes at foregaa ved Stranden udenfor Hollænder-skoven, ser man Baronnen tørre sig efter Badet; Sønnen Holger rider nøgen en lystigt springende lille Hest ud i Bølgerne og vender sig mod Henrik, som kommer i fuldt Jægerudstyr med Bøsse over Skulderen og rækker et Par skudte Fugle op imod ham. De Agerende er karakteriserede ved deres Passioner; Holger holdt meget af at ride Heste til Vands, Henrik var alle Dage en ivrig Jæger, og Faderens Sværmeri for Badning har allerede været omtalt. I det andet Basrelief ser man Thorvaldsen i Arbejdsdragt, støttet til sin Kavalet, hvorpaa der staar en paabegyndt Lerskitse, i Samtale med Baronesse Stampe, som sidder med en Bog i Haanden og synes at have læst højt for ham; til hende

klynger sig den lille leende Jeanina, medens Elise, der er i Konfirmationsalderen, støtter sig til Moderens Stoleryg, og den lille Christian ved Thorvaldsens Side er i Færd med at forme en Skaal af Ler.

Thorvaldsens øvrige Nysøarbejder var af meget forskellig Art. Saaledes udførte han dér Skitserne til de store Friser i vor Frue Kirke i København: „Gangen til Golgatha“ og „Indtoget i Jerusalem“, af hvilke især det første er et livfuldt og velkomponeret Værk. Desuden en Række mythogiske Scener (Amor og Psyche, Perseus og Andromeda, Leda og Svanen m. m.), flere bibelske Emner som „Rebekka og Elieser ved Brønden“ — et prægtigt Arbejde, — et Relief „Kristus i Emaus“ til Stavreby Kirke, o. s. v., en udmærket historisk Fremstilling af Feltherren Johan Rantzau, til hvem Præsten Hans Madsen beretter om Fjendens Planer, en lille Statue af Jeanina som Psyche, prøvende Amors Pil, og en lang Række nydelige og velkomponerede Kompositioner med allegoriske eller mythologiske Figurer som „Amor og Hymen“, Tragediens og Komediens Muser, Retfærdigheden, „Stavnsbaandets Løsning“, „Kærlighed og Sundhed“, flere Portrætter bl. a. af Oehlschläger o. s. v.

Hendrik Stampe skal have staaet Model til flere af de nøgne Figurer; bl. a. tror jeg at genkende ham som en Satyr, der danser med en Bakkantinde. Antagelig har ogsaa den kønne lille Christian maattet holde for som Amor og forskellige Genier. Et og andet af alle de mange Nysø-Arbejder kan nok virke noget rundt og tomt i Formen (hvorimod Kompositionen altid er udmærket), men hyppigst er der al Grund til at forbavses over den Friskhed, hvormed den herlige Kunstner efter et langt og daadrigt Liv endnu omskabte det beskedne Ler til skønne Kunstværker. Den ædle Portrætstatue er helt igennem et stort Mesterværk, og man træffer i et Par Basrelieffer med Sujettet „Dansende Satyr og Bakkantinde“ en Livfuldhed og Fyrighed i Ansigtstudtryk og Bevægelser, som man knap finder Mage til i Thorvaldsens øvrige Kunst; det er tydeligt, at der endnu gemtes ubrugte Evner paa Bunden af hans rige Begavelse.

Disse to Basrelieffers Tilblivelse skyldtes iøvrigt nogle spanske Dansere og Danserinder, som Thorvaldsen havde sét i København, og som havde sat hans Sind stærkt i Bevægelse. Af det spanske er der ikke blevet ret meget tilbage; det ene af de dansende Par svarer meget godt til sin klassiske Betygnelse, i det andet minder Bakkantinden stærkt om Ida Bruun (har ikke engang Løv i Haaret eller dette udslaaet), medens i hendes Meddanser aabenbart Baron Stampes Velskabthed og kønne Ansigtstræk er udnyttede paa fortrinlig Maade til Fremstillingen af en ung Satyr med Horn og Hale.

Noget særligt for Thorvaldsens Nysø-Tid karakteristisk er de udmærkede Svanerelieffer. De blev først til Aar og Dag efter at han var kommet til Nysø, men desto bedre havde han lært Dyrene at kende. Fra Hjørnet af Graven bag „Værkstedet“ kunde han daglig fodre dem, og de var blevne hans gode Venner. De tre Svanerelieffer viser Beskueren Svanen, naar den gaar ud i Vandet, naar den svømmer, og naar den gaar op paa Land. Men naturligvis har der skullet gøres noget mythologisk ud af Tingene: Svanen er Zeus, som begiver sig af Sted til Kongedatteren Leda, ved hvem han blev Fader til Dioskurerne.

Paa det første Relief ser man Svanen vralte ned i Vandet fra en lille Jordforhøjning; paa dens Ryg sidder Amor, en forkælet lille selvbehagelig Fyr i ypperlig Foderstånd. Hvor han breder sig, den slemme Knægt! Han véd udmærket Besked med, hvem der er den største af Guderne. Vel kaldes Zeus Verdens Herre, men han selv er jo Zeus' Herre; hvor ofte har han ikke bragt ham paa gale Veje, som nu, hvor han er trukket i en Svanes Ham for at narre sin med Rette skinsyge Ægtefælle! I det andet Relief sér man Svanen med kraftige Tryk af Svømmefødderne skyde sig frem gennem Vandet; det er Zeus paa Vej til Leda; Amor knæler paa hans Ryg med Buen i Anlæg. Paa det tredie Relief „Leda og Svanen“ ser man denne komme i Land og modtages kærligt af den knælende Leda, der har været i Færd med at bade sig; Amor flyver triumferende bort med Tordenkilen i Haanden som Alverdens Behersker.

Jeg har omtalt denne lille Billedrække nærmere, fordi den afgiver et typisk Eksempel paa Thorvaldsens gratiøse Humor og aandfulde Symbolik, og fordi Svanerne her er sande Mesterværker af Dyrefremstilling.

* Thorvaldsen befandt sig saa udmærket som „Bedstefader“ og Hædersgæst i en aandfuld dansk Kreds og følte sig i den Grad tilpas i dette danske Hjem — efter at han i hele sin lange Romertid intet Hjem havde haft i egentlig Forstand — at han endogsaa kunde omtale Baroniet Stampeborg som „Vores Gods“, og han følte sig nærmest som et Led i den stamperiske Familie til sin Død, der indtraf mindre end fem Aar efter at han første Gang var kommen til Nysø. Naar de større Arbejder, som han havde paataget sig i København for Vor Frue Kirke og Kristiansborg, og som hovedsagelig udførtes af hans Elever efter hans Udkast, krævede hans Nærværelse i Hovedstaden, var dette især om Vinteren, og da var Familien Stampe dér ogsaa i sin Vinterbolig, og han tilbragte da saa vidt mulig sin Fritid i Familiens Skød. Da han vilde til Rom for at tilsé sine Arbejder dér og sende sine Værker og Ejendele, som var bestemte for hans Museum, hjem, tog Familien Stampe, med Undtagelse af Henrik og Holger, med og foretog Rejsen med ham i dens egen velindrettede Rejsevogn med de fire Sorte for og Jens Kusk paa Bukken; Børnenes Lærerinde og en Pige var med. Thorvaldsen modellerede til Afsked et lille Relief af Amor og Psyke, der flyver imod hinanden og kysser hinanden; det blev kaldt „Afsked fra Nysø“. Nedrejsen, der varede næsten fire Maaneder (fra 24de Maj til 12te September 1841), og hvorunder Hendrik Stampe tilbragte en stor Del af Vejen til Fods, formede sig som et enestaaende Triumftog og viste ret, hvor forgudet Thorvaldsen og hans Kunst var ude i Evropa. Og som sædvanlig lod han sig ikke i mindste Maade fordærve af al den Virak, som ofredes paa ham. Paa dette Punkt var han i Sandhed stor; den Hæder, der i hans lange Liv blev bevist ham, vilde have været nok til, fordelt paa hundrede mindre Aander, at have gjort dem storhedsvanvittige, men han var

og blev beskeden som en Yngling til det sidste. Er der ikke ogsaa noget rørende i at tænke paa, at han, naar Børnene blev underviste i Rejsevognen af deres Lærerinde, hørte andægtigt efter, for om muligt at udvide sine højst mangelfulde Skolekundskaber en Smule?

I Rom blev Familien Stampe kun til noget ind i Juni Maaned 1842, efter at Baronesse Stampe i den forløbne Tid havde samlet en væsentlig dansk Kreds om sig med Thorvaldsen som Midtpunkt og troligt hjulpet ham som en simpel Haandlanger med hans Arbejde paa to store Apostelstatuer til Vor Frue Kirke i København. Af flere Grunde skulde man hjem, men Thorvaldsen maatte smukt skriftlig forpligte sig til at komme tilbage til Danmark inden et Aars Forløb, eller i modsat Fald at udføre en lille Rytterstatue i Marmor til Baronesse Stampe.

Imidlertid kunde hverken Familien Stampe undvære ham eller han den, og efter at have hjemsendt sine Værker og Skatte vendte han, hvor haardt det end faldt at forlade Rom, i Oktober hjem til København, hvorfra han snart efter tog ud til Nysø, og dér gav han sig til at arbejde igen. Blandt andet udførte han som Julegave til Familien Stampe sit festligt skønne og meget beundrede Basrelief „Juleglæde i Himlen“ med de syngende og musicerende Engle. Ogsaa to anselige andre runde Basrelieffer, som han i 1843 udførte paa Nysø, nemlig „Hymen med Duerne“ og „Arkitekturens Genius“, kan nævnes mellem hans smukkeste Arbejder. Hans sidste Fødselsdag blev fejret med stor Glans paa Stedet. Allerede om Formiddagen begyndte Lystigheden, idet H. C. Andersen efter Baronesse Stampes Opfordring skrev en burlesk Sang til hans Ære og mødte frem med „det endnu fugtige Papir“ paa hans Værelse, ledsaget af de øvrige Gæster og Børnene. Andersen „sang Solo og alle de andre i Chor til Akkompagnement af alskens barbariske Instrumenter.“ — Han fortæller i sine Erindringer: „Vi trampede, slog med Ildklemmen og gned Korkétolden op ad Flasken. Thorvaldsen i Slobrok, Tøfler og Underbukser, kom frem, svingende sin raphaelske Hue, dansede rundt i Stuen og

sang med Omkvædet: Danse og trampe, saa vi alle dampel Liv og Humor var der i den kraftige Gamle“.

Trods alt dette kunde han alligevel i denne Vinter af og til vise et ikke ringe Mismod og erklære sig beredt til at dø. Det blev ogsaa hans sidste Vinter. Til Jul fik han i sin Bolig paa Charlottenborg forærende et Maleri af Baronesse Stampe; det forestillede Nysø Have med ham selv som Staffagefigur udenfor „Værkstedet“, ifærd med at fodre sine Venner Svanerne. Den 24. Marts 1844 døde han som bekendt pludselig i det kongelige Theater efter at have tilbragt Eftermiddagen hos Familien Stampe sammen med gode Venner som Oehlenschläger, H. C. Andersen og Constantin Hansen.

I Hendrik Stampes sidste Levetid begyndte Nysø at skifte Udseende, efter at hans ældste Søn havde overtaget Styrelsen af Godset, hvortil han selv var ganske uskikket. Først blev der bygget en ny Godsforvalterbolig udenfor Gaarden i Smag med en Strandvejsvilla, dernæst blev efterhaanden baade Sidelænger og Staldbygninger fornyede. Der blev bekvemmere at bo baade for Mennesker og Dyr, men den maleriske Helhed var brudt og den gammeldags Idyl indskrænket til Hovedbygningen, hvor „Gamle Baron“ vedblev at residere — medens Sønnen blev boende paa Christine-lund — og saa Haven, som altid havde været hans særlige Domæne og det eneste Sted, hvor han fik Lov til at være Herre. Efter hans Død spredtes de skønne Sager, som Huset rummede, Kunstværker, smukke Møbler o. s. v. Opkøbere var komne fra København, og Egnens Beboere var mødte mandstærke op; Tasso og Dante fra Telysthuset havnede saaledes i Barberens Have i Præstø. Mange smukke Ting blev dog købt af Familien og alt, hvad Thorvaldsen havde efterladt, blev testamentarisk knyttet til Nysø (rettere legeret til enhver fremtidig Ejer af Stedet), saa at Traditionens Traad altsaa ingenlunde blev revet voldsomt over. Derimod gik det en Del ud over Haven, som den nye Ejer overdrog

Rosenborgs Slotsgartner Flindt at bringe tilbage i den korrekte Versaillesstil. Desværre havde man den Gang hverken synderligt Begreb om eller Respekt for Stil, og Resultatet var ikke videre heldigt. Nogle snirklede Blomsterbede, som anbragtes foran Havetrappen, var vist meget korrekte, men et afgjort Misgreb var det at sløjfe de ovenfor omtalte smaa ringformede Damme med Figurer i Midten (Buegangen undtagen) og erstatte dem med et Rosenbed og nogle rædsomme Bladgrupper (Majs, Hør, amerikansk Olive o. s. v.), som den Gang var paa Moden og intet har at gøre med Versailles-Stil eller overhovedet med nogen Art Stil, medens Bassiner med Figurer netop er noget karakteristisk for Versailles-Parken. Dette Misgreb vilde der formodentlig uden overdrevne Bekostninger kunne raades Bod paa af Nysøs nuværende eller en fremtidig Ejer. Behøver jeg at tilføje, at alle Skræpperne maatte lade deres Liv undtagen et enkelt Parti ved den ene af Gravene?

Den rullende Tids nivellerende Indflydelse, som allerede havde mildnet Forskellen mellem Godsherrens Sale og hans Funktionærers og Undergivnes beskedne Boliger, har nu gjort en Ende paa Danmarks Lensvæsen og dermed ganske ændret de Forudsætninger, under hvilke de synlige Minder om Thorvaldsens Tilknytning til Nysø blev baandlagte.

Med Glæde har jeg erfaret, at der nu er Bestræbelser fremme for ved offentlig og privat Hjælp at søge denne Skat bragt over i offentligt Eje og det saaledes, at Samlingen i dens Helhed forbliver knyttet til Nysø, idet man tænker sig Muligheden af dens Anbringelse i en beskeden ny Museumsbygning i Nysø Have.

Der er netop i Havens mindst benyttede, sydvestlige Del et Busket, som vilde egne sig udmærket hertil. En aflang, enetages Bygning med Indgang fra Enden, et lille Forværelse og et Rum paa 8×12 Alen eller saa, stort nok til paa den lange Led at give Plads for de to Friseudkast til Frue Kirke i København, vilde formentlig være tilstrækkelig til at rumme det hele i en smuk og dekorativ Opstilling — og hvis Bygningen blev holdt i en simpel og ædel Stil,

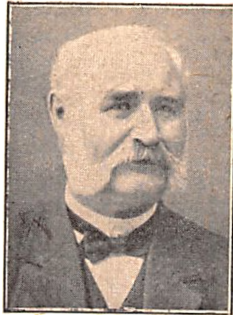
f. Eks. som et græsk Tempel med doriske Søjler for Enden eller blot med en smuk og simpel Indgangsportal, vilde den muligvis snarere kunne komme til at pryde end vansire dette afsides Hjørne af Haven. Og en ny Anbringelse af Samlingen vilde give Anledning til en forstandig og planmæssig Ordning deraf, hvad den altid har maattet savne. Det kan jo ikke nægtes, at Pavillonen „Thorvaldsens Værksted“ — trods al sin Stemningsfylde — paa Grund af den forpakkede Anbringelse i dens Indre af en Mængde Gibs-afstøbninger (Eksemplarer af alle Thorvaldsens Nysø-Arbejder paa et Par nær) har en vis Lighed med et Udsalg fra en Gibser, og at hele den kunstnerisk interessanteste Del af Samlingen, de mange skønne originale Hoveder m. m. af Brændtlér, altid har befundet sig i en kaotisk og til Værdien lidet svarende Anbringelse. Foruden Gibs- og Lersager bestaar Samlingen af en Mængde interessante, tegnede Udkast af Thorvaldsen, nogle Marmorforsøg fra hans Ungdom og flere Afstøbninger af bekendte Arbejder fra hans Romertid, personlige Minder som hans Stambog, Pistoler og Model-lérpinde, Afstøbninger af hans og Baronessens Hænder, Kagefigurer, som han har formet til Juletræet o. s. v. Ogsaa et Unicum af stor Værdi, Statuetten „Danserinden“ eller hellere „Bakkantinden“, hører med, foruden et Album med Tegninger og Akvareller, som Kunstnere i Rom og København har foræret Baronesse Stampe. Samlingen er altsaa righoldig og værdifuld, selv om de fleste af Gibssagerne undtagen Selvportrætstatuen kun er almindelige Afstøbninger, ikke Originalmodeller, og skønt den har været usagkyndigt og uforsvarligt vedligeholdt gennem Tiden.

For ca. en halv Snes Aar siden, da jeg arbejdede paa min Bog „Thorvaldsen og Nysø,“ saa’ det en Tid ud, som om der skulde være kommet et lille, ordnet Mindemuseum ud af Nysøs Thorvaldseniana, idet Baroniet Stampenborgs Administratorer gik ind paa et Tilbud fra min Side om med teknisk Assistance af Ny Carlsberg Glyptotheks udmærkede Konservator, Billedhugger Nielsen, at ordne et thorvaldsensk Mindemuseum i de to Værelser, som Thorvaldsen havde

beboet, nemlig et lille Soveværelse og et større Arbejds-
værelse paa første Sal i Hovedbygningens sydøstlige Hjørne.
Her havde han i Virkeligheden haft sit egentlige Værksted
og udført sine Nysø-Arbejder med Undtagelse af Statuen af
ham selv og nogle faa andre Ting; endogsaa de 11—12
Alen lange Friseudkast havde han udført her. Hvilken
historisk Charme vilde det ikke have givet Samlingen at
anbringe en væsentlig Del af den i selve de Rum, hvor
Værkerne var skabte? Der blev nu i Vinterens Løb efter
fælles Aftale lavet en Del sorte Klodser, Plader og Piede-
staler samt enkelte Glaskasser til at anbringe Terracottaerne
paa og i, et Reserve-Glasskab var allerede anskaffet og det
hele samlet paa Nysø, men da Konservator Nielsen og jeg
om Foraaret meldte vor Ankomst til Nysø for at fastgøre
og ordne Sagerne, fik vi telegrafisk Anmodning om ikke at
komme, tilligemed den nedslaaende Meddelelse, at Administra-
tionskommissionen havde opsat Ordningen af Thorvaldsens
Arbejder indtil videre. Opsættelsen betød i Virkeligheden
en Opgivelse; Samlingen blev ikke siden ordnet. Grunden
til Opgivelsen har man aldrig meddelt mig — den skyldtes
formodentlig forandrede Beboelsesforhold — og jeg havde
kun at opgive en kær Tanke og indregistrere en ny Skuffelse
blandt Livets mange andre. Billedhugger Nielsen, hvis
praktiske Hjælp vilde have været uvurderlig, døde Aaret efter,
men Fodstykkerne og Klodserne m. m. findes formentlig
endnu og kan lige bringes til Anvendelse, naar Samlingen
endelig en Gang skal ordnes.

Maatte nu Tanken om Samlingens Overgang til offent-
ligt Eje møde blot en svag Afglans af den store Offervillighed,
som fordem gjorde det muligt at rejse Danmarks berømteste
Kunstner hans stolte Museum i København, en af den danske
Nations største Skatte!

Peder Jensen, Snesere.

Førstelærer, Dannebrogsmænd.

født 4. Septbr. 1846; død 13. Oktbr. 1921.

Fra „Historisk Samfund for Præstø Amts“ Stiftelse og til sin Død var Førstelærer *P. Jensen*, Snesere, Medlem af dette Samfunds Bestyrelse, og den længste Tid dettes Kasserer. Det vil derfor være naturligt, at der i Aarbogen ristes en Minderune om ham.

Han fødtes i Brandelev, Næstelsø Sogn, d. 4. Septbr. 1846; hans Fader var Bolsmand *Jens Ebbesen*. 1884 optoges han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han 1867 dimitteredes med 1ste Karakter. Kort efter blev han Hjælpe lærer ved Dyrlev Skole, Beldringe Sogn, hvorfra han efter 1½ Aars Lærergerning indkaldtes til Soldat og permitteredes 1870 som Korperal. Ved Hjemkomsten ansattes han som 2. Lærer ved Snesere Skole, samt Kirkesanger ved Snesere Kirke. 1877 ægtede han sin nu efterlevende Hustru *Charlotte Amalie*, Datter af Førstelærer *Christophersen*, Snesere.

1881 ansattes han som Lærer i Nørre Smidstrup, Snesere Sogn, og ved sin Svigerfaders Død 1884 flyttede

han tilbage til Snesere som Stedets Førstelærer. $\frac{1}{4}$ 1917 tog han sin Afsked, men blev dog boende i Snesere, idet han der byggede sig et Hjem „Højbrohus“ nær ved Kirken. D. 1. Novbr. 1920 hædredes *Jensen* ved Tildelingen af Dannebrogordenens Sølvkors, som overraktes ham af Provst *Meinertsen* i Menighedsraadets og Skolekommissionens Nærværelse. Dette er det ydre korte Rids af hans Saga.

Som det vil sés, var han hele sit Liv knyttet til Egnen ved Præstø. Det er derfor forstaaeligt, at han nærede en levende Interesse netop for denne Egn. Han var en Forskernatur; det laa ham i Blodet at granske Slægtshistorie. Pennen faldt ham let i Haanden, og han skrev med faste mandige Træk. Ogsaa Ordet laa ham let paa Tungen, allerhelst naar han formede sine Tanker paa Vers. Han havde en glimrende Hukommelse og en ypperlig Fremstillingsevne, saa man satte Pris paa hans Nærværelse ved festligt Samvær, hvor han ved sine kønne Lejlighedsdigte lagde en ideal Stemning over de hverdagslige Begivenheder. Han delte sine Beboeres Sorger og Glæder og kom derved i et eget Fortrolighedsforhold til sine Omgivelser. Dertil kom hans karakteristiske Ydre med det udtryksfulde Ansigt og de stærke Øjenbryn. Han var rundet af Bonderod og forstod derfor Slægtens Tankesæt, saa han vandt sine Omgivelsers Anerkendelse, hvad han ved mange Lejligheder erfarede.

Han var en ægte *dansk* Mand, hvis største Glæde var at udforske Fortiden og vække Samtidens Forstaaelse af Fortids Begivenheder. 1883 udsendte han; „Optegnelser om Snesere Sogn“, hvori han særlig behandler Sognets Historie i de to sidste Aarhundreder. 1902 udkom: „Gaunø Kloster og Herregaard fra Aar 1402—1902“, en historisk, topografisk Beskrivelse, et Jubilæumsskrift. Det bekostedes i Trykken af Lensbaron *Reedtz-Thott*. Historisk Samfunds Aarbøger har indeholdt Afhandlinger fra Egnen af ham. En historisk Afhandling om Engelholm var under Arbejde, men ikke fuldført.

Han indlagde sig ogsaa Fortjeneste af at udarbejde en

hel Række Stamtavler over Bondeslægter af gammel Rod. Derfor havde han ofte Ærinde i Arkiverne, hvor han med historisk Sporsans fandt, hvad han søgte. Han imødekom derved Nutidsmenneskers Trang til at faa Kundskab om de henfarne Slægter.

Sin egentlige Livsgerning øvede han som Skolemand; thi han var Lærer med Liv og Sjæl. Han var et Følelsesmenneske, let henrevet til Begejstring, hvad særlig kom frem i hans Undervisning i Religion og Fædrelandshistorie; men han var ogsaa let henrevet til Vrede, som dog aldrig gemtes Natten over og undertiden fremkaldte hans Taarer.

Hans Elever mindes ham som den samvittighedsfulde, dygtige Lærer og takker ham for den Undervisning og Opdragelse, han gav dem. De lagde en Sølvegekrans paa hans Baare. Hans Kaldsfæller skattede ham som den udmærkede Kammerat, han var, og de bar ham da ogsaa til Graven.

Han var Nabo med Kirken, hvis Værge han var. Naar han traadte ud af den skønne, store Kirke med det imponerende Taarn, hvilede hans Øje paa ét af de skønneste sjællandske Landskaber, hvorved hans livlige Aand let kunde begejstres. I Kirken udførte han sin Gerning med ydmyg Værdighed, der stemmede til Andagt.

Han udførte sin Gerning i Jesu Navn; og Sognepræsten vidnede, at han ogsaa døde i Troen paa Jesu Naade d. 13. Oktober 1921.

Han jordedes paa Snesere Kirkegaard d. 19. Oktbr. under stor Deltagelse, baade af høje og lave. — Som synlige Minder om Jensens historiske Sans skal anføres: I Kirkens Kor fik han anbragt en Tavle med Præsterækken siden Reformationen.

Tæt op til Kirkegaardens Ringmur paa en Bakke er et Anlæg med en Genforeningssten, hvis Anbringelse af-døde havde sin store Del i.

Carl Henrichsen.

Søborg.

Historisk Samfund for Præstø Amt. 1921.

Ved skriftlig Afstemning mellem Medlemmerne genvalgtes de ifølge Lovene d. 1. Januar 1921 fratrædende Bestyrelsesmedlemmer: Provst Lassen, Vejlø, Sognepræst P. V. Petersen, Karise, og Architect Tidemand-Dal, Næstved, hvorhos der til Revisorer genvalgtes: Amtsfuldmægtig Andersen, Næstved, og nyvalgtes Amtsskolefondskasserer Christiansen, Næstved.

Bestyrelsesmøde afholdtes d. 14de Marts. I dette Møde genvalgtes Amtmand, Kammerherre Vedel til Formand, Landbrugskandidat, Gaardejer Hansen, Ellekildegaard, til Kasserer, og Architect Tidemand-Dal til Sekretær.

Samfundets Regnskab for 1920 forelagdes i revideret Stand og balancerede med 2763 Kr. 82 Øre.

Status var i Aarets Løb forbedret med 68 Kr. 88 Øre, og Samfundet ejede ved Regnskabets Afslutning 199 Kr. 20 Ø.

Samfundet udsendte i December 1920 sin 10ende Aarbog.

Den 26. Juni afholdtes et godt besøgt Møde. paa Lundbygaard og paa Sydsjællands Landbrugsskole i Lundby.

Paa Lundbygaard forevistes den betydelige og smukke Oldsagsamling af Ejeren Hofjærgermester Collet, som derhos i et længere Foredrag klart og anskueligt gjorde Rede for de mærkelige Bopladsfund i Sværdborg Mose væsentlig fremkomne ved Hofjærgermesterens egne Undersøgelser, og bestaaende af talrige Oldsager af Sten, Ben og Hjortetak, Lerkar og Knogler af Dyr, deriblandt af forlængst i Danmark uddøde Arter.

Efter at Deltagerne derpaa havde beset Hovedbygningen og Haven og ogsaa paa anden Maade nydt Gæstfrihed, forlagdes Mødestedet til Landbrugsskolen i Lundby.

Her holdt Lærer ved Skolen Jørgensen et særdeles interessant og lærerigt Foredrag om Pengekrisen der fremkaldtes ved Napoleonskrigene, dens Udvikling og Følger, et Æmne baade af historisk og aktuel Interesse. Efter Foredraget tilbragte mange af Deltagerne en fornøjelig Aften sammen som Skolens Gæster.

Samfundet har i Oktober Maaned lidt det Tab, at dets mangeaarige Bestyrelsesmedlem fhv. Lærer P. E. Jensen, der bl. a. vil være Medlemmerne bekendt fra jævnlige Artikler i Aarbogen, er afgaaet ved Døden. Nogle Mindeord om ham vil findes andetsteds i Aarbogen.

Samfundet tæller nu 608 Medlemmer.

November 1921.

A. Vedel.
f. T. Formand.

MEDLEMSLISTE.

- Aarup, Kbmd. Holte.
 Andersen, Anders, Gdr., Bakkeg., Køge
 — Anders, Gdr., Hastrup, Køge
 — A. O., Mejeribest. Brandelev
 — A. P., Amtsfuldm., Næstved
 — H. C., Gdr. Ellerødgd., Vdbg.
 — J. Sognef., Snesere
 — J., Lærer, Roneklint, Præstø.
 — Jens, Gdr., Bakkegd., Køge
 — Johs., Gdr., Lou
 — Kr., Lærer, Hjertebjerg, Stege
 — L. J., Sogneraadsmnd., Snesere
 — Oluf, Gdr., Landagergg., Køge
 — Postmester, Kallehave
 — E., Forp., Askov, Bøgesø
 — L., Gdr., Snesere
 — J. P., Gdr., Spjellerup, Karise
 — Fr., Sogneraadsmnd., Aashøj, Køge
 — R. F., Borgmester, Vdbg.
 — C., Urmager, Vdbg.
 Andreassen, Andreas, Gdr., Alslev, Karise
 Arnholtz, Svend, cand. polyt., Lemvig
 Areshsbach, Marie, Lærerinde, Ore, Mas-
 nedsund
 Asbæk, Redaktør, Vdbg.
 Asmussen, V., Dyrk. Nr. Vestud, Borre
 Axelsen, Redaktør, Køge
 — fhv. Højskoleforstander Vordingborg
 Baden, H. T., Lærer, Glumsø
 Bagger, Redaktør, Haslev
 Bakman, K. M., Konsulent, Lundby
 Bang, Chr., Gdr., Snesere
 Barfoed, Landinspektør, Næstved
 Begtrup, Sognepræst, Holtug
 Breitenstein, Gdr., Raaby, Borre
 Beldring, fhv. Overlærer, Næstved
 Berg, Lærer, Karise
 Berth, Enkefrue, Næstved
 Bibliotheket for Silkeborg og Omegn
 Bibliotheket for Vejle By og Amt
 Birksted, Købmand, Næstved
 Bischoff, Sognepræst, Lillehedinge
 Bjerre, P., Lærer, Faarup, Lou
 Blechingberg, Frue, Næstved
 Bluhme, Stiftsdame, Vallø
 Bojsen, Frede, Rødkilde, Stege
 Borch, fhv. Sognepræst, Næstved
 Borre, Lærer, Næstved
 Brandt, Forpagter, Juellinge, Karise
 — Sognepræst, Rønnebæk, Næstved
 Bruun, Købmand, Vordingborg
 — M., Frk., Humlebæk
 Brødsgaard, Gartner, Vallø
 Børner, Boghandler, Næstved
 Børresen, Jørg., Gdr., Magleby, Klippinge
 Carlsen, Otto, Gdr., Skørpinge, Rødvig
 Caspersen, J., Møller, Sageby, Udby
 Christensen, Anna, Gaardejerske, Svær-
 borg, Lundby
 — Christen, Gdr., Svansbjerg, Herfølge
 — Baltasar, Lærer, Storehedinge
 — Chr., Bygmester, Stege
 — J. P., Lærer, Ring, Lundby
 — Lærer, Taagerup, Karise
 — J. H., Boghandler, Storehedinge
 — Redaktør, Ringsted
 — N. P., Bogtrykker, Næstved
 — Niels P., Gdr., Egøje, Køge
 — Sofie, Lærerinde, Stubberup, Fakse
 — G., Gartner, Gunderslevh., Glumsø
 — P., Lærer, Havnelev, Rødvig
 — Chr., Gdr., Brandelev
 Christiansen, Smedemester, Staunstrup,
 Rønnede
 — Lærer, Ø.-Egesborg, Vordingborg
 — H. Murerm. Engelstrup, Rønnede
 — Joh., Lærer, Spjellerup, Karise
 — Skolefondskasserer, Næstved
 — J., Teglværksbestyrer, Snesere
 Christoffersen, A., Gdr., Mern
 — H., Forvalter, Saftstationen, Mern
 — N., Brygger, Viemose, Kallehave
 — Christoffer, Gdr., Fjeldgaard, Braaby
 Haslev
 — Vald., Grd., Hammersgaard, Braaby,
 Haslev
 Clausen, Krag, Cand. theol., Kronprin-
 sensvej, Kbh. F
 Collet, Kmhr. inde, Rønnebæksh., Næstv.
 — Kmh. inde, Lundbygd., Lundby
 — Kammerherre do. do.
 Cruse, Sygehuslæge, Stege
 Dahl, Frk., Riddergade 3, Næstved
 Dam, Emil, fhv. Højskoleforst. Brøde-
 rup, Tappernøje
 Dambæk, Sagfører, Præstø
 Damgaard, A., Farmaceut, Præstø
 Damsbo, Overlærer, Stege
 Danø, Lærer, Vordingborg
 Date, Lærer, Nakskov
 Det danske Sprog- og Literatur-Selskab,
 Det kgl. Bibliothek, Kristiansgade,
 Kbh.
 Demuth Larsen, Boghandler, Næstved

Didriksen, Enkefrue, Mandemark, Borre

— Johs., Direktør, Buenos Ayres
 — D., Gymnasie lærer, Charlottenlund
 — Jørgen, Gdr., Sønderby, Borre
 — J., Læge, Gylling, Odder
 — Bogbinder, Næstved
 Diederichsen, Dommer, Næstved
 Ditlevsen, Chr., M., Kbm., Næstved
 Drejer, Gdrbest., Raarisegaard, Thureby
 Dyrlov, Lærer, Eskildstrup, Falster
 Døllner, Propriet., Søbygaard, Præstø
 Døring, Forretningsfører, Rejstrupsvej,
 Næstved

Ebbehøj, Lærer, Mern
 Edinger, Overretssagf., Nørrebrg. 39, Kbh
 Elgaard, Lærer, Allerslev
 Elving, O., Lærer, Strøby
 Emborg, Organist, Vordingborg
 Elmenhoff, Nielsen, Dyrslæge, Hyllede,
 Rønnede

Esbjerg Centralbibliothek
 Falk-Jensen, Forp., Gunderup, Herfølge
 Frandsen, J. P., Gdr., Tolstrup, Stege
 — Gdr., Tybjerglille, Herlufmagle
 — F., Hmd., Gevnø, Rødvig
 — H., Pclst., Tolstrup Vængeg., Stege
 — J. J., Gdr. Brandelevgaard, Brandelev
 — L. P., Gdr., Dysted, Olstrup
 — L. P., Sognefoged, Brandelev
 — Monrad, Sognepr., Ø.-Egesb., Vbg.
 Frederiksen, Sognef., Slimminge
 Fugl, cand. pharm., Lykkesholm Alle 4
 B², København

Funch, Redaktionssekretær, Stege
 Gjevnø, H.P., Sognepr., Grevinge, Hofbæk
 Glahn, Sognepr., Kongsted, Rønnede
 Gold, Forstander, Lillemoseg., Lyngby
 Gramm, Skolebestyrer, Storehedinge
 Grand, Skolebest., Brunsmindinge, Olstrup
 Gregersen, Lærer, Rødkilde, Stege
 Grot-Hansen, Kbm., Fakse Ladeplads
 Grønager, Gdr., Pollerup, Stege
 — Johannes, Gdr., Raabyllille, Stege
 Gøtzsche, Lektor, Herlufsholm
 Hage, Kmhr., Bredgade 77, København
 Hald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou
 Halse, Seminarieforstander, Vordingb.
 Hämmerich, fhv. Kontorchef, Fugle-
 bakkevej 69, København.

Hansen, Anna, Frk., Bernhardsv. 15,
 Charlottenlund
 — A., Lærer, Valløby, Vallø
 — C. Skovfoged, »Udsigten«, Viemose,
 Kallehave
 — E., Lærer, Vraaby, Haarlev

Hansen, E., Gdr., Lilbygaard, Mern
 — F. L., Mejeribst. Ammendrup, Præstø
 — Hans, Gdbst., Kjelbylille Stege
 — Hans, Gdr., Bondest., Sparek., Præstø
 — Hans jun., Gdbst., Kastrup, Vdbg.
 — Hans, Gdr., Landbrugskandidat Elle-
 kildegaard, Næstved
 — H. F., Ungk., Næstelsø, Næstved
 — Henrik, Pclst., Snesere Ovdr., Snesere
 — H., Gdr., Præstebjerg, Dame, Askeb.
 — H. J., Mejeribest., Sølperup, Tappern.
 — Hotelejer, Jes Jessensg., Nykøbing F.
 — H. P., Lærer, Lou
 — H. P., Lærer, Ørslev, Vdbg.
 — H. P., Egebjerggaard, Svinø
 — J. C., Kbm., Gjørsløv, Kværkeby
 — J. C., Mejeribst., Klampenborgvej 81,
 Charlottenlund
 — Jens, Gartner, Rødvig
 — J., Lærer, Pederstrup, Lou
 — J. P., Gdr., Sædder, Thureby
 — Kr., Statskonsulent, Lyngby
 — Karen, Gaardejerske, Klippinge
 — L., Gdr., Tolstrup, Stege
 — L. P., Gdr., Fogedgaard, Stensved
 — Niels, Egedegaard, Storehedinge
 — Niels, Kbm., Næstved
 — Niels, Kbm., Fakse
 — Otto, Lærer, Næstved
 — P. J., Gdr., Lenshøj, Strøby
 — P., Lærer, Rislev, Næstved
 — P., Lærer, Stubberup, Fakse
 — R., Godsforvalter, Neblegaard, Mern
 — Th., Sognepræst, Præstø
 — Vald., Kbm., Sdr. Vestud, Borre
 — A., Gdr., Svinø, Lundby
 — A., Gdr., Nørre Tvede, Brandelev
 — Chr., Gdr., Pederstrup, Lou
 — Fr., Lærer, Nees, Klarskov
 — Laur., Gdr., Ugledige, Mern
 — P., Gdr., Stenstrup, Næstved
 — R., Gdr., Svinø, Lundby
 — Frk., Lærerinde, Storehedinge
 — Ole, Gdr., Blangslev, Lou
 — Kristiane, Frue, St. Elmue, Fakse
 — L. Skovgaard, Gdr., Sandvig, Mern
 — C. C., Ægbækgaard, Svinø, Lundby
 — Hans Chr., Gdr., Lundby St.
 — H. Seminarie lærer, Vordingborg
 — Selchau, Forp., Alslevg., Karise
 Harrekilde, J., pens. Lærer, Herlufmagle
 Haslund, Læge, Brøderup, Tappernøje
 Hauen, R. v., Fabrk., Gl. Kongev. 177 Kbh.
 Havnelev Folkebogsamling, Rødvig
 Heding, E., Lærer, Strøby Egede, Strøby

Hellum, Lærer, Masned Sund
 Henningsen, Lærerinde, Aalebæk, Borre
 Henrichsen, C., pens. Lærer, Søborg, Kbh.
 Henriksen, Frøhandler, Sierslev, Storehede
 - Postekspedient, Lundby
 Hermansen, P., Møller, Brandelev
 Herboe, Lærer, Holmeolstrup, Olstrup
 Herskind, Sognepræst, Baarse, Præstø
 Hensch, pens. Lærer, Vordingborg
 Hjortsø, A., Enkefrue, Aaside, Snesere
 Howden-Rønnenkamp, Kmhr., Godsejer, Næsbyholm, Sorø
 Holtegaard, J. P., Gdr., Holtegaard, Fakse
 Horstmann, Godsforv., Gaunø, Næstved
 Hoff, Forpagter, Herlufsholm
 Huus, Kbmd., Næstved
 Hyllemose, N. H., Gdr., Aalebæk, Borre
 Hyllekvisst, Lærer, Magleby, Borre
 Industriforeningens, Bibliothek, Kbh.
 Ingeman, Arkitekt, Bolbrohøj, Rungsted
 Ingerslev, Læge, Næstved
 Ingvorsen, Lærer, Egøje, Køge
 Jakobsen, Gdrbst., Alslev, Karise
 - R. L., Lærer, Knudskov, Vordingb.
 Jensen, Anders, Gdr., Kjeldbym., Stege
 - C., Mineralvandf. Købm., Næstved
 - Christoffer, Gdr., Sageby, Mern
 - Chr., Gdr., Havnelev, Rødvig
 - Dyrslæge, Alkestrup, Tureby
 - Frd., Gdr., Toftthøj, Storehede
 - Gustav, Gdr., Brøderup, Tappern.
 - Hans, Gdr., Banken, Haarbølle
 - Hans, Gdr., Moseg., Storehede
 - H. Gaardbest., Rosendalsv., Fakse
 - Jens, Gdr., Aversi, Haslev
 - Frd., Murermester, Stege
 - Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
 - Jens, Gdr., Toksværd, Olstrup
 - Jens, Gdr., Tostrup, Stege
 - Jens, Gaardbst., St. Thorsh., Fakse
 - J. P., Lærer, Rødvig
 - J. P., Gaardbest, Smerup, Karise
 - K., Mejeribest., Sydsteven, Rødvig
 - Konrad, Gdr., Budsene, Borre
 - Kristian, Ungkarl, Flintem., Bøgesø
 - L. Chr., Lærer, Rønnebæk, Næstv.
 - L. P., Gdr., Pollerup, Hovg., Stege
 - M., Sognepræst, Kjeldbymagle, Stege
 - N., Gdr., Kjeldbylille, Stege
 - Niels, Gdr., Lellinge
 - A., Agent, Valdemarsgd., Vordingb.
 - N. P., Gdr., Sognef, Svansb., Køge
 - O., Kbmd., Sømarke, Borre
 - O. Laur., Gdr., Raabymagle, Borre

Jensen, P. Lærer, Holsted, Næstved
 - R., Gdr., Ugledie, Allerslev
 - Sofus, Gdr., Raabymagle, Borre
 - Stevns, Bankdirektør, Storehede
 - Søren, Gdr., Mern
 - Th. Lærer., Aabybro, Jylland
 - T. A., Farver, Storehede
 - V., Lærer, Mandemark, Borre
 - R. M., Lærer, Snesere
 - Redaktør, Stege
 - Skovfoged, Dænderup Vænge, Haslev
 - Martin, Emd., Havnelev, Rødvig
 - J. P., Maler, Bakkehuset, Haslev
 - N., Gdr., Rejnstrup, Fakse
 - Joh., Gdr., Kristiansm., Dysted, Brdl.
 - Albert, Gdr., Toksværd, Olstrup
 - Lærer, Lendemark, Stege
 - Chr., Overretssagf., Næstved
 - J. P., Gdr., Askeby
 - Søren, Gdr., Raaby, Storehede
 - U. P., Gdr., Aversi, Haslev
 - Postmester, Vdbg.
 Jespersen, Godsfv., Nysø
 - Klosterforvalter, Vemmetofte
 - H., Proprietær, Brøndele
 Johansen, G., Kbmd., Næstved
 - P., Gdr., Valløby, Vallø
 - J., Gdr., Lundby
 Johannessen, Sagfører, Fakse
 - P. C., pens. Lærer, L. Faureby, Fakse
 Jonquières, de, Frk., Grevens Vænge, Næstved
 Jørgensen, A., Gdr., Sdr. Vestud, Borre
 - H., Gdbst., Tolstrup, Thureby
 - Frue, Kantor, Vdbg.
 - J., Gdr., Magleby, Klippinge
 - Joh., Gdr., Vibede, Fakse
 - Jørg., Gdr., Haarlev
 - Lars, Husejer, Skørpinge, Rødvig
 - O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø
 - Mejeribestyrelse, Klippinge
 - Svend, Lærer, Sandby, Harpel., Loll.
 - Th., Sognepræst, Langebæk
 - Bankbestyrer, Aalborg
 - H. P., Lærer, Aashøj, Køge
 - H. P., Landpb., Taageskov, Rønnede
 - H. P., Uddeler, Klippinge
 - N., Direktør, Lundby
 - E., Sognepræst, Enderslev pr. Haarlev
 - Jørgen Isak, Gdr., Haarlev
 - Gert, Bager, Askov pr. Snesere
 - P., Gdr., Værløse, Fakse
 - Dyrslæge, Snesere
 Kaa, Th., Kantor, Præstø
 Karlshøj, Poul, Gdr., Gjevnø, Rødvig

Knudsen, Sognepræst, Næstved
Knudsen, O., Gdr., Jeshøjg., Øverup,
Næstved.

- P., Købmand, Næstved
- Bang, Mejeribst., Fakse
- Klein, P. A., Lærer, Vdbg.
- Kristensen, Lagerforvalter, Rødvig
- Kvist, Landbrugsl., Sydsjæll. Land-
brugsskole, Lundby
- Chr., Gdr., Brandelev
- K. A., Førstelærer, Karise
- Kristiansen, Sognef., Havnlev, Rødvig
- Kr., Gaardbest., Valløby, Vallø
- P., Tømrer, Pollerup Kulgaard, Stege
- Krarup, Rektor, Herlufsholm, Næstved
- Kruckow, Vaabenhdl., Østerg., Næstved
- Krøjgaard, Lærer, Aversø, Haslev
- Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Vdbg.
- Landsarkiv. for Sjæll., Jagtv. 10, Kbh.
- Langballe, Architect, Køge
- Landsberg, Overretssagfører, Storeh.
- Larsen, Anna, Lærerinde, Druestrup,
Thureby
- A. P., Gdr., Hammer, Lou
- Chr., Lærer, Næstved
- Chr., Lærer, Ugledie, Allerslev
- Borre, Lærer, Direktør Bagge, Dron-
ninggaard, Holte
- Gorm, Lærer, Køge
- H. P., Gdr., Tostrup, Stege
- J. Chr., Amtsrmdl., Ebbeskov, Fakse
- J. Chr., Gdr., Tybjerglille, Herlufm.
- J., Gdr., Smidstrup, Tappernøje
- K. A., Skovfgd., Vemmetofte, Fakse
- J. P., Parcel., Lundbytorp, Lundby
- J., Hotelejer, Paaskebjerg, Herfølge
- Kr., Gdr., Tostrup, Stege
- L., Gdr., Dyrhavegaard, Præstø
- Laur., Gdr., Raunsted Høj, Tostr., Stege
- L. P., Gdr., Røddinge, Stege
- L. P., Ungkarl, Taageby, Mern
- N., Gdr., St. Røttinge, Tappernøje
- P., Gdr., Snesere
- P., Gdr., Bonderødgaard, Fakse
- P. Mejeribest., Holme Mejeri, Borre
- R. E., Lærer, Svinø, Lundby
- Vilh., Forretningsf., Næstv. Tidende,
Næstved
- J., Gdr., Braaby, Haslev
- Kr., Gdr., Lund, Fakse
- Ludv., Redaktør, Fakse
- R. P., Gdr., Hesselhøj, Nrb., Borre
- Lassen, Provst, Vejlv., Næstved
- Godsejer, Høvdinggaard, Mern
- Laugesen, Th., Lærer, Vedskølle, Køge

- Lauritsen, Kordegn, Præstø
- Lauritsen, Lærer, Kastrup, Vdbg.
- Lawaetz, O., Forp., Holmeg., Olstrup
- Lichtenberg, M. de, Klosterfr., Vemme-
tofte, Fakse
- Provst, Valløby, Vallø
- Lillelund, Enkefrue, Næstved
- Lomholt, Læge, Karise
- Møller, Sædder, Tureby
- Ludvigsen, Julius, Sognefgd., Stenstrup,
Næstved
- Lund, Kantor, Vallø
- Lundby, J. T., Professor, Upsalagade
6^a, Kbh. Ø
- Lunding, Klosterfr., Vemmetofte, Fakse
- Lundgaard, Lærer, Højerup, Storeh.
- Lundqvist, Lærer, Borre
- Løve, Sognepræst, Damsholte, Stege
- Lembke, M. Frk., Gaunø, Næstved
- Madsen, Jens, Gdr., Barse, Præstø
- Emil, Viktualiehandler, Haslev
- Dyrslæge, Storehedinge
- M. A., Sognef., Nedervindinge, Vbd.
- Morits, Bogholder, Ringe
- N. P., Gdr., Faarup, Lou
- R. L., Mejeribest., Druestrup, Tureby
- N. P., Direkt., Andelssvineslagteriet,
Madsnedsund
- Aage W., Kbmd., Næstved
- Anna, Frue, Jernbaneg. 1, Næstved
- Mathiesen, Overretssagfører, Næstved
- Marz, Stationsforstander, Klippinge
- Mehlsen, Gdr., Kyse
- Meinertsen, Provst, Mern
- Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev
- Møller, Rosenfeldt, Vordingborg
- Molkte, H., Greve, Marienborg
- A., Greve, Lystrup, Fakse
- E., Grevinde, Lystrup, Fakse
- Mortensen, J., Lærer, Lund, Rødvig
- A., Toldforvalter, Vordingborg
- Munch, A., Kantor, Vemmetofte, Fakse
- Møns Folkebibliothek, Stege
- Møller, F., Læge, Borre
- Mørup, S., Sagfører, Næstved
- Nandrup, Kbmd., Næstved
- Neerup, J. P., Redaktør, Næstved
- O., Gdr., Søndergaard, Bøgesø
- Nielsen, Axel, Gdbst., Snesere
- Carl, Boghdl., Stege
- Elias, Kantor, Stege
- Hans, Murermeister, Klippinge
- H. P., Lærer, Gjældsted, Herlufm.
- H. P., Lærer, Gjørslev, Borup
- H. P., Sognef., Frøslev, Storehedinge

Nielsen, Johanne, Frue, Mejeribst., Herf.
- Karl, Sognef., Rislev, Næstved
- L. P., Gdr., Boserup, Olstrup
- Lars, Møller, Havnelev, Rødvig
- Morten, Forstander, Sydsjæll. Land-
brugsskole, Lundby
- Niels, Gdr., Udby, Stege
- N. Juel, Gdr., Lund, Rødvig
- N. P., Gdr., Sageby, Mern
- N. P., Gdr., Enderslev, Haarlev
- N. P., Pcl., Tofthøje, Hastrup, Køge
- N. R., Sogneraadsf., Kjessendr., Fakse
- V. S. N., Toldassistent, Fakse Ladepl.
- R., Gdr., Brøderup, Tappernøje
- Qvist, Lærerinde, Nr. Smidstr., Fakse
- Søren Fr. Gdr., Egøje, Køge
- Anton, Gdr., Nr. Tyede, Brandelev
- Andrup, Kbmnd., Haslev
- Anna, Frk., Industribanken, Næstved
- Carl, Højskolef., Brøderup Højskole,
Tappernøje
- H., Læge, Brotorv, Næstved
- H., Gdr., Birkely, Mern
- N. H., Gdr., Svinø, Lundby
- A., Frue, Taagerup, Kirise
- Hanne, Gaardejerske, Brandelev
- Valdemar, Gdr., Bøgesø
- Wøldike, Sognepræst, Hammer, Lou
Nøhr, A., Gdr., Borre
- M. A., Gdr., Hjertebjerg, Stege
- Strandskov, Redaktør, Haderslev
Næstved Folkebibliotek
Nyvang, Dommer, Præstø
Ohlmann, Sognepr., Vemmetofte, Fakse
Oksen, Provst, Herfølge
Olsen, Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
- H. P., Redaktør, Næstved
- Oluf, Redaktør, Vordingborg
- L. P., Kbmnd., Næstved
- O. Fr., Sognefoged, Blangslev
- Marie, Frue, Ulse, Haslev
- N., Handelsmd., Stevns Højsk., Rødvig
- H., Forp., Dysted, Olstrup
- H., Handelsmd., Haarlev
- Laur., Landpostbud, Mern
- P., Sognefoged, Førslev, Karise
- J. P., Gdr., Bonderød, Fakse
Orland, Kbmnd., Præstø
Ottesen, F., Kbmnd., Vdbg.
Oxholm, Kmhrlinde, Rosenfeldt, Vdbg.
Palsø, Bogholder, Stege
Petersen, Gdr., Alslev, Karise
- A., Smedemester, Lundby
- Fred., Lærer, Værlose, Fakse
- Hans, Gdr., Klippinge

Petersen, Hans, Gdr., Alslev, Karise
Pedersen, Hans, Kbmnd., Hammer, Lou
- H. C., Gartner, Flintemose, Bøgesø
- H. Chr., Gdr., Amtsrmdl., Renge, Sth.
- Henr., pens. Lærer, Ved Linden 13^a,
Kbhvn.
- J. A., Glarmester, Næstved
- Jens, Gdr., Bjæverskov
- J. P., Gdr., Nordgaard, Brandelev
- Jens, Ungkarl, Snese
- Jørgen, Gdr., Brandelev
- L. A., Gdr., Fiskebæk, Brandelev
- Lars, Gdr., Drustrup, Thureby
- L., Lærer, Holtug, Storehedinge
- L. P., Redaktør, Præstø
- J., Lærer, Næstelsø, Næstved
- M. P., Lærer, Lillennæstved, Næstved
- Karl, Boghdl., Stege
- Niels, Gdr., Sonnerup, Thureby
- P., Gdr., Lykkebæk, Klippinge
- P., Overskovf., Damsholte, Askeby
- R., Gdr., Bussebjergg., Køng, Lundby
- R. Joh., Gdr., Elmclunde, Stege
- R., Gdr., Sipperup Østerg., Næstved
- Frue, Sognefoged, Snese
- Th., Kbmnd., Næstved
- V., Sognepræst, Karise
- Otto, Gdr., Klokkekildeg., Sværdb.,
Lundby
- L., Overlærer, Fakse
- Joh., Landmand, Havnelev, Rødvig
- Kontrollør, Vestergade, Haslev
- Chr., Kontrollør, Nielstrup, Rønnede
- Lærerinde, Stensved
- C. A., Gdr., Førslev, Karise
- Anna, Lærerinde, Strøby
- S., Frue, Gdr.ejerske, Kulagerg., Karise
Skovgaard-Petersen, Dispatcheur, Valle-
rød, Hørsholm
Pontoppidan, Sognepr., Spjellerup, Karise
Post, E., Godsejer, Broksø, Herlufmagle
Poulsen, H. F., Gdr., Snese, Snese
- Overlærer, Vordingborg
Preuss, Amtstuefulmægtig, Næstved
Rahbech, fhv. Mejeriejer, Næstved
Rasmussen, Chr., Gdr., Olsg., Storeh.
- C. R., Gdr., Børsted, Thureby
- Friskolelærer, Elmclunde, Stege
- H., Gdr., Førslev, Storehedinge
- Johanne, Frue, Kjeldbyille, Stege
- Jul., Murermester, Snese
- M., Overlærer, Vordingborg
- L. P., Gdr., Rydalsminde, Sageb., Mern
- N., Gdr., L. Thorshøj, Fakse
- Propr., Overdrevsgaard, Allerslev

Rasmussen, Gdr., Gammelby, Karise
 - R., Gdr., Snesere
 - H., Tømrem., Næstelsø, Næstved
 - J., Gdr., Borup, Næstved
 - Karl, Hmd., Sørup, Olstrup
 - J. P., Læge, Fakse
 - G. E., Postassistent, Herlufmagle
 - Forpagter, Langebæk, Langebæk
 Reedtz-Thott, Lehnsbaron, Gaunø, Nstv.
 - Baron, Fedgaard, Vindbyholt
 Richter, Sognepræst, Vejen
 Rosen, Priorinde, Vemmetofte, Fakse
 Rosengaard, Kbmd., Stege
 Rosenkrantz, F., Baron, Liselund, Borre
 - E., Baronesse, Liselund, Borre
 - Erik, Baron, Lilleskov, Borre
 - Th., Baronesse, Lilleskov, Borre
 Rosted, Redaktør, Assens
 Rørbæk, Lærer, Kongsted, Rønnede
 Rørdam, Bibliothekar, A. N. Hansens
 Alle, Hellerup, Kbhvn.
 Sandberg sen., Manufakturh., Stege
 - jun., Manufakturh., Stege
 Scavenius, A., Stiftsdame, Søgaard, Sth.
 - Fr., Godsejer, Gjorslev, Storehedinge
 - Godsejer, Klintholm, Borre
 Scheel, Mejeribest., Aaside, Snesere
 Scheiding, Kbmd., Karise
 Schmidt, C., Lærer, Klippinge
 - Lærer, Hammer
 Schnach, Sognefoged, Aversi, Haslev
 - Urmager, Næstved
 - Frd., Gdr., Aversi, Haslev
 Schow, Knud, Godsfuldmægtig, Gaunø,
 Næstved
 Schou, Maler, Vordingborg
 Schouw, Frk., Østergade, Næstved
 Schwartzbach, Holger, Landpostbud,
 Kildemarksvej, Næstved
 Schjøler, Fr., Gdr., Blaabæk, Fakse
 Seidenfaden, Gdr., L. Thorshøj, Fakse
 Sehested-Juel, Stiftsdame, Vallø
 Sennels, Kbmd., Masnedsund
 Smidt, Karetmager, Klippinge
 Smith, Vilh., Konsul, Kbmd., Næstved
 Skov, Lærer, Haarlev
 - P., Lærer, Abbednæs, Næstved
 Sjølund, Axel, Bovang, Haarlev St.
 Spang, Direktør, Svinningeg., Klarskov
 Sporsén, Dommer, Vordingborg
 Stevns, A. J., Højskoleforst., Støvringe
 Sivertsen, Lærer, Raabyllille, Stege
 Steinmann, Kmhr.inde, Tybjergg., Herlfm.

Stensgaard, H., Lærerinde, Taagerup,
 Karise
 Strange, Frue, Godsfv., Rosenf., Vbg.
 Statens Lærerhøjsk., Odenseg. 14, Kbh.
 Storm, Mejeriejer, Stege
 Struckman, Amtslæge, Næstved
 Suhr, Godsejerinde, Petersg., Langebæk
 Svarre, E., Redaktør, Køge
 Svarre, S., Redaktør, Køge
 Søgaard, Joh., Overlærer, Næstved
 Søvendahl, Kbmd., Karise
 Sørensen, Aug., Partikulier, Skovhøj,
 Bredtved, Holbæk
 - Læge, Stege
 - C., Forpagter, Hastrupg., Thureby
 - P. J., Bankkass., Eriksstrup, Storeh.
 Statsbiblioteket, Aarhus
 Statens Bibliotekstilsyn, Studiestr. 38,
 Kbhvn. K
 Svenska Landsmål, J. A. Lundel, Upsala
 Tange, H., Dommerfuldm., Fjerritslev
 Tillisch, Stiftsdame, Vallø
 Thomsen, Th., Gdr., Frøslev, Storeh.
 - J. E., Kbmd., Hjultorvet, Næstved
 Thune, Boghandler, Vordingborg
 Tidemand-Dal, Architekt, Næstved
 Tissot, Kbmd., Næstved
 Tolderlund, Etatsraad, Præstø
 Torp, Niels Petersen, Møller, Hastrup
 Mølle, Køge
 Troelsen, P., Gdr., Nr. Tvede, Olstrup
 Trane, V. L., Kbmd., Karise
 Tudvad, Friskolel., Sydstevn, Rødvig
 Wang, Bogbinder, Næstved
 Vedel, A., Kammerh., Amtmand, Næstv.
 - M., Kammerherreinde, Næstved
 Vedsmann, Skoleinsp., Søborg, Kbh.
 - Frands, Skostel., Ebbeskov, Fakse
 - Hedin, Nørregade 39, Kbh.
 West, Enkefrue, Næstved
 Vestergaard, Politiaassist., Kastrup, Vbg.
 Volf, Stiftsprovst, Storehinge
 Vind, Hofjæggerm., Bækkesk., Tappern.
 Winther, C., Gdr., Hjertebjerg, Stege
 Wichfeldt, E., Dekanesse, Vallø
 Wolff-Sneedoff, Hofjæggerm., Godsejer,
 Grevensvænge, Næstved
 Wurr, A., Lærer, Eskildstrup Rønnede
 Universitetsbiblioteket, Lund, Sverrig
 Zale, N., Sagfører, Næstved
 Østergaard, G., Gdr., Hæstrup, Hjørring
 Ødum, Lærer, Næstved
 Ørum, Direktør, Elektricitetsv., Haslev

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Minder fra min Kapellantid i Dalby og Thureby Sogne (af fhv. Sognepræst <i>Henning Jensen</i>)	3
Et mystisk „oprør“ på Møn for 270 år siden (af <i>Fr. Bojsen</i> , Rødkilde).	24
Jødefejden i Vordingborg 1819 (af <i>P. A. Klein</i>).	35
Jomfruens Egede (af <i>Vilhelm Lorenzen</i>).	43
Præsterækken i Magleby-Holtug Pastorat i Stevns Herred (af fhv. Førstelærer <i>Carl Henrichsen</i>)	55
Jens Juel til Juellinge som Søkriger (af fhv. Sognepræst <i>H. D. Lind</i>)	67
Nysømindre (af Kunstmaler <i>Albert Repholtz</i>).	84
Førstelærer Peter Jensen, Snesere (af fhv. Førstelærer <i>Carl Henrichsen</i>)	102
Aarsberetning fra Formanden	105
Medlemsliste, ...	107
